Редакційна колегія:

ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої історії та міжнародних відносин Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол;
ДЕНИСЕНКО А.В.,
кандидат історичних наук, головний редактор наукового щорічника "Україна дипломатична";
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України,член-кореспондент НАН України, директор Інституту законодавства Верховної Ради України;
КОППЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КУДРЯЧЕНКО А.І.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, директор Інституту європейських досліджень НАН України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом Інституту історії України НАН України;
ЛЕЩЕНКО Л.О.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
МИКИТЕНКО Є.О.,
Спеціальний Представник України з питань Близького Сходу та Африки;
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Української академії політичних наук;
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЧЕКАЛЕНКО Л.Д.,
доктор політичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШЕРГІН С.О.,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України протокол № 06 від 30.05.2012 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:
Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Володимир Семенов, Леся Савчин, Галина Яворська, Валерій Гришаков.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал
2012, № 7. Виходить щомісяця.
Засновники – Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал Міністерства закордонних справ України "Політика і час".

Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua, www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"
Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка".
Тираж 1000 примірників.
Відпускна ціна редакції – 15 гривень.
Передплатний індекс: 74402.
"Зовнішні справи", 2010.

На наших обкладинках:
1 стор. – Матриця печатки м. Києва, 1-ша пол. XVI ст.
2 стор. – Репродукція картини Галини Москвітіної.
3 стор. – Стародавні київські прапори.
4 стор. – "Гербовник Георга Ортенбурга", 1602-1604 рр.

Колись зустрілися Великий Актор і Великий Мудрець. І Актор запитав Мудреця, як йому стати ще вправнішим у своєму мистецтві.

Мудрець відповів:

– Є лише одне правило. Якщо люди хочуть бути щасливими у своєму житті, вони мають сприймати його, як гру. А ті, які прагнуть стати бездоганними у грі, повинні ставитися до неї, як до реальності.

Спекотливого липня нинішнього року ми втратили Великого Мудреця і Великого Лицедія – геніального Богдана Ступку.

Напевно, його життя було тією грою, де він завжди був на головних ролях. А сценічне дійство – стало сенсом його буття.

Погодьтеся, це та найвигідніша партія, яку неможливо програти. Навіть якщо вона відбувається без твоєї безпосередньої участі.

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити „Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

- **ДП „Преса" Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;**
- **ТОВ „НВП „Ідея", вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;**
- **ООО Фірма „Періодика" Тел.+ 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі "24 nonstop" та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;**
- **АТЗТ „Саміт" (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75;**
  ТОВ „Саміт-Кременчук" (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;
  філія ТОВ «Саміт-Кременчук" (Полтава, 0532), 63-68-40;
  ДП „Саміт-Дніпропетровськ" (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;
  АТЗТ „Саміт-Харків" (Харків, 0577), 142-260, 142-261;
  ДП „Саміт-Крим", (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;
  філія ДП „Саміт-Крим" (Ялта, 0654), 32-41-35,

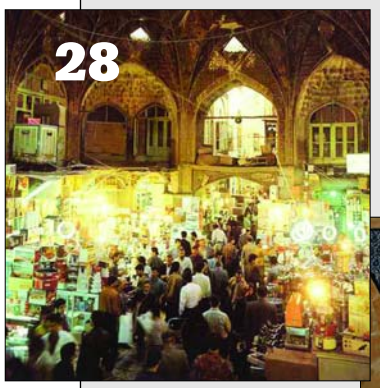
або придбати вроздріб у редакції журналу „Зовнішні справи" за адресою: 01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.
Відпускна ціна видання – 15 гривень.

ЗМІСТ

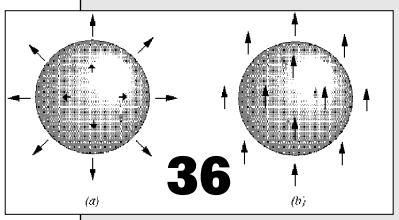

5 Україна та ЄС домовилися про спрощення візового режиму

ПОЛІТИКА

6 Організація з безпеки і співробітництва в Європі. Головування України: завдання визначено, шляхи окреслено

10 Національний Конвент України щодо ЄС

14 Національна асамблея Франції: виборчий шок чи соціальна терапія?

20 Придністров'я, Молдова, Румунія – підсумки виборів і перспективи

ДИПЛОМАТІЯ

24 «Реліквії старого київського самоврядування» – міжнародний проект, що дає можливість Україні бути на рівних із передовими європейськими країнами

28 Україна – Іран: можливості двосторонньої співпраці

ПРАВО

32 Особливості конституцій країн Арабського Сходу: їх зміст, сутність і види

ГЕОПОЛІТИКА

36 Гра... За ігровим столом – США та КНР

42 Велика Британія й Аргентина: «дипломатична війна» за Фолкленди

ЕКОНОМІКА

46 Інвестиційний розвиток галузі житлово-комунального господарства в Україні

50 Міжнародні угоди США про вільну торгівлю: досвід для України

БЕЗПЕКА

53 Кібербезпека інформаційного суспільства через призму міжнародного права

ЕКОЛОГІЯ

56 Внесок у захист Дунайського басейну

АРХІВАРІУС

58 Архівні документи доби Директорії

КУЛЬТУРА

61 Наш ARSENALE

Україна та ЄС домовилися про спрощення візового режиму

(про поїздку Міністра закордонних справ України К. Грищенка до Бельгії)

«Україна зробила ще один важливий крок до безвізового режиму з Європейським Союзом», – заявив 23 липня у Брюсселі Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко після підписання Договору про внесення змін та доповнень до Угоди між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз. З європейського боку під документом свої підписи поставили Комісар ЄС з питань розширення та Європейської політики сусідства Штефан Фюле та Міністр головуючої в ЄС країни – Республіки Кіпр Ерата Козаку-Маркулліс.

Цим досягненням українська дипломатія робить вагомий внесок у зміцнення громадянського суспільства в країні. Адже після вступу в силу Угоди право на довгострокові, багаторазові та, головне, безкоштовні візи отримають члени громадських організацій, релігійних громад, представники професійних об'єднань, які беруть участь у міжнародних форумах, конференціях, програмах міжнародного обміну. Якщо враховувати, що журналісти, студенти, підприємці вже мають таке право, то не буде перебільшенням стверджувати, що на сьогодні державою створено максимально спрощені умови для поїздок до ЄС представникам найбільш соціально активних верств суспільства, головних промоутерів євроінтеграції нашої держави.

Відтепер буде забезпечено більшу прозорість процесу отримання віз, що гарантує право всім бажаючим подавати візові клопотання напряму до посольств і консульств держав-членів ЄС (без залучення візових агенцій як посередників). Новий документ урегульовує питання видачі багаторазових і довготермінових віз (на 1 рік і на 5 років – замість відповідно до 1 року, до 5 років). Покращується порядок отримання віз для журналістів (замість запрошення приймаючої сторони можна подавати клопотання від редакції) і членів їхніх команд (операторів, звукорежисерів та ін.).

«Ми переконані, що європейські стандарти та цінності будуть тим краще впроваджуватися в Україні, чим більше українців матимуть можливість шляхом навчання, службових та наукових відряджень, з метою туризму особисто знайомитися з тим, чим і як живе Європейський Союз. Спільний простір цінностей повинен будуватися на базі спільного простору вільного спілкування та людських обмінів», – наголосив Костянтин Грищенко.

Спільна заява за результатами Третього засідання міністрів закордонних справ «Східного партнерства»

У Брюсселі 23 липня цього року відбулося третє засідання міністрів закордонних справ «Східного партнерства». Міністри заявили, що Дорожня карта, запропонована Європейською Комісією та Високим представником ЄС у закордонних справах та політиці безпеки, становить основу для спрямування та моніторингу подальшої імплементації цілей «Східного партнерства», визначених у Празькій і Варшавській деклараціях до саміту у Вільнюсі восени 2013 року.

Міністри погодилися, що засідання міністрів закордонних справ «Східного партнерства» наступного року стане нагодою для огляду імплементації Дорожньої карти та обговорення далекоглядного розвитку «Східного партнерства» в контексті підготовки саміту у Вільнюсі.

Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко зустрівся з Комісаром ЄС з питань розширення та Європейської політики сусідства Штефаном Фюле

У рамках перебування в Брюсселі для участі у Третьому міністерському засіданні «Східного партнерства» Міністр закордонних справ України К. Грищенко зустрівся з Комісаром ЄС з питань розширення та Європейської політики сусідства Штефаном Фюле.

Під час зустрічі обговорено актуальні питання розвитку порядку денного відносин між Україною та Євросоюзом, зокрема, перспективи укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також окремі аспекти практичного галузевого співробітництва, у тому числі, у сферах енергетики і транспорту.

К. Грищенко та Ш. Фюле привітали підписання Угоди між Україною та ЄС про внесення змін до Угоди про спрощення видачі віз, що стало ще одним кроком у напрямі забезпечення повної лібералізації візового режиму між Україною та Євросоюзом.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

Головування України:

завдання визначено, шляхи окреслено

Вячеслав ЦІВАТИЙ, перший проректор Дипломатичної академії України при МЗС, кандидат історичних наук, доцент кафедри дипломатичної та консульської служби, заслужений працівник освіти України

Людмила ЧЕКАЛЕНКО, професор Дипломатичної академії України при МЗС, доктор політичних наук

Головування України в Організації з безпеки і співробітництва в Європі у 2013 р. висуває перед нашою державою відповідальні завдання, серед яких збереження миру і стабільності в Європейському домі є найактуальнішими.

У зв'язку з цією важливою подією Президент України В. Янукович наголосив на особливій ролі ОБСЄ в реалізації механізму регіональної системи безпеки, запобіганні та розв'язанні конфліктів, також підкреслив, що особливу увагу під час майбутнього головування Україна приділить розблокуванню заморожених конфліктів, оскільки без урегулювання цих складних проблем завжди існуватиме загроза миру, стабільності та безпеці. Крім того, така ситуація не сприяє сталому розвиткові регіону в цілому.

На спеціальному засіданні Постійної ради Організації з безпеки і співробітництва в Європі у Відні Міністр закордонних справ України К. Грищенко ознайомив 56 учасників ОБСЄ із пріоритетами головування нашої країни[1]. Він наголосив, зокрема, що Україна докладатиме всіх зусиль для зміцнення ролі організації в реалізації ідеї «безпекової спільноти ОБСЄ», вільної від розподільчих ліній, конфліктів, сфер впливу та зон із різними рівнями безпеки. Окреслюючи підходи нашої країни до ключових питань порядку денного ОБСЄ, міністр особливо відзначив прагнення надати нового імпульсу вирішенню тривалих конфліктів на просторі ОБСЄ, у тому числі Придністровського, а також сприяти зміцненню ефективності організації у ранньому попередженні конфліктів та реагуванні на нові виклики і загрози безпеці. Водночас, було конкретизовано сфери діяльності України під час головування:

- військово-політична, де зусилля спрямовуватимуться на відновлення дієвого режиму контролю над звичайними озброєннями в Європі, нерозповсюдження зброї масового знищення та зміцнення заходів довіри у військовій галузі;
- економіко-довкільна, що включатиме обговорення проблем впливу на навколишнє середовище діяльності в енергетичній сфері;
- гуманітарного виміру ОБСЄ, що охоплюватиме проблематику свободи слова, просування толерантності та недискримінації, гендерної рівності, боротьби з торгівлею людьми. При цьому, для досягнення цілей ОБСЄ передбачено широке конструктивне залучення неурядових організацій[2].

Зазначимо, що Україна має для реалізації наміченого всі потенційні можливості, оскільки протягом багатьох років є активним контрибутором європейської та міжнародної безпеки. Наша держава бере активну участь у роботі всіх колективних керівних органів організації (саміти держав-учасниць ОБСЄ, засідання Ради міністрів та Постійної ради ОБСЄ), у виробленні та прийнятті ними рішень з різних аспектів її діяльності; активно взаємодіє з Координатором проектів ОБСЄ в Україні[3] (КП ОБСЄ в Україні). Поза участю в організаційних структурах ОБСЄ наша держава активно співпрацює з інститутами організації, у першу чергу, Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин (ВКНМ), Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) та Представником ОБСЄ з питань свободи ЗМІ. У центрі уваги ВКНМ, серед іншого, були питання надання допомоги Україні у справі облаштування кримських татар і представників інших колись депортованих народів, що зараз повертаються на свою історичну батьківщину; БДІПЛ, відповідно до свого мандату, організовує роботу наглядових місій за президентськими та парламентськими виборами у країнах-учасницях ОБСЄ, зокрема в Україні, а також реалізує різноманітні проекти, спрямовані на розвиток і зміцнення демократичних інститутів нашої держави.

Важливим напрямом співпраці України з інститутами ОБСЄ є сприяння здійсненню реформ у різних сферах суспільного життя країни. Перш за все це стосується вирішення

таких завдань, як забезпечення законодавчої підтримки проведенню інституційних та економічних реформ. Діяльність в ОБСЄ забезпечує рівноправну участь нашої держави в обговоренні та вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки і співпраці. Вона також служить реалізації головних національних інтересів нашої країни – забезпеченню її територіальної цілісності та недоторканності кордонів, стабільності міжнародного становища, розвитку як демократичної, правової держави, розбудові національної економіки.

Серед важливих напрямів взаємодії України з ОБСЄ сучасної доби – боротьба з тероризмом, організованою злочинністю, корупцією, відмиванням грошей, торгівлею людьми, зброєю та наркотиками. Водночас, Українська держава бере участь у використанні механізмів ОБСЄ для забезпечення стабільності та безпеки, зокрема, в Чорноморському регіоні. Насамперед, це стосується заморожених конфліктів. Із посиленням внутрішніх і зовнішніх загроз, серед яких перед ведуть проблеми забезпечення енергоносіями, безробіття, екологічні негаразди, загрози етнічних конфліктів тощо, Україна розширила ареал співпраці з цією європейською безпековою організацією. Цьому сприяють і ухвалені документи ОБСЄ, що концентрують зусилля на власне безпековій проблематиці, а також зміцненні економічного виміру діяльності, що відповідає інтересам і прагненням нашої країни. До зазначеного додамо, що в основу оновленого безпекового механізму ОБСЄ було покладено платформу кооперативної безпеки.

Таким чином, у рамках організації та інших безпекових структур за участю Української держави поглиблено різноманітні схеми співпраці, вибірково та продумано визначено елементи участі українських представників у тих програмах і проектах, де європейських спроможностей було недостатньо. Це миротворчі зусилля в конфліктних регіонах, поліцейські місії, пропозиції щодо використання вітчизняних авіаційних можливостей: ідеться про вертольотні загони, дальню авіацію, вантажні літаки, групи понтонників і мінувальників, а також лікарів, волонтерів медичного персоналу тощо.

З метою надання допомоги нашій країні щодо виконання відповідних зобов'язань перед організацією КП ОБСЄ в Україні у співпраці з українською стороною розробляє та виконує проекти в економічній, військово-політичній сферах і з питань захисту навколишнього природного середовища. Обопільну діяльність зосереджено на таких напрямах:

• сталий соціально-економічний розвиток та екологічна безпека;

• екологічна освіта;

• очищення від вибухонебезпечних залишків минулих війн і реабілітація територій поблизу міст Керч, Севастополь і Біла Церква;

• утилізація компоненту ракетного палива типу «меланж»;

• транскордонне співробітництво та стале управління басейном річки Дністер;

• створення потенціалу для боротьби з незаконним транскордонним переміщенням небезпечних відходів у країнах Східної Європи;

• соціальна адаптація військовослужбовців, звільнених із лав Збройних сил України;

• покращення безпеки кордонів;

• сталий соціально-економічний розвиток та екологічна безпека.

Президент України Віктор Янукович запросив на парламентські вибори 28 жовтня спостерігачів від ОБСЄ

Розкриємо суть згаданих проектів. Так, КП ОБСЄ в Україні підтримує органи державної влади та органи місцевого самоврядування у формуванні політики прозорості та відкритості у взаємодії з громадянами з використанням технологій електронного урядування. Ураховуючи міжнародні новації та досвід ОБСЄ, Координатор проектів сприяє розвиткові пілотних ініціатив у декількох регіонах України із застосування технологій електронного урядування та впровадження принципів «єдиного вікна». Основна мета полягає у підвищенні ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також мінімізації бюрократичних процедур. На прохання українського уряду розроблено низку проектів, що сприятимуть підвищенню рівня обізнаності громадян з питань захисту навколишнього середовища. Один із проектів передбачає співпрацю з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України щодо впровадження екологічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. Координатор проектів сприяє покращенню енергетичної безпеки та більш ефективному використанню енергії, у тому числі шляхом відновлюваних і альтернативних джерел енергії.

КП ОБСЄ в Україні допомагає Міністерству з надзвичайних ситуацій України в очищенні від вибухонебезпечних залишків і реабілітації територій поблизу міст Керч, Севастополь і Біла Церква. У співпраці з Форумом ОБСЄ зі співробітництва у сфері безпеки організація надає Україні допомогу у формі спеціального обладнання та проведення відповідних тренінгів для пошуку та знешкодження вибухонебезпечних предметів на територіях, забруднених залишками війни. Цей проект є продовженням схожого успішно реалізованого у 2007 р. проекту з реабілітації території навколо військової Артилерійської бази ракет і боєприпасів (АБРБ) № 275 біля с. Новобогданівка у Запорізькій області. На технічній території військових складів цієї бази 6 травня 2004 р. виникла пожежа з подальшою детонацією 32 тис. т артилерійських боєприпасів, унаслідок чого двоє людей загинуло, більше 2 тис. осіб визнано потерпілими. У рамках проекту ОБСЄ було також надано допомогу для реабілітації постраждалої території.

Організація надає допомогу Урядові України у знищенні приблизно 16 200 т токсичного компоненту

ракетного пального типу «меланж», що зберігається в сховищах у різних місцевостях країни. Утилізація здійснюється в екологічно безпечний та ефективний щодо витрат спосіб. Зазначимо, що меланж загрожує здоров'ю громадян України та навколишньому природному середовищу і, на думку експертів, повинен бути знищений протягом кількох наступних років. Проект ОБСЄ спрямований на утилізацію першої партії обсягом 3 168 т ракетного пального. Роботу в цьому напрямі розпочато спільно з Центром ОБСЄ з попередження конфліктів і Бюро Координатора діяльності ОБСЄ з питань економіки і навколишнього середовища. Наразі триває фінальна стадія з утилізації першої партії меланжу, що зберігався на військових базах у Вінницькій та Івано-Франківській областях.

У співпраці з Бюро Координатора діяльності ОБСЄ з питань економіки і навколишнього середовища підтримується молдавсько-український діалог щодо сталого управління басейном річки Дністер. ОБСЄ сприяє вдосконаленню чинного законодавства та розробленню нової двосторонньої угоди щодо басейну Дністра, співпраці органів охорони здоров'я та інтеграції з питань біорізноманіття в управлінні водними ресурсами. Експериментальна географічна інформаційна система басейну розробляється як допоміжний інструмент для спільного прийняття рішень на основі принципу комплексного управління водними ресурсами. ОБСЄ також підтримує проведення різноманітних кампаній для підвищення обізнаності громадськості щодо проблем у басейні річки Дністер і шляхів їх розв'язання. Основними партнерами проекту є міністерства навколишнього середовища, водогосподарські структури, органи охорони здоров'я та міністерства закордонних справ Республіки Молдова та України, а також наукові інститути та неурядові організації. Проект реалізується в тісній співпраці з Європейською економічною комісією ООН (ЄЕК ООН) та Програмою ООН із навколишнього середовища (ЮНЕП).

Організація також допомагає в підвищенні спроможності України перешкоджати незаконному переміщенню небезпечних відходів у країнах Східної Європи шляхом підтримки міжсекторального діалогу та проведення для представників органів влади, відповідальних за контроль за переміщенням вантажів через національні кордони, навчальних семінарів із виявлення та припинення незаконного транскордонного переміщення небезпечних відходів. Основною цільовою аудиторією цієї діяльності є міністерства навколишнього середовища, екологічні інспекції, митні та прикордонні служби України, Республіки Білорусь і Республіки Молдова.

Організація надає підтримку Урядові України у виробленні стабільних та ефективних програм, спрямованих на соціальну адаптацію військовослужбовців, звільнених у рамках реформи Збройних сил. Діяльність у цій сфері включає:

• перекваліфікацію на цивільні спеціальності військовослужбовців, звільнених із лав ЗСУ;

• допомогу військовослужбовцям у профорієнтації та набутті найновіших навичок з пошуку роботи;

• підвищення обізнаності військовослужбовців щодо користування їхніми правами.

У поточному році в Україні по лінії Координатора проектів ОБСЄ здійснюватиметься близько 20 проектів загальною сумою більше 3 млн. євро. ***На фото:*** **новопризначений Координатор проектів ОБСЄ в Україні Мадіна Джарбусинова**

Міністерство оборони України проводить широкомасштабне реформування ЗСУ, що включає комплексні зміни їхньої штатної структури та скорочення певних категорій військовослужбовців. КП ОБСЄ в Україні здійснює проекти у сфері соціальної адаптації військовослужбовців із 2001 р. та продовжує підтримувати звільнених і запланованих до звільнення з лав ЗСУ в їхньому переході від військового до цивільного життя. Наразі, проектну діяльність зосереджено в містах, де кількість звільнених у запас є найбільшою: Одеса, Львів, Київ, Вінниця, Гайсин, Житомир, Кіровоград, Бердичів, Миколаїв, Херсон, Сімферополь, Феодосія, Севастополь та ін. У 2010 р. було проведено професійну перепідготовку близько 1 250 колишніх військовослужбовців. Уперше до перепідготовки залучалися також і члени сімей (переважно з подружжя) військовослужбовців, які становили 10-20% складу навчальних груп. Перенавчання проводилося за напрямами, які користуються попитом на місцевому ринку праці або є популярними серед військовослужбовців. Серед них – менеджмент безпеки підприємницької діяльності, бухгалтерський облік підприємства, маркетинг на ринку товарів і послуг, менеджмент інформаційних технологій, управління персоналом, облік і аудит, організація та управління підприємствами малого та середнього бізнесу, соціальна робота тощо. Військовослужбовці, які успішно пройшли перенавчання, отримують свідоцтва державного зразка та сертифікат. Як правило, понад 70% випускників знаходять роботу впродовж трьох місяців після закінчення навчання.

ОБСЄ надає допомогу Державній прикордонній службі України в підвищенні безпеки державного кордону та посиленні її потенціалу на одній із пілотних ділянок. ДПСУ проводить широкомасштабне реформування, одним із ключових аспектів якого є її трансформація у правоохоронну структуру. КП ОБСЄ в Україні надає комп'ютерну техніку та обладнання для біометричного контролю, а також проводить тренінги з аналізу ризиків і криміналістичного аналізу. Очікується, що ця допомога підвищить оперативні та професійні можливості Державної прикордонної служби України щодо збору та аналізу інформації з питань нелегальної транскордонної діяльності.

Про активну співпрацю України з ОБСЄ свідчить також перелік тренінгових

програм, реалізованих у 2011 році, зокрема, проведення семінарів для викладачів журналістики вищих навчальних закладів і працівників ЗМІ щодо викладання журналістської етики та дотримання професійних стандартів і застосування засобів саморегулювання журналістської етики (мм. Житомир і Донецьк); семінар для суддів адміністративних судів щодо написання судових рішень (м. Київ); круглий стіл з питань упровадження Національного механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми (м. Київ). Щодо останнього заходу додамо, що в ньому взяли участь представники державних структур з усієї України, які безпосередньо залучені до процесу ідентифікації та надання допомоги постраждалим. З цією метою впроваджено Національний механізм взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми в рамках Закону України «Про протидію торгівлі людьми».

У сфері співробітництва з громадськими інституціями КП ОБСЄ в Україні провів тренінги «Особливості взаємодії органів державної влади з громадянами» (мм. Львів і Ужгород) для фахівців територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України з метою покращення ефективності взаємодії з громадянами та надання їм якісної, своєчасної правової допомоги. Упродовж семінарів учасники були поінформовані про методи комунікації з громадянами, особливості юридичного консультування, етичні аспекти діяльності правових громадських приймалень, надання правової допомоги щодо оскарження рішень, дій і бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх службових і посадових осіб. Навіть неповний перелік реалізованих програм ОБСЄ в Україні свідчить про активну співпрацю з цією міжнародною безпековою організацією.

Отже, через реалізацію значної кількості важливих і відповідальних проектів із ОБСЄ, а також Радою Європи та ЄС Україна бере активну участь у розбудові архітектури загальноєвропейської безпеки, підтримує пропозиції щодо розширення партнерської співпраці всіх світових і регіональних безпекових структур.

Україна є активним учасником миротворчих місій. Конкретні зусилля щодо розвитку її співробітництва з міжнародними структурами зосереджено на таких напрямах, як: забезпечення активної ролі держави в якості посередника Придністровського врегулювання; розширення представництва України у складі європейських місій і структур, зокрема в Македонії, Косово, Грузії тощо.

Високий позитивний імідж нашої держави підкреслило рішення всіх 56 учасників ОБСЄ, які прийняли ухвалу про головування України. Президент України вважає, що це стало підтвердженням високої оцінки міжнародним співтовариством досягнень нашої країни в побудові демократичного суспільства, адже ОБСЄ – визнаний авторитет у питанні демократизації, свободи виборів і дотримання прав людини. «Головування України в ОБСЄ також розширює можливості забезпечення національних інтересів України, враховуючи її позаблоковий статус та її добровільну відмову від ядерної зброї», – так прокоментував Президент України рішення стосовно головування України в ОБСЄ у 2013 році[4].

Головування в ОБСЄ – це і питання престижу, і доведення свого лідерського потенціалу, здатності генерувати нові ідеї та вибудовувати часто дуже складний консенсус, зважаючи на існуючі розбіжності в інтересах і позиціях держав-учасниць. Це також нові зовнішньополітичні можливості, що відкриваються, залучення до формування «безпекової спільноти», активніша роль у врегулюванні конфліктів, якими опікується ОБСЄ. Не тільки у Придністров'ї, де Україна традиційно є одним із ключових учасників, а також у Нагірному Карабаху та Грузії.

Оскільки простір СНД є доволі неспокійним, головуючій країні необхідно бути готовою до несподіваних викликів, приймати оперативні рішення у сфері безпеки, сприяти досягненню консенсусу поміж державами-учасницями, узгоджувати діяльність різних інституцій усередині організації та забезпечувати координацію з іншими міжнародними структурами.

Нові схеми залучення європейськими структурами, зокрема ОБСЄ, Радою Європи, ЄС, ЦЄІ українського потенціалу до співпраці вселяють певний оптимізм на успішне розв'язання висунутих перед нашою державою завдань як під час головування в ОБСЄ, так і в подальшому.

Оскільки Українське головування діятиме від імені та в інтересах усіх країн ОБСЄ, наша країна закликає держави-учасниці до конструктивного діалогу з вирішення актуальних проблем європейської безпеки.

Серед пріоритетів українського головування – боротьба з наркотрафіком та нелегальною торгівлею зброєю

[1] *Україна стала учасницею ОБСЄ з 30 січня 1992 року*

[2] *Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко представив пріоритети головування України в ОБСЄ у 2013 році.: http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/news/detail/83596.htm/*

[3] *Завданням Координатора і його офісу є підготовка та реалізація в Україні різноманітних проектів відповідно до компетенції ОБСЄ та забезпечення їх фінансування за рахунок надання цільових коштів міжнародними організаціями (як державними, так і недержавними) чи іншими державами-учасницями ОБСЄ.*

[4] *http://www.president.gov.ua/news/18769.html/.*

Національний Конвент України щодо ЄС

Робота Національного Конвенту України щодо ЄС добігає свого завершення. Протягом двох років Конвент був майданчиком для інтелектуальних дискусій між представниками органів державної влади, неурядових організацій, наукових і бізнесових кіл щодо шляхів просування України до Європейського Союзу. Відповідну ініціативу реалізував Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД) спільно з Українським незалежним центром політичних досліджень, у партнерстві з Дослідницьким центром Словацької асоціації зовнішньої політики (м. Братислава), за підтримки Словацького фонду міжнародного розвитку (Slovak Aid). У ході реалізації Конвенту було сформовано чотири робочі групи за найбільш важливими напрямами євроінтеграційної політики України. За підсумками роботи проекту підготовлено рекомендації, які відображають актуальні ризики та виклики, що постають у процесі підготовки Угоди про політичну асоціацію між Україною та ЄС і Угоди про розширену Зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Український проект Конвенту спирався на успішний досвід Словаччини, Сербії, Боснії і Герцеговини в реалізації власних національних конвентів відносно Євросоюзу. Так, у Словаччині ідея створення Національного Конвенту виникла у 2000 р., а вже у 2001 р. такий форум приступив до роботи – і у 2004 р. країна приєдналася до ЄС. У Сербії подібний проект був започаткований у 2008 р. – і держава наразі подала заявку на вступ до Європейського Союзу.

У Національному інституті стратегічних досліджень 12 липня 2012 р. відбулося заключне пленарне засідання проекту «Національний Конвент України щодо ЄС». Учасники засідання обговорювали підсумки діяльності робочих груп та їхні політичні рекомендації щодо подальшого поступу України в ЄС. Одним із основних питань порядку денного стали виклики та можливості для співпраці в період політичних та економічних трансформацій у Євросоюзі та Україні.

Андрій Єрмолаєв, директор Національного інституту стратегічних досліджень, відкриваючи засідання, зазначив, що європейський вибір України, європейська орієнтація є предметом національного консенсусу незалежно від того, як це сприймається на побутовому масовому, політичному й економічному рівнях. Це, мабуть, єдина політична ідея, що не стає предметом конфліктів і розколу. Як це не парадоксально, відзначив він, але саме 2012 р. у процесі європейської інтеграції України став рубіконом. Адже цьогоріч після численних публічних і кабінетних дискусій, переговорів експертів і урядовців 30 березня в Брюсселі глави делегацій на переговорах України та Євросоюзу парафували Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, включаючи поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. Без перебільшення – це історична подія. Але, на думку А. Єрмолаєва, далеко не в усіх політичних колах країн ЄС є розуміння значення цієї події. Іноді стикаємося з певною її девальвацією на фоні непростих процесів, що відбуваються в економічній і політичній сферах. Наступним кроком повинно стати підписання сторонами угоди. А після цього парламенти країн ЄС мають ухвалити рішення щодо ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. І це для нашої країни зараз є найважливішим завданням.

У плані практичних дій щодо європейської інтеграції України є три виміри: економічний, політичний і культурний. У більшості країн Центральної Європи, які по-різному реалізовували цей європейський вибір, такі складові були присутніми. Але ці держави, як і Україна, стикнулися мимоволі з комплексом малого старшого брата так званої старої Європи. А

– це прекрасна можливість довести, що можлива реабілітація. І саме Україна, яка пройшла через цей експеримент, може бути показовим прикладом свідомої послідовної реабілітації. Це може бути приводом переосмислити всі дискусії про характер і перспективу соціального розвитку європейських країн, оскільки після Другої світової війни дискусія стосовно вибору шляху соціального розвитку європейських країн досі залишається відкритою. І прикро, що в цій дискусії Україна не бере участі, а займає позицію учня, однак може бути учнем і вчителем одночасно. Андрій Єрмолаєв переконаний, що молода Європа – це реальний шанс рекапіталізації європейського проекту. Адже обрана так звана лісабонська модель економічної інтеграції не є ідеальною. І це не тільки проблема держав, які реалізують цю модель, а й України. Оскільки загроза недовіри до такої моделі може спричинити кризові наслідки у ході подальшої співпраці як держав, що вже ввійшли в Єврозону, так і тих, які мають надію, що це ефективно. І якщо ця модель неефективна, то постає запитання, чи має Україна право голосу на її корекцію? Експерт упевнений, що інтеграція нашої країни – не лише український вибір. Це має бути європейський вибір, вигідний і перспективний. Україна як складова молодої Європи – дуже серйозний додаток до перспектив цілісної європейської економіки. На думку Андрія Єрмолаєва, важливим питанням для нашої держави повинно стати поєднання євроінтеграції з реалізацією національних інтересів, що полягають у збереженні економічного суверенітету, реалізації економічного потенціалу, збереженні права бути індустріально сильною країною, права бути технологічно розвиненою. Наші європейські партнери мають бути зацікавлені в тому, щоб Україна розвивалася, а не просто була складовою їхнього ринку. Він висловив сподівання, що рекомендації, вироблені в ході Конвенту, будуть спрямовані саме на забезпечення національних інтересів. Найголовніше – варто пам'ятати, що Україна вже є європейською державою, і нещодавні події чемпіонату Євро-2012 яскраво це продемонстрували.

Європа і ЄС, на думку експерта, не тотожні речі. Тому зараз важливо поставити питання про місію так званої молодої Європи, а точніше, тієї частини Європи, яка в цьому історичному процесі виступає молодим партнером, якому потрібно доводити своє право, можливості та свою роль у європейській інтеграції великої Європи. Така місія, на думку експерта, полягає в наступному. У плані соціокультурному та геокультурному – це оновлення історичного погляду на Європу. Доповідач зазначив, що ми досі знаходимося в парадигмі євроцентризму, сформованого ще в XIX ст. і, на жаль, який домінує нині. Можливо, саме тому Україна виступає в ролі молодшого брата. Другий момент місії – це нові амбіції та можливості, оскільки новий формат європейської інтеграції за участі нових партнерів, серед яких і наша держава, це інший погляд на геополітичну та геоекономічну архітектуру великої Європи. Великий соціалістичний експеримент, підхоплений і реалізований частиною країн, які потім склали основу так званої радянської цивілізації, завершився великою історичною шкодою. І сьогоднішні інтеграційні процеси

Павло Клімкін, Посол України у Федеративній Республіці Німеччина, Глава делегації України на переговорах з Євросоюзом щодо Угоди про асоціацію, назвав Угоду про асоціацію між Україною та ЄС неординарною. Але при цьому зазначив, що ні в України, ні в ЄС немає чіткого усвідомлення, наскільки важливим інструментом може стати цей документ у процесі реалізації. Політик зазначив, що на сьогодні є виклик із подальшим підписанням угоди, тимчасовим застосуванням, сертифікацією, а також – її реалізацією. Водночас, дипломат нагадав про певні досягнення. Так, суттєвий прогрес у безвізовому діалозі України з ЄС, зокрема в переговорах стосовно спрощення видачі шенгенських віз для українців. Є певні успіхи в енергетичних питаннях. Але, тим не менше, дипломат упевнений, що є багато невирішених питань, а саме – довіра до української системи. П. Клімкін зазначив, що на сьогодні ЄС перебуває в стані трансформації: через вплив фінансово-економічної кризи в майбутньому вже буде зовсім інший Євросоюз. Але нині, на переконання дипломата, в ЄС немає єдиної думки про те, як розвивати відносини з нашою державою. «ЄС не знає, що робити з Україною. Не знав, що робити з Україною кілька років назад, і ще певний час не буде знати, – зазначив Посол. – І це не тільки через специфіку України, її розміри, не тільки через Росію і геополітику, а через ЄС як такий». Це пов'язано, упевнений політик, насамперед зі складним політичним консенсусом всередині Євросоюзу, невпевненістю щодо майбутніх шляхів його розвитку. Однак, П. Клімкін висловив сподівання, що Угода про асоціацію найближчим часом буде підписана. «За базовою ментальністю наша країна вже є європейською, і іншого шляху, крім як подальша інтеграція в ЄС, у нас немає», – наголосив дипломат.

«Сьогодні Україна і Євросоюз знаходяться в стані кардинальних політичних і економічних трансформацій. Але якщо взяти в принциповому плані, то динаміка цих трансформацій і в ЄС, і в Україні має різні напрями», – розпочав свій виступ Надзвичайний і Повноважний Посол Олександр Чалий. Щодо сучасного етапу євроінтеграційної співпраці, Президент України сказав про паузу у відносинах з ЄС, яка піде на користь обом сторонам, але громадянське суспільство визначає

такий стан як ситуацію «глухого кута». За словами експерта, нині ключове завдання – зосередитися на внутрішньополітичній ситуації в країні, яка може де-факто зняти з порядку денного питання підписання угоди та відносин із ЄС. Перед Євросоюзом стоїть ряд кардинальних викликів: по-перше, на думку Посла, ЄС повинен взяти на себе повну відповідальність за свою безпеку, і в першу чергу, політичну; по-друге, Євросоюз має зберегти зону євро та розпочати економічне зростання. Але, як зазначив доповідач, ЄС не в змозі вирішити свої проблеми без важливої стратегічної співпраці з Росією. Для нашої країни це може мати негативні наслідки: у разі такого співробітництва посилюватиметься її міжнародна ізоляція, спричинена, в першу чергу, діями самого ЄС. Посол погоджується з попереднім доповідачем, що нині в Європейському Союзі немає єдиної думки, що робити з Україною. Якимось чином стабілізувати український геополітичний простір у стратегічному вимірі можливо тільки за рахунок стратегічної співпраці з РФ. «Тому для того, що ми зберегли нашу європейську інтеграцію, особливо в короткостроковому вимірі, ми повинні почати шукати її нові формули. І як би несподівано це не звучало, ця формула повинна включати Росію», – сказав дипломат, додавши, що сьогодні інтеграція відбувається в більш широкому контексті, і ні ЄС, ні Росія не вирішать свої економічні та політичні виклики без нового рівня стратегічної співпраці. «Я бажаю мужності українським дипломатам – у них вистачило фаху в дуже тяжкій ситуації переконати ЄС..., але у них не вистачило мужності переконати українську владу зробити ті кроки, які від них очікувала і українська громада, і ЄС», – зазначив О. Чалий. Надзвичайний і Повноважний Посол переконаний, що якби влада втілила в життя хоча б 80% порад експертів Конвенту рік і два роки тому, то Угода про асоціацію була б уже підписана.

Валерій Чалий, заступник генерального директора Центру ім. О. Разумкова, закликав присутніх вийти за рамки стереотипів щодо падіння та краху ЄС. Стосовно національного консенсусу, то протягом 10 років спостерігалася повна підтримка населення вступу України до ЄС. Але нині консенсус зруйновано, і розпочався цей процес із 2010 року. Конкретний приклад такої руйнації – прийняття закону про мови. «Коли спецназ застосовував силу проти демонстрантів, це не національний консенсус – це вибудовування нової міліцейської держави», – упевнений доповідач. «Друге, – продовжив експерт, – у нас неоднозначна громадянська підтримка. Сьогодні є велика кількість людей, які не можуть зробити усвідомлений вибір». Валерій Чалий сказав, що дякуючи ініціативі МЗС України, спільно з колегами Громадської експертної ради при комітеті Україна – ЄС зараз проводиться робота з виконання доручення Президента України щодо підготовки інформаційно-комунікаційної стратегії. Але для цього, з одного боку, потрібно знати, куди рухається країна, а з іншого – існує повна руйнація інституційного механізму євроінтеграції. Адже в Україні немає людини чи підрозділу, відповідального за європейську інтеграцію держави. Говорячи про Рекомендації Національного Конвенту, експерт зазначив, що вони випередили свій час: у них ідеться про імплементацію Угоди про асоціацію, а насправді маємо період спільних серйозних викликів. Найближчим часом в Україні та ЄС зростатимуть соціальні протести, оскільки не вироблені економічні інструменти вирішення фінансово-економічної кризи. Тому, на переконання експерта, необхідно об'єднувати зусилля, але він проти формули «3+1» чи «2+1». З іншого боку, щоб Рекомендації Національного Конвенту були втілені в життя, вони повинні мати адресний характер, знайти своє відображення не в чергових посланнях президентові, а в практиці роботи влади на сьогодні.

Петер Буріан, державний секретар Міністерства закордонних справ Словаччини, заявив, що його держава повністю підтримує європейську інтеграцію України. Він також висловив сподівання, що досвід Словаччини буде хорошим уроком і сприятиме легшій інтеграції нашої країни до ЄС. У своєму виступі П. Буріан зазначив, що демократична й інтегрована Україна є ключовим фактором для досягнення стабільності Східного регіону. Водночас політик наголосив, що євроінтеграція – вибір українського народу і залежить тільки від України. У ЄС існують певні вимоги до поваги європейських цінностей, тому наша країна повинна до них прагнути і виконувати. Політик додав, що в Словаччині існує сильне громадянське суспільство, яке підтримує владу, і висловив сподівання, що зміцнення громадянського суспільства в Україні допоможе владі подолати існуючі виклики. П. Буріан також наголосив на важливості майбутніх парламентських виборів у процесі інтеграції України до ЄС, зокрема, забезпеченні прозорості та демократичності виборів, припиненні політичних ув'язнень.

«Європейський Союз бажає підписання Угоди про асоціацію. Україна важливий партнер для ЄС. Це буде добре для України, Європейського Союзу та Східної Європи», – нагo-

лосила під час засідання Марія Юрікова, тимчасовий повірений у справах Представництва Європейського Союзу в Україні. «Україна – перша країна, якій було запропоновано розпочати переговори про Угоду про асоціацію. Це перша країна, яка закінчила ці переговори. І я заперечую думку, що ЄС не знає, що робити з Україною», – заявила вона у відповідь на недовіру деяких учасників засідання до планів Євросоюзу відносно України, додавши, що сам факт присутності представників ЄС на Конвенті в Україні свідчить про те, що переговори стали легшими і ЄС знає, що робити з Україною. «У нас були дискусії щодо паузи у відносинах з Україною, але ЄС на це не погоджується. Ми вважаємо за необхідне підтримувати зосереджений і стабільний діалог з Україною», – повідомила М. Юрікова.

За її словами, Євросоюз має багато планів і амбіцій відносно України. І на сьогодні вже є результат важкої тривалої співпраці. М. Юрікова відзначила, що ЄС та Україна вже парафували Угоду про асоціацію в березні цього року, що є спільним успіхом. Нині триває вивчення погоджених текстів, на стадії завершення перебуває розроблення тексту угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом, і в даний момент іде погодження парафування цього документа. Крім того, представниця ЄС відмітила значний потенціал співробітництва України та Європейського Союзу у сфері освіти, підтримки громадянського суспільства, захисту навколишнього середовища, а також у транспортній сфері. Але водночас, підкреслила М. Юрікова, ЄС потрібні конкретні видимі дії України. Перш за все, Євросоюз цікавить прогрес у трьох ключових сферах – вибори, де доказом відданості демократичним цінностям буде забезпечення проведення чесних парламентських виборів у жовтні цього року, недопущення вибіркового судочинства та політичне рішення про підписання та втілення Угоди про асоціацію. Вона засвідчила, що ЄС може допомогти Україні в реформі правосуддя, покращенні бізнес-клімату. Є й інші сектори, де триває технічна співпраця включно з контекстом плану лібералізації візової політики, який тримає відносини України та Євросоюзу в динамічному стані. Марія Юрікова наголосила, що ЄС завжди підтримував курс на європейську інтеграцію, верховенство права та розвиток демократії в Україні. І зараз важливо реалізувати цю історичну можливість, реалізувати величезний потенціал політичної асоціації та економічної інтеграції.

Інф. «З.С.»

Коментарі представників ЄС стосовно змін до Угоди про спрощення візового режиму для громадян України

Коментуючи підписання Європейською Комісією Угоди про спрощення оформлення віз із Україною, Єврокомісар з внутрішніх справ Сесілія Мальмстрьом зазначила: «Зміни в угоді з Україною надалі сприятимуть міжлюдським контактам і полегшать подорожі до Європи для пересічних українців. Внесені зміни сприятимуть поїздкам ще низки категорій громадян (окрім тих, які вже присутні в угоді), зокрема представників громадянського суспільства, недержавних організацій і журналістів».

У свою чергу, Єврокомісар з розширення та Європейської політики сусідства Штефан Фюле підкреслив: «Це дуже позитивний сигнал для українського народу. Він засвідчує, що, незважаючи на загальні труднощі у відносинах між ЄС та Україною, Євросоюз твердо відданий завданню зміцнення контактів між громадянами ЄС та України».

Угода спростить вимоги щодо документів, що повинні підтвердити мету подорожі для таких прохачів візи: водіїв, які здійснюють міжнародні вантажні рейси та пасажирські транспортні послуги; журналістів; технічного персоналу, який супроводжує журналістів; учасників офіційних програм обміну, організованих муніципальними утвореннями (що не є містами-побратимами); близьких родичів громадян ЄС, які проживають на території країни-члена ЄС та є громадянами цієї країни; осіб, які супроводжують інших осіб із медичних причин; представників організацій громадянського суспільства, які здійснюють подорожі з метою проведення освітніх тренінгів, семінарів, конференцій; осіб, які спеціалізуються на участі в міжнародних виставках, конференціях, симпозіумах, семінарах або інших заходах; представників релігійних громад; а також учасників офіційних програм ЄС із прикордонної співпраці.

Окрім водіїв, усі вищезазначені категорії прохачів візи, а також особи, які не досягли 25-річного віку та беруть участь у семінарах, конференціях, спортивних, культурних та освітніх заходах, організованих неприбутковими організаціями, звільняються від сплати візового збору.

Нагадаємо, що українські громадяни користуються перевагами Угоди про спрощення віз із ЄС від 1 січня 2008 року, що прискорюють процедури та полегшують доступ до багаторазових віз тривалішого терміну. Зміни, внесені до чинної угоди з Україною, поліпшать уже наявні спрощення та поширять їхню дію на більшу кількість українців; вони також є черговим кроком до мети запровадження безвізових подорожей до Євросоюзу.

Національна асамблея Франції: виборчий шок чи соціальна терапія?

Олександр ЛОЗОВИЦЬКИЙ,
кандидат політичних наук, доцент, член Правління Асоціації «Україна – Франція», голова Міжнародного Комітету дружби та співробітництва з Францією і Монако

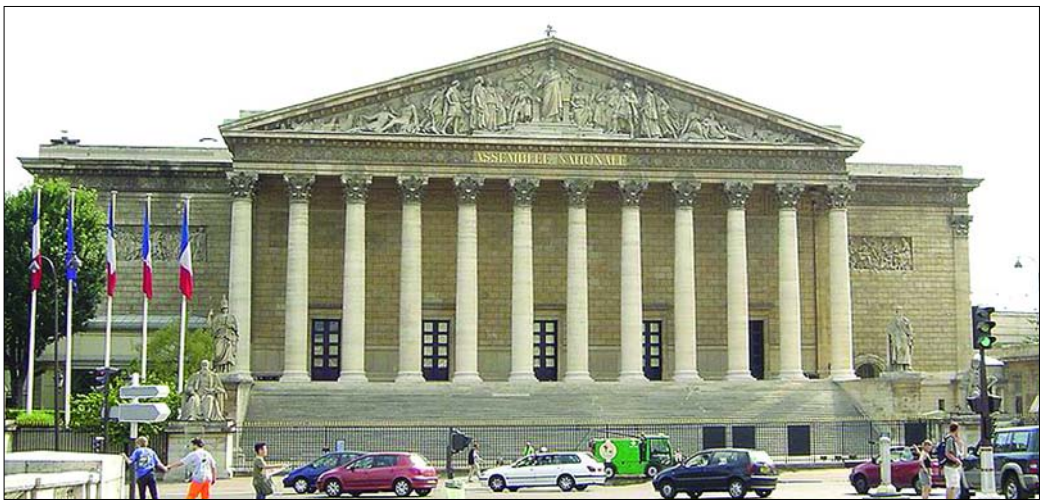
Довгоочікувані багатьма політиками, експертами, аналітиками та науковцями всього світу парламентські вибори 2012 р. у Франції відбулися 10 і 17 червня, тобто через місяць після президентських. На них була обрана 14-а Національна асамблея П'ятої республіки Франції. Уперше з 1986 р. Конституційна рада схвалила зміни виборчих меж, що відбивають останні зміни в демографії країни. Популяційне співвідношення між найбільш і найменш населеними радами було знижено з 1:3,6 до 1:2. Аналіз змін показує, що перерозподіл кількості депутатів між департаментами Франції збільшив кількість місць від регіонів, у яких переважає вплив правоцентристської коаліції під проводом Союзу за народний рух за рахунок регіонів, де сильними є позиції Соціалістичної партії. Крім цього, замість скасованих 33 рад було створено 33 нові, з яких лише 19 розташовані у Франції, а 14 включають громадян Франції, які постійно проживають за межами країни. Ці вибори є першими, що забезпечили представництво в Національній асамблеї французів за кордоном: 14 місць віддано безпосередньо громадянам Франції, які мешкають в інших країнах.

У цьому процесі взяли активну участь представники всього політичного спектра сучасної Франції: праві та ліві, центристи й екологісти, радикали всіх відтінків і навіть затяті політичні шанувальники полювання, рибалки, природи і традицій...

Серед правих партій визнаним лідером є «Союз за народну довіру» – ліберально-консервативне політичне утворення французьких правоцентристських партій, сформоване у 2002 р. навколо тодішнього президента Франції Жака Ширака, що балотувався на другий термін. Відразу після президентських виборів були проведені парламентські. У цьому об'єднанні французьких партій головною метою було завоювання пропрезидентської, правоцентристської більшості в Національній асамблеї. Тому первісно новий політичний блок називався «Союз за президентську більшість». Він став правонаступником голлістського «Об'єднання на підтримку республіки». А 14 січня 2007 р. загальнонаціональний з'їзд партії 98% голосів затвердив Ніколя Саркозі єдиним кандидатом на президентських виборах (кінець квітня – початок травня 2007 р.). Його висунення стало результатом запеклої внутрішньопартійної боротьби між кланами тодішнього президента країни Жака Ширака і самого Саркозі.

«Союз за народну довіру» входить до складу Європейської народної партії та Демократичного міжнародного союзу. Програма партії «Хартія цінностей» утверджує як головну мету надання нового дихання політичному життю Франції, ліквідування недовіри населення до політики, врахування думки громадян і роботу на благо співвітчизників. Основні цінності – Воля, Відповідальність, Солідарність, Французька нація, Європа.

Партія об'єднує прихильників основних напрямів, серед яких найбільше прихильників Ніколя Саркозі. Вони виступають за тверду систему управління в сполученні з ліберальною економічною політикою. Неоголлісти – прихильники Жака Ширака (Домінік де Вільпен, Ален Жюппе, Жан-Луї Дебре) закликають до поступового реформування

системи управління. Ідеї поміркованих центристів і соціал-демократів (Філіпп Дуст-Блазі, Ерве де Шаретт) походять із орлеаністської традиції й Народно-республіканського руху. Вони обстоюють активну соціальну політику, децентралізацію Франції та федералізацію Європи. Ліберальні реформатори (Ерве Новеллі, Патрик Деведжян, П'єр Меєньрі) негативно ставляться до егалітаризму й дирижизму, підтримуючи глобалізацію та лібералізацію. Вважають, що економіка повинна мати більш відкритий характер. Сувереністи й націоналісти (Н. Дюпон-Ен'ян) – євроскептики. Вони належать до крайнього правого крила та позиціонують себе як справжніх спадкоємців Ш. де Голля. «Радикальна партія» – найстарша з нині діючих політичних партій Франції – історично займала ліві позиції, а з появою на політичній сцені соціалістів і потім комуністів змістилася на лівоцентристські та зрештою правоцентристські позиції (нині співпрацюють із правим «Союзом за народну довіру»). Наразі радикали є невеликою фракцією у складі «Союзу за народну довіру», усе ще виділяючись серед інших консерваторів своїм антиклерикалізмом. У Сенаті праві та ліві радикали, незважаючи на приналежність до різних партій, усе ще засідають у складі єдиної фракції «Європейські демократичні й соціальні збори».

Їх підтримує «Рух за Францію» – консервативна, традиціоналістська політична партія, заснована у 1994 р. Філіппом де Віл'є, який був міністром у кабінеті Жака Ширака. Партія сприяє зриву переговорів щодо вступу Туреччини до Європейського Союзу. Її економічну програму можна охарактеризувати як «економічний патріотизм», заснований на ідеях протекціонізму європейського рівня (на базі теорії лауреата Нобелівської премії економіста Моріса Аллі) і на сприянні розвиткові підприємництва та боротьби з аутсорсингом. «Рух за Францію» пропонує зниження тарифів на 50% і скасування 35-годинного робочого тижня з метою підвищення купівельної спроможності. Філіпп де Віл'є висловився за девальвацію євро з метою заохочення експорту та хотів би кардинально змінити пенсійну систему шляхом пропаганди лібералізації граничного віку виходу на пенсію і видалення спеціальних режимів. У коаліції з ним перебуває «Об'єднання за Францію і європейську незалежність» – права голлістська політична партія, створена Шарлем Паскуа в 1999 р. як «Об'єднання за Францію». У 2003 р. партія була перейменована в «Об'єднання за Францію і європейську незалежність». Її політична платформа: антиглобалізм і збереження національного суверенітету, оскільки сам Шарль Паскуа належить до політиків-євроскептиків.

Найчисленнішим, але розрізненим і роз'єднаним суб'єктом суспільно-політичної системи сучасної Франції виступають ліві партії та рухи. «Французька Соціалістична партія» – одна з найбільших політичних партій країни, заснована у своєму нинішньому вигляді в 1969 р. на базі існуючої з 1905 р. Соціалістичної партії, що офіційно називалася Французькою секцією Робочого інтернаціоналу. Французька секція Другого Інтернаціоналу припинила своє існування в ході внутрішньополітичної кризи 1968 року. За ідеологією близька соціал-демократичним принципам. У 1981 р. під керівництвом Франсуа Міттерана домоглася перемоги як на президентських виборах, так і на виборах до Національної асамблеї. У 1993 р. пережила внутрішньопартійну кризу, спричинену корупційними скандалами. Останнього великого успіху домагалася на парламентських виборах 1997 року.

Соціалістична партія Франції займає домінуючі позиції серед лівих. Ключовими особливостями партії є:

- дотримання традиційних настанов лівих сил;
- відсутність домінування та великої ролі серед профспілок.

Успішно провівши наприкінці 1990-х рр. ліворефомістські заходи, на початку 2000-х рр. користувалася найбільшою популярністю, коли при владі перебував уряд соціаліста Ліонеля Жоспена, однак потім розпочалася боротьба за владу в партії (на виборах президента Франції у 2002 р. балотувалося 5 кандидатів від урядової більшості), що призвела до втрати електоральної підтримки. Сучасний стан Соціалістичної партії багато хто розглядає як кризу ідентичності. Проблема полягає у відсутності лідерів, спроможних повести за собою. Тому успіх на виборах і в політиці відтепер визначається скоріше не ідеологією, а вмілими піаркампаніями та змаганням політичних лідерів.

Своєрідністю відрізняється «Прогресивна партія Франції» – соціал-демократичне політичне об'єднання, засноване у вересні 2007 р. колишнім членом Соціалістичної партії Еріком Бессоном, який став її лідером. До «Прогресивної партії Франції» увійшли також деякі діячі «Радикальної партії лівих». Разом вони, поряд із партією «Сучасні ліві», становлять ліве крило пропрезидентської коаліції. Остання є реформістською політичною партією, заснованою колишнім членом Соціалістичної партії Жан-Марі Бокелем у 2007 р., який очолював у ній правий блок «За ліберальний соціалізм: правда й дія» і досі залишається її лідером. У 2009 р. на виборах до Європейського парламенту пройшли два представники за списком правоцентристської фракції Європейської народної партії. На останніх виборах у Сенат Франції отримали 1 мандат. Партія декларує поміркована ліві позиції, засновані на ідеях соціал-лібералізму, соціальної ринкової економіки й концепції «Третього шляху».

Їм подібною є «Радикальна партія лівих» – невелика соціал-ліберальна та, усупереч розповсюдженому розумінню назви, поміркована лівоцентристська політична партія Франції, що виступає за

радикалізм, секуляризм, прогресивізм, проєвропеїзм, індивідуальну свободу. РПЛ користується підтримкою серед виборців середнього класу в деяких областях Південного-Заходу Франції, але своїм парламентським представництвом зобов'язана Соціалістичній партії, з якою тісно пов'язана з 1982 р., часто виставляючи єдині списки кандидатів. РПЛ є провідною лівою партією в департаментах Верхня Корсика, Верхні Піренеї, Тарн і Гаронна. Лідером партії є президент Генеральної ради департаменту Тарн і Гаронна Жан-Мішель Беле.

Водночас, поступово набуває підтримки виборців «Республіканський та громадянський рух» – французька політична партія, заснована в 1993 р. Жан-П'єром Шевенманом, який вийшов із Соціалістичної партії через протиріччя стосовно війни в Перській затоці, а також Маастрихтського договору. Лідер партії – Жан-Люк Лоран, за Шевенманом збережено статус почесного голови. «Республіканський та громадянський рух» дотримується невизначених лівих поглядів, заснованих на ідеології соціал-демократії, популізмі, євроскептицизмі, патріотизмі й антиамериканізмі. Вимагає повномасштабної реіндустріалізації Франції. Самого Шевенмана ще з 1980-х рр. називають «неоякобінцем» або «останнім якобінцем», натякаючи на його вірність принципам унітарної республіки.

Новий імпульс розвитку лівий рух отримав після заснування «Лівого фронту Франції» – політичного альянсу, утвореного у 2008 р., що поєднав спочатку кілька французьких лівих партій для участі у виборах до Європейського парламенту 2009 року. Коаліція продовжує активне розширення й участь у виборах. На час виборів до складу організації входили: Французька комуністична партія, Комуністична партія Реюньйона, «Ліва партія» й «Унітарні ліві» (частина Революційної комуністичної ліги, що відмовилася входити в Нову антикапіталістичну партію). Пізніше до складу фронту ввійшли:

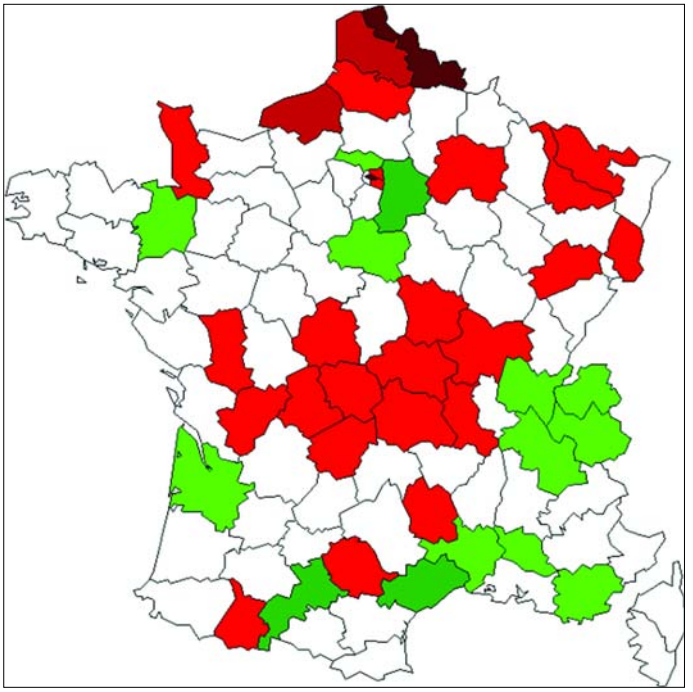
- «Альтернативи» – партія, утворена в результаті злиття течій усередині Нової антикапіталістичної партії з рухом Юкена «Нові ліві за соціалізм, екологію й самоврядування»;

- «Федерація за соціальну й екологічну альтернативу» – плюралістичне об'єднання організацій і вихідців із профспілкового, компартійного, соціалістичного, троцькістського, альтерглобалістського або екологічного середовища;

- «Республіка й соціалізм» – відкол від «Республіканського та громадянського руху»;

- «Комуністична партія робітників Франції» – ортодоксальна ходжаїстська компартія.

За результатами голосування у 2009 р., Фронт одержав 5 мандатів у Європейський парламент, включаючи 2 мандати Компартії, 1 – Лівої партії, 1 – Компартії Реюньйона та 1 – безпартійного. «Унітарні ліві» не отримали жодного мандата. Фронт брав участь і в регіональних виборах Франції 2010 року. Крім вищевказаних первісних його членів (за винятком Компартії Реюньйона), у ньому взяли

участь політичні партії: «Альтернативна» та «Політичний рух за народне об'єднання». У 2011 р. Фронт брав участь у виборах у Кантони та Сенат, на яких було створено коаліцію з різними лівими партіями (у тому числі Соцпартією). Тоді ліві одержали більшість місць.

Найвідоміший представник і основа лівого руху країни – «Французька комуністична партія», що виникла 29 грудня 1920 р. та нині формально є третьою за численністю політичною організацією Франції. Вона відігравала важливу роль у політиці, оскільки поряд з Італійською комуністичною партією є найбільшою комуністичною партією в західному світі. «Французька комуністична партія» входила в Комуністичний інтернаціонал, нині є в коаліції «Європейські ліві». Нинішня політична орієнтація: незалежна зовнішня політика, підтримка національних меншин, активна соціальна політика, стимулювання розвитку регіонів, демократизація управління в Євросоюзі.

Фактично партія вимушена лавірувати на політичній арені, відмовляючись у тому числі від своїх настанов. Апофеозом трансформації партії стала діяльність на посту Генерального Секретаря Робера Ю, пов'язаного з відмовою від політичного минулого партії та з прийняттям у партію різних нових соціальних рухів у Франції: феміністських, екологічних, антирасистських, сексуальних меншин. Ці явища спричинили перехід низки членів партії в ряди соціалістів і падіння прихильності електорату. Дослідники вважають, що криза Комуністичної партії, як і Соціалістичної, є наслідком кадрової кризи.

З комуністами активно співпрацює «Ліва партія», заснована 1 лютого 2009 р. парламентарями Марком Доле й Жан-Люком Мелоншоном, які вийшли із Соцпартії внаслідок протиріч із учасником від цієї партії в президентських виборах-2007 Сеголеном

Руаялем. «Ліва партія» входить в організацію Євролівих, а також до складу Лівого фронту Франції, дотримується ідеології демосоціалізму, лівого республіканізму й екологізму, антикапіталізму, основні ідеї втілено на логотипі самої партії; сповідує філософію Жана Жореса, має 17 депутатів у регіональних радах і 1 – у Європарламенті.

У зв'язці з ними діють «Унітарні ліві» – ліва політична партія Франції, заснована 14 березня 2009 р. колишнім троцькістським активістом Крістіаном Піку. Спочатку входила до складу Революційної комуністичної ліги Франції як фракція. Вона була відома тим, що віддавала перевагу співробітництву із Французькою комуністичною партією, а не з іншими лівими політичними організаціями та незалежними активістами. Дотримується лівої ідеології демократичного соціалізму, антикапіталізму й пролетарського інтернаціоналізму, протиставляє себе неолібералам.

Кардинально відмінними є партії радикального спрямування. Серед як ультраправих, так і ультралівих винятковою міццю та натиском відзначається «Національний фронт» – права націоналістична партія, заснована батьком сьогоднішнього лідера Марін Ле Пен – Ж.-М. Ле Пеном у жовтні 1972 року. Фактично поява партії була пов'язана з пошуком альтернативи владі соціалістів. Найбільших успіхів вона домоглася на виборах до Національної асамблеї в 1986 р. (35 місць) і Європарламенту в 1984 р. (10 місць). Потім, у зв'язку з поверненням до мажоритарної системи виборів до парламенту Франції, їй не вдавалося завойовувати місця в Національній асамблеї. У першій половині 2000-х рр. «Національний фронт» за результатами парламентських і муніципальних виборів був третьою за значимістю партією країни.

Основні положення політичної програми «Національного фронту» є такими:

- припинення подальшої імміграції з неєвропейських країн і жорсткість вимог при отриманні французького громадянства;

- повернення до традиційних цінностей: обмеження абортів, заохочення багатодітних родин, збереження французької культури;

- проведення протекціоністської політики, підтримка французьких виробників, дрібного бізнесу;

- протидія процесам євроінтеграції, більший ступінь незалежності країни від Євросоюзу та міжнародних організацій.

Своїм успіхом НФ багато в чому завдячував антиіммігрантській риториці, яка була присутня в його програмі з перших років існування, але лише на початку 1980-х рр. стала приносити політичні дивіденди, що було пов'язано зі зростанням актуальності цієї проблеми у Франції. На той час імміграція була центральною темою всього політичного дискурсу лепенівців, що змусило мільйони корінних французів, незадоволених своїм соціально-економічним становищем, по-новому подивитися на цю партію й віддати їй свої голоси на виборах. Із цього часу НФ очолює табір супротивників «емансипації» іммігрантів, вбачаючи в них «розношиків насильства», «загарбників робочих місць» і «ненаситних жебраків».

У 1983 р. Ле Пен декларує право корінних французів на збереження своєї культури в умовах, коли етнокультурна ситуація в країні починає на очах змінюватися, негативно оцінюючи мультикультурний проект інтеграції іммігрантів. Так, партійна програма припускає можливість натуралізації іммігрантів тільки на базі асиміляційного підходу, коли кандидат на одержання громадянства повинен бути готовим сприйняти «духовні цінності, звичаї, мову й принципи, що утворюють основу французької цивілізації». Таким чином, громадянами Франції можуть стати представники будь-яких рас і етнічних груп, за умови, що вони стануть французами за духом і культурою.

Соціально-економічна програма партії припускає радикальні обмеження втручання держави у внутрішнє економічне життя країни (одночасно із протекціонізмом у зовнішній політиці), свободу підприємництва. Поточні настанови НФ містять у собі жорсткість покарань для більшості видів злочинів, відновлення смертної кари. НФ схильний покладати відповідальність за вчинені у Франції, особливо у передмістях, злочини на іммігрантів. Тому відновлення безпеки в країні безпосередньо пов'язане з репатріацією іноземців на батьківщину й обмеженням подальшої імміграції. Партія позиціонує себе як єдину альтернативу як лівим, так і правим і закликає французів до здійснення «другої французької революції», у ході якої вся реальна влада перейшла б до рук народу й у країні була б встановлена нова, Шоста республіка авторитарного типу, заснована на принципах прямої демократії.

Саме, тому НФ був однією з тих партій, які виступили проти ратифікації Європейської конституції у 2005 році. На думку Ле Пен, Франції не слід вступати в жодні міжнародні організації, які обмежуватимуть її суверенітет у прийнятті політичних рішень. Так НФ виступає з різкою критикою нинішньої політики євроінтеграції, «що перетворює Європу на якусь Федерацію під командуванням Нового світового порядку». На противагу цій моделі французькі праві пропонують варіант «Європи націй» або ж «Європи ста прапорів», що допускає збереження національних держав у рамках загальноєвропейського культурного простору, а не єдиної, суворо уніфікованої держави.

Цьому намагаються протистояти крайні ліві партії та, у першу чергу, «Нова антикапіталістична партія» – ліворадикальна політична сила, заснована в лютому 2009 року. Партія не позиціонує себе як троцькістську, хоча вплив Возз'єднаного Четвертого інтернаціоналу досить вагомий. Її основу становить французька Революційна комуністична ліга, що саморозпустилася напередодні установчого конгресу НПА. У липні 2008 р. на національній конференції НПА її лідер Олів'є Безансно заявив, що партія буде «лівою, активістською, антикапіталістичною, інтер-

націоналістською, антирасистською, екологічною, феміністською, що бореться проти всіх форм дискримінації». Тоді ж було заявлено, що метою майбутньої партії є «будівництво нової соціалістичної демократичної перспективи XXI століття».

В «Основних принципах» – головному програмному документі НПА, прийнятому на її установчому конгресі в лютому 2009 р., зокрема, порушено питання про характер держави. Програма говорить про те, що держава та її інститути є інструментами буржуазії, вони не можуть бути поставлені на службу політичної й соціальної трансформації, тому повинні бути скасовані. Також, ідеться про те, що «єдиною відповіддю на глобальну кризу капіталізму, від битви з яким залежить майбутнє всього людства, є боротьба за соціалізм XXI століття, демократичний, екологічний і феміністський». На установчому конгресі НПА відбулася дискусія про остаточне формулювання – «соціалізм», «екосоціалізм» або «соціалізм XXI століття». За підсумками голосування було збережено останнє формулювання.

У нинішніх виборах партія бере участь самостійно, однак із нею солідаризується «Робітнича боротьба» – загальноприйнята назва французької троцькістської комуністичної партії «Комуністичний союз (троцькістський)». Офіційно «Робітнича боротьба» – назва щотижневої газети «Комуністичного союзу (троцькістського)». Робер Барціа є засновником і керівником партії. Арлетт Лагійє – представник партії з 1973 р. і постійний кандидат на президентських виборах у Франції. «Робітнича боротьба» входить до «Союзу комуністів-інтернаціоналістів», який поєднує також троцькістські групи з Мартініки, Гваделупи, Кот-д'Івуару, Туреччини, США та Великої Британії.

Останнім часом відчувається деяке тяжіння до них «Незалежної робітничої партії Франції» – ліворадикальної політичної сили, створеної 15 червня 2008 р. після розпуску «Партії трудящих», яка існувала з 1991 по 2008 рік. На першому установчому з'їзді партії, що проходив 13-15 червня 2008 р., взяла участь 10 071 особа. Ця політсила виступає за захист пролетаріату і припинення його експлуатації, визнає класову боротьбу та пролетарський інтернаціоналізм, ґрунтується на ідеях марксизму і троцькізму, хоча є і внутрішньопартійна фракція, що виступає за анархо-синдикалізм. Основу партії становить коло комуністів-інтернаціоналістів (Міжнародна комуністична організація), лідером якого свого часу був П'єр Ламбер. Девіз партії: «За соціалізм, республіку, демократію». Співпрацює з Міжнародним комітетом по зв'язку мігрантів і народів, а також із Комітетом європейських робітників. Відрізняється вкрай євроскептичною позицією, засуджуючи інші ліворадикальні організації, які підтримують євроінтеграцію та виступають проти неоліберальної політики ЄС. В Установчому маніфесті «Незалежної робітничої партії Франції» зазначено такі вимоги:

- захист 36 тис. комун країни як осередків самоврядування, завоювань Великої Французької революції, що перебувають під загрозою з боку політики регіоналізації ЄС;
- розрив із диктатом Європейського центрального банку та його спробами нав'язувати свою політику країнам;
- ренаціоналізація провідних секторів індустрії;
- ренаціоналізація приватизованих суспільних служб із зобов'язанням повернутися до колишніх тарифів комунальних послуг і суспільного сервісу;
- заморожування споживчих цін;
- скасування всіх раніше введених заходів, що переглядають систему соціального забезпечення;
- загальне збільшення заробітної плати і пенсій;
- конфіскація всіх спекулятивно здобутих капіталів;
- повага до незалежності профспілкових організацій.

Сучасним політичним буфером виступають партії центристської орієнтації та екологісти, до яких останнім часом активно долучається досить екзотична партія «Полювання, риболовля, природа, традиції» – французька політична партія, заснована у вересні 1989 р. у вигляді асоціації. Її політична платформа – захист традиційних цінностей сільської Франції. Засновниками є Андре Густа, який очолював партію з 1989 до 1999 р., а також Жан Сен-Жосс, який керував партією з 1999 до 2008 року. Нинішній очільник – Фредерик Ніу – кандидат від партії на президентських виборах 2012 року.

Суттєво іншим є «Демократичний рух» – французька центристська політична партія, заснована 10 травня 2007 р. письменником і політиком Франсуа Байру. Її основою є «Союз за французьку демократію». У фарватері – «Новий центр», або «Європейська соціал-ліберальна партія», створена колишніми членами «Союзу за французьку демократію», які не увійшли до організованого Франсуа Байру Демократичного руху. Лідер партії – Ерве Морен, екс-міністр оборони і колишній лідер фракції «Союзу за французьку демократію» в Національній асамблеї. Партія дотримується соціал-ліберальної, центристської позиції, підтримує нинішнього президента Франції та планує увійти до президентської більшості, залишаючись юридично незалежною від президентської партії.

На відміну від неї, «Європа. Екологія – «Зелені» – французька ліво-зелена

політична партія, заснована 13 листопада 2010 р. в результаті злиття партії «Європа. Екологія» і зелених. Лідером є Сесіль Дюфло, очільник зелених. Партія дотримується ідей альтерглобалізму й екосоціалізму. «Європа. Екологія – «Зелені» вже представлена 10 депутатами в Сенаті, 14 – у Європарламенті, 262 – у регіональних радах. Входить до складу Європейської партії зелених. Улітку 2011 р. в результаті праймеріз усередині партії кандидатом у президенти 2012 р. була висунута Єва Жолі. Її підтримала «Екологічне покоління» – зелена французька політична партія, заснована в 1990 р. Брисом Лалондом і Жан-Луї Борло з ініціативи тодішнього Президента Франції Франсуа Міттерана. Лідер партії з 2011 р. Ів П'єтрасанта дотримується правоцентристських поглядів, що базуються на ідеології зеленого консерватизму, і виступає за об'єднання всіх зелених партій країни.

Останніми роками ідеї лівих поступово отримують усе більшу популярність серед виборців, особливо стосовно підтримки жорстких законів щодо імміграції. Є певні підстави вважати, що електорат лівих зростатиме за рахунок тих, кого турбують питання злочинності та зростання безробіття. Ультраправі також матимуть значну підтримку. Нездатність провідних політиків Франції віддзеркалити у своїх передвиборних програмах основні побоювання більшості французів спричинила результати голосування, що засвідчують протестні настрої щодо політики влади.

Отже, народ Франції зробив свій вибір, і остаточний склад Національної асамблеї П'ятої республіки має такий вигляд:

Соціалістична партія отримала 313 місць із 577 – абсолютна більшість у Національній асамблеї. Права партія «Союз за народний рух» – 214 місць. 17 місць дісталося партії «Європа Екологія – «Зелені», 16 – «Новому центру», 10 – «Лівому фронту», 2 – центристській партії Франсуа Байру, 2 – ультраправому «Національному фронту».

Таким чином, вибори у Франції стали своєрідним референдумом стосовно подальших планів розвитку Європейського Союзу і показали, що в країні є достатньо підстав для порушення уявної політичної та соціоекономічної стабільності. Створений раніше механізм, який давав змогу на деякий час приборкувати прагнення невдоволених політикою влади французів – штучний конфлікт між правими та лівими політичними партіями – дав тріщину. Французи втомилися від великої кількості обіцянок як з боку правих, так і з боку лівих політиків, які насправді не зробили нічого для покращення чи хоча б досягнення стабільності життя простих громадян.

Нинішні вибори – це зміна політичних поколінь. Уперше в повоєнній історії країни вибори пройшли в досить напруженій соціально-політичній обстановці. Французи не задоволені, вони вимагають змін, але одночасно й бояться їх. Переважає розгубленість і роздратованість. Недарма деякі аналітики у Франції порівнюють нинішню ситуацію в країні з 1945 і 1958 рр. – поворотними моментами в її новітній історії. Можливо, така оцінка грішить деяким перебільшенням, проте підвищене занепокоєння подальшою долею країни небезпідставне.

З одного боку, якщо розглядати економіку, Франція входить до п'ятірки найрозвинутіших країн, її великі транснаціональні корпорації перебувають на підйомі, держава є позитивною для іноземних інвесторів. З іншого боку – їй так і не вдалося вийти на стежку сталого розвитку, високих темпів економічного зростання, на яких базувався успіх так званої французької соціальної моделі в роки повоєнного «славетного тридцятиріччя».

Однак, мабуть, не менш складною, хоча на перший погляд не настільки помітною, проблемою нинішньої Франції є моральна криза суспільства, його правлячої еліти, не здатної запропонувати мобілізуючий проект, у який зможуть повірити французи. Очевидно, що нинішня багатоаспектна криза французького суспільства є, по суті, заниженням самоідентифікації країни в умовах глобалізації, безпрецедентного поглиблення світової системної та фінансово-економічної кризи, подальшого розширення Європейського Союзу.

Досвід державно-політичного розвитку Франції останніх десятиріч переконливо свідчить, що політиці «хиткого право-лівоцентристського центру», з усіма її недоліками, немає реальної альтернативи. Саме така політика здатна вберегти високорозвинене суспільство від «великих стрибків» праворуч або ліворуч. До того ж, вона якнайкраще відбиває стан суспільної свідомості французів, своєрідну, за влучним самокритичним висловом соціолога Робера Рошфора, «французьку шизофренію», що полягає, з одного боку, у постійному невдоволенні й прагненні змін, а з іншого – в одночасному небажанні діяти та будь-що змінювати...

Придністров'я, Молдова, Румунія – підсумки виборів і перспективи

Ігор ГОРОБЕЦЬ, кандидат історичних наук, доцент Дипломатичної академії України при МЗС

Тетяна РОСТОВЕЦЬКА, магістр зовнішньої політики

Суперечливість демократичних процесів у країнах Півдня Європи обумовлюється багатьма факторами як історичного змісту, так і сучасними глобальними тенденціями. Унаслідок цього становлення режимів консолідованої демократії в Молдові, Румунії та Придністров'ї, маючи свої особливості, є схожим у головних проблемних рисах, туго заплетених у вузол румунських великодержавницьких настроїв, спроб зміцнити ідентичність незалежної Молдови та сформувати нову незалежну державність у Придністров'ї. Після 1991 р. зазначені процеси відбувалися під безпосереднім впливом розпаду Радянського Союзу та радикальної геополітичної трансформації на Балканах, спричиненої розділенням колишньої Югославії.

Від часу проголошення незалежності в Придністров'ї домінував політичний режим президента Ігоря Смирнова, що став наслідком молдавсько-придністровської війни та розвивався за логікою зміцнення незалежності Тирасполя від Кишинева за підтримки Росії. Показово, що протягом цього часу в Молдові кілька разів змінювалися при владі протилежні за ідеологічними ознаками партії та політичні лідери: від поміркованих прозахідних лібералів до румунських націоналістів і комуністів. Натомість у сусідній Румунії після революційних подій грудня 1989 р. на лівому фланзі національної політичної системи виникло декілька реформаторських соціал-демократичних партій. Однак, у переважній більшості вони, як і націоналістичні партії, виступають за різні форми інтеграції або аншлюсу Молдови та Румунії.

Після проголошення в лютому 2008 р. незалежності Косово та серпневої 2008 р. російсько-грузинської війни, наслідком якої стало визнання Росією незалежності Абхазії та Південної Осетії, придністровський конфлікт знову повернувся на провідні позиції в процесі формування нової європейської системи безпеки. За цих обставин суттєву роль відіграють внутрішньополітичні процеси відповідно у Придністров'ї, Молдові та Румунії.

У грудні 2011 р. президентські вибори відбулися в Придністров'ї та Молдові. У Тирасполі сталася зміна влади, виборці відправили у відставку незмінного президента-засновника державності Придністров'я Ігоря Смирнова. Натомість парламент Молдови, де голоси демократичної коаліції та комуністів поділилися майже порівну, не зміг обрати президентом кандидата від правлячої коаліції Маріана Лупу.

Дійсно символічно, що перші в історії Придністров'я альтернативні президентські вибори завершилися перемогою опозиційного кандидата. Адже Ігор Смирнов на той час втратив довіру Москви, зловживаючи розподілом російської гуманітарної допомоги. Адміністрація Президента Росії не приховувала роздратування його балотуванням на п'ятий президентський термін. Слідчий комітет Російської Федерації відкрив справу за звинуваченням його родичів у розкраданні російських коштів, спрямованих до Придністров'я. Тож, уже у першому турі Смирнов набрав менше чверті голосів виборців. Ще більшою несподіванкою стала поразка підтриманого Москвою кандидата від партії «Оновлення» Анатолія Камінського, якого підтримала трохи більше, ніж чверть електорату. Перемога дісталася Євгену Шевчуку, який позиціонувався як незалежний кандидат. Він отримав близько 39% голосів виборців у першому турі. Спроба Ігоря Смирнова, користаючись адміністративним ресурсом, скасувати результат голосування зазнала невдачі.

Зрештою, уперше в політичній історії Придніст-

ров'я відбувся другий тур виборів. Євген Шевчук і Анатолій Камінський виступили за поміркковані реформи, скорочення державного апарату та зменшення терміну служби в армії. Обох кандидатів фактично підтримувала Росія. За результатами підрахунку голосів 26 грудня 2011 р. стало відомо, що лідер партії «Відродження» Євген Шевчук набрав понад 70% голосів виборців[1]. Перші коментарі того, що сталося, були компліментарні. Придністровці доводили, що відбулися як єдина політична нація. Найсміливіші коментатори зазначали, що вибори підвели риску під початковим періодом державотворення, який закінчився своєрідним застоєм. Окрім мандата довіри, Євген Шевчук отримав важкий спадок економічних і політичних проблем. Були сподівання, що демократична зміна влади в республіці покінчить із її зовнішніми визначеннями як «банановой республіки» та «чорної діри», що дасть моральне право вимагати від світової спільноти поваги до своїх інтересів у захисті незалежності. Оптимісти зазначали, що у невизнаного світовою спільнотою Придністров'я більше рис сталої державності, ніж у частково визнаного Косово. Водночас, більшість придністровців усе ще не в захваті від імовірної перспективи стати молдавською, а у віддаленому майбутньому, можливо, й румунською периферією.

Також показово, що на той час у сусідній Молдові тривала президентська політична криза, що розпочалась у 2009 р., коли склалася «нічийна» ситуація у протистоянні прорумунських націоналістів і комуністів. Придністровці не утрималися від того, щоб зіграти на контрасті та висловити занепокоєння з приводу втрати Кишиневом важливих елементів державності. Розвиток політичних процесів у Молдові та Придністров'ї доводив, що вони ще більше віддалилися один від одного, ніж це було до війни 1992 року. Тирасполь продовжує висловлювати стурбованість «румунізацією» молодого покоління молдаван.

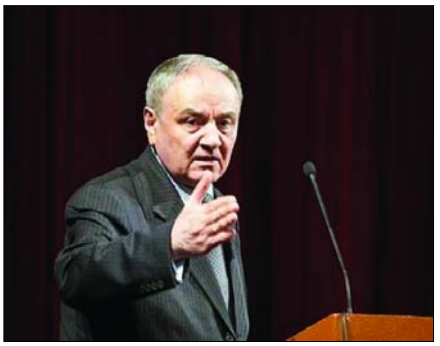
Підписання в липні 2012 р. угоди між Євросоюзом і Молдовою про спрощення візового режиму за цих обставин стало козирною картою Європи у її боротьбі за симпатії мешканців Придністров'я. Брюссель сподівається, що це вмотивує придністровців до пошуку порозуміння з Кишиневом. Наразі у Придністров'ї найбільше громадян Росії та України, а також Молдови. Утім, фактор безвізового режиму для громадян останньої навряд чи спрацьовує, адже навіть член Євросоюзу Румунія саме через заробітчан досі не є членом безвізового Шенгенського простору.

Не менш важливим аргументом на користь гіпотетичного об'єднання Придністров'я та Молдови вважається економічний чинник. Утім, економічна ситуація в Молдові ще складніша, ніж у Придністров'ї. Загальний зовнішній борг першої перевищує 5 млрд. доларів. Кишинів залишається залежним від кредитів МВФ і допомоги ЄС. В обмін на отримання кредитів молдавський уряд проводить непопулярні заходи зі скорочення соціальних витрат. Причому більша частина кредитних ресурсів зникає в невідомому напрямі, оминаючи переважну більшість рядових громадян. Фактично більшість молдаван удома виживає за рахунок переказів заробітчан, які працюють у Європі або Росії. Звичайно, кризового для економіки 2011 р. показники зростання валового внутрішнього продукту як у Придністров'ї, так і Молдові балансували поблизу нульової відмітки[2].

Серйозним викликом для придністровського президента Євгена Шевчука став новорічний (2012 р.) інцидент на ділянці придністровсько-молдавського кордону. Російський миротворець згідно зі статутом обстріляв автомобіль мешканця одного з молдавських сіл, який перебував у стані сп'яніння. Це стало приводом для Кишинева вимагати виведення російських миротворців і зміни статусу відповідних збройних сил. Показово, що 15 січня 2012 р. на румунсько-молдавському кордоні стався аналогічний інцидент, який не викликав такої бурхливої реакції Кишинева[3]. Президент Придністров'я Євген Шевчук виступив проти перегляду мандата російських миротворців, які, на його думку, залишаються головними гарантами стабільності та дотримання угод про перемир'я між Молдовою і Придністров'ям. Спроба домогтися перегляду статусу миротворців у зоні конфлікту супроводжувалася відповідною інформаційною кампанією[4].

За цих обставин Україна підтримала чинний формат миротворчого процесу у Придністров'ї, висловила сподівання, що зміна внутрішньополітичної ситуації в Тирасполі відкриє можливості для активізації переговорного процесу та зацікавлення в залученні Придністров'я до діяльності європейського регіону «Дністер» і щодо захисту прав українських громадян у Придністров'ї[5].

У Молдові лише 16 березня 2012 р. завершилася президентська політична криза, коли парламент обрав президентом суддю Ніколає Тімофті. Цього разу молдавські комуністи та-

кож бойкотували вибори. Їхній лідер Володимир Воронін продовжує вважати коаліційну владу нелегітимною[6].

Символом спроб Росії зміцнити свій вплив у цьому регіоні стало призначення силового віце-прем'єр-міністра Дмитра Рогозіна спеціальним представником Президента Російської Федерації з придністровського врегулювання. Під час бліц-візиту до Тирасполя та Кишинева Д. Рогозін підтвердив, що вбачає вирішення територіальної проблеми лише в контексті зміни прозахідного вектора зовнішньої політики Молдови на східний. Альтернативний варіант уніоністських намірів Молдови та Румунії може лише прискорити визнання Придністров'я частиною Росії. Спільна конфедеративна державність Молдови та Придністров'я, на думку російського представника, можлива лише у форматі змінення молдавської ідентичності та переключення Кишинева з європейської інтеграції на євразійську. Росія нагадала про важелі тиску на Молдову, зокрема, численну трудову міграцію, експорт російського газу та імпорт молдавської сільськогосподарської продукції. Рогозін також підтвердив пріоритетність для Кремля російської миротворчої місії у Придністров'ї[7].

Важливою тенденцією початку президентства Євгена Шевчука стало відновлення нормального переговорного процесу між Тирасполем і Кишиневом. Зокрема, було поновлено транспортний транзит, обмежений під час митної кризи 2006 р., спрощено режим перетину кордону, введено безмитну торгівлю молдавськими товарами у Придністров'ї.

У першій половині 2012 р. також відбулося два раунди переговорів у форматі «2 + 5»: Молдова, Придністров'я, Росія, Україна, ОБСЄ, а також ЄС і США у якості спостерігачів. Конфліктуючі сторони погодилися відновити переговори на принципах рівності та взаємної поваги, декларували готовність розробити механізми реалізації гіпотетичних нових домовленостей[8]. Звичайно, серйозним фактором, що впливає на переговорний процес, є поступове «розмивання» молдавської державності, особливо після приходу до влади «Альянсу за європейську інтеграцію». Домінуючими стають суспільні настрої щодо «неминучості» об'єднання Молдови та Румунії. Ця ідея залишається пріоритетною й серед націоналістично налаштованої частини румунського суспільства. Наразі більшість молдаван проти аншлюсу[9]. Натомість Придністров'я робить основою зовнішньополітичного курсу євразійську інтеграцію.

Непевності врегулюванню придністровської проблеми додає внутрішньополітична невизначеність у Румунії. Гостра внутрішньополітична криза в останній визрівала з початку 2012 року. У січні набули чинності запропоновані президентом Траяном Басеску радикальні скорочення соціальних видатків. Унаслідок суспільного невдоволення 6 лютого був вимушений подати у відставку пропрезидентський уряд Еміля Бока. Наступного дня новий уряд очолив колишній керівник зовнішньої розвідки Румунії Михай Резван Унгуряну. Щоправда, співпраця між прем'єр-міністром і президентом укотре не склалася. Приводом до чергового конфлікту стало рішення Унгуряну скасувати закон про люстрацію, проти чого виступав президент Румунії.

Тому, щоб подолати другу впродовж двох місяців урядову кризу, Траян Басеску запропонував опозиційному соціал-демократові Віктору Понта сформувати новий склад уряду. Однак політична співпраця між президентом і третім у 2012 р. урядом знову не склалася. Останньою краплею, що переповнила чашу терпіння Віктора Понта, стало його звинувачення у плагіаті докторської дисертації. Довести цей факт опонентам прем'єр-міністра так і не вдалося, але Понта відверто звинуватив у навмисному та послідовному перешкоджанні діяльності уряду президента.

У підсумку, 2 липня 2012 р. румунський уряд ініціював у парламенті початок процедури імпічменту президентові Траяну Басеску. Натомість останній звинуватив своїх опонентів у намірі узурпувати державну владу. Щоправда, це не завадило румунському парламенту прийняти історичне рішення про імпічмент президенту та призначити на 29 липня 2012 р. референдум щодо вотуму недовіри.

Євросоюз заспокоєний ситуацією в Румунії, зокрема, Міністр закордонних справ ФРН Гвідо Вестервелле відверто заявив, що 2007 р. європейці прийняли поспішне рішення про вступ Румунії до Євросоюзу. Адже політична система цієї країни не витримала випробування економічною кризою та дала збій. Зважаючи на це, чиновники ЄС розчаровані

тим, що методи, якими румунські політики намагаються подолати політичну кризу, дуже далекі від європейських демократичних цінностей і більше нагадують візантійські політичні ігри.

Причому не є фактом, що запеклу боротьбу за владу в Румунії буде завершено після референдуму з підтвердження імпічменту президентові. Адже Траян Басеску користується досить широкою підтримкою в румунському суспільстві, позаяк грає на націоналістичних почуттях за допомогою популістських гасел. Саме Басеску зробив усе можливе, щоб провалити підписання угоди про демаркацію державного кордону з Молдовою. Завдяки йому ідеї «Великої Румунії» в румунському суспільстві доби кризи є досить популярними. У розпалі літніх відпусток явка виборців на референдум була незначною, тому й результат голосування мав сумнівну легітимність. Зважаючи на це, румунам, скоріше за все, доведеться йти на дострокові парламентські, а можливо, й президентські вибори. Внутрішньополітична нестабільність у Румунії неминуче призведе до чергового замороження проблеми придністровського врегулювання та посилить регіональну нестабільність.

Для України в короткотерміновій перспективі прийнятною є ситуація збереження статус-кво в цьому регіоні. Але стрімкі геополітичні зрушення, що відбуваються в навколишньому світі, роблять цю опцію найменш вірогідною. У середньостроковій перспективі 5-10 років можливими видаються декілька гіпотетичних сценаріїв розвитку подій. Розглянемо їх за порядком вірогідності реалізації.

Перший сценарій пов'язаний зі спробами збереження існуючого балансу сил між Росією з одного боку та ЄС і США – з іншого. Придністров'я залишиться лакмусовим папірцем геополітичного співвідношення сил, своєрідною буферною зоною між сферами впливу. Збереження присутності російського військового контингенту в такому разі є військово-політичною гарантією від швидкого вступу до НАТО Молдови й України. Не можна виключати – у разі загострення конфронтації між Росією і НАТО щодо режиму виконання Договору про звичайні збройні сили в Європі та створення системи протиракетної оборони без участі Росії – визнання Кремлем незалежності Придністров'я та його подальшої інтеграції до Митного союзу й Організації договору колективної безпеки.

Другий сценарій обумовлений вірогідним стрімким погіршенням становища на Півдні Європи (грецька боргова криза, «аварійна» трансформація зони євро). У такому разі ймовірними будуть спроби Румунії, спираючись на союз із США, серйозно зайнятися інтеграцією Молдови. У такому разі «придністровський фронт» може стати епіцентром нової холодної війни між Росією та Заходом. Це, безперечно, ускладнить процес реалізації європейського курсу України. Черговий територіальний переділ у Європі може спровокувати локальні війни поблизу кордонів України.

На жаль, виходячи із співвідношення сил у реальній політиці, найменш вірогідним виглядає третій сценарій, пов'язаний із дипломатичною нормалізацією придністровського питання, збереженням територіальної цілісності Молдови та її федералізації.

[1] *Карабан Д. Приднестровье: власть меняется // Еженедельник 2000. – 30 декабря 2011.*

[2] *У Приднестровья больше признаков государственности, чем у Молдавии и Косово // Обзор СМИ Приднестровья // http://www.regnum.ru/news/1487836.html*

[3] *Генпрокурор Молдавии обвинил Лаврова во лжи // http://www.regnum.ru/news/1490362.html*

Кишинев: русским стрелять в Молдавии нельзя, а румынам – можно // http://www.rosbalt.ru/exussr/2012/01/17/933948.html

[4] *http://www.newcekeeper.ru/ru/?modull=news&action=view&id=13982*

[5] *В возобновлении переговоров по Приднестровью решающим был голос Украины // http://www.regnum.ru/news/1487941.html*

[6] *Воронин – ОБСЕ: любое решение, принятое нынешней властью Молдавии будет поставлено под сомнение // http://www.regnum.ru/news/1501750.html*

[7] *Желенин А. Рогозин приготовил козыри для Кишинева // http://www.rosbalt.ru/main/2012/04/18/971376.html*

[8] *Попова С. Смена караула в Приднестровье // Независимая газета. – 2012. – 5 июля.*

[9] *Тодда З. Молдавия уходит за Прут // Независимая газета. – 2012. – 2 июля.*

«Реліквії старого київського самоврядування» –

міжнародний проект, що дає можливість Україні бути на рівних із передовими європейськими країнами

Треба, щоб у всіх школах земної кулі викладали однакову світову історію – точно так, як викладають однакову хімію та біологію.

Герберт Уелс

Важливою складовою процесу розвитку міжнародних дипломатичних зв'язків між Україною та провідними державами Європейського Союзу, країнами-сусідами є послідовна співпраця дипломатів, науковців, дослідників у сучасному історико-культурному контексті. Цей постійний діалог сприяє духовному зближенню націй, виявляє здатність об'єктивно оцінювати ступінь трагічних історичних подій, стає благодатним підґрунтям просування вперед на нинішньому цивілізаційному рівні.

Предметним підтвердженням цієї тези стало відкриття в Національному музеї історії України виставки «Реліквії старого київського самоврядування», де зібралися посли іноземних країн, працівники дипломатичного корпусу, державні та громадські діячі, науковці, меценати.

Унікальність цього міжнародного проекту полягає в тому, що в його здійсненні взяло участь вісім музеїв, архівів і бібліотек із п'яти країн: Німеччини, Польщі, Росії, Швеції та України. Це – Військовий музей у Стокгольмі, Музей Війська Польського, Баварська державна бібліотека, Російська національна бібліотека, Національний музей історії України, Центральний державний історичний архів України у м. Києві, Музей історії міста Києва, Музей історичних та культурних реліквій родини Шереметьєвих. Саме науковий колектив останнього взяв на себе відповідальну роль координуючого центру проекту, а його керівник, колекціонер і меценат Олексій Шереметьєв доклав чимало душевних і матеріальних зусиль до втілення в життя сміливої ідеї кандидата історичних наук Юрія Савчука – зібрати на історичній батьківщині унікальні раритети – старовинні прапори, найраніше зображення першого герба і гербову печатку української столиці, інші живі свідчення тієї епохи. Не випадково за багаторічну плідну працю з розвитку музейної справи, величезний внесок у розвиток Києва та збереження його історії Олексій Шереметьєв із рук голови Київської міської державної адміністрації Олександра Попова отримав ювілейну медаль до 1530-річчя міста.

Олексій Шереметьєв

Символічно, що відкриття унікальної експозиції співпало з Тижнем Європи в Україні. Хоча, як відзначив голова КМДА О. Попов, «упродовж року велися перемовини, тривали організаційні процеси задля того, аби кияни сьогодні могли побачити дійсно унікальну експозицію. Важливість виставки складно переоцінити, адже ми на власні очі можемо побачити реліквії Києва, котрі впродовж століть слугували символами влади та самоврядування стародавнього граду».

Окрему подяку за підтримку в підготовці експозиції було висловлено на адресу меценатів, допомога яких стала фундаментом організації виставки.

– Цей виставковий проект має для мене особливе значення – розповів О. Шереметьєв. – Його головне завдання – висвітлити історичну основу та демократичні принципи старого київського самоврядування, яке своїми витоками сягає європейської традиції організації життя міста за законами магдебурзького права, Це – плід колективної праці. Щирі слова подяки адресую Національному історичному музею, який допомагав усім, чим міг. Це – міжнародний проект, що дає можливість Україні бути на рівних із передовими європейськими країнами. Уперше за 360 років головні символи влади зібралися в одному місці. Диво, що вони збереглися. Я розглядаю це як візуалізацію історії. Ми бачимо на власні очі те, що бачили кияни 300 років тому. Це дуже важливо, оскільки, скажімо, не вщухає суперечка про герб. Сьогодні є можливість побачити справ-

жній прапор Києва, Київського Магістрату, аутентичну печатку та «Гербовник Георга Ортенбурга» 1602 р., де зображений герб Києва. Я впевнений, що все це дасть можливість для глибшої роботи істориків, митців, влади і сприятиме затвердженню справжнього, чесного герба міста Києва. Ця виставка – свідчення нашої історії: 500 років тому місто жило за тими ж законами, законом Магдебурзького права, як і європейські країни. Тобто, Київ був важливою складовою європейської історії.

«Свідчення про європейські традиції законодавства та самоврядування в Україні» – Ганс-Юрген Гаймзьот, Надзвичайний і Повноважний Посол Німеччини в Україні

Про сказане красномовно свідчить унікальна музейна експозиція. Центральне місце серед раритетів займають атрибути київської влади XVI–XVII ст. – герб, прапор і міська печатка. Остання датується першою половиною XVI ст. і є найранішим експонатом виставки. Її вперше надано для публічного ознайомлення Музеєм історичних та культурних реліквій родини Шереметьєвих. З приватної колекції Шеремерьєвих на огляд також виставлені матриці двох інших печаток міста кінця XVII ст. та київського радця Василя Федоровича Ходики-Криницького.

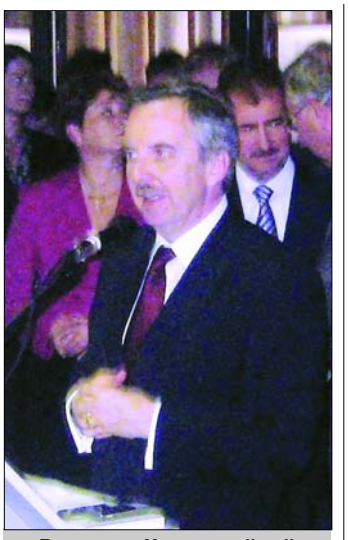
Вагомості експозиції додає те, що зарубіжна частина експонатів раніше ніколи не була представлена в Україні. Уперше після понад 360-річної перерви на береги Дніпра повернувся прапор київського міського самоврядування із зображенням герба міста, який нині зберігається в Державній колекції трофеїв Швеції – Військовому музеї у Стокгольмі.

Найкоштовнішим артефактом виставки (щодо страхової вартості – майже 1 млн. дол.) є «Гербовник Георга Ортенбурга» 1602-1604 рр. – це найдавніший список гербовника Конрада Грюненберга 1480 року. Він є масивним паперовим рукописом обсягом 389 сторінок, містить 20 малюнків і більше 2000 гербів у техніці темперного живопису. Серед них – найдавніше з відомих живописне зображення герба Києва.

Музей Війська Польського представлений в експозиції вісьмома графічними творами другої половини XVIII ст. Це – копії малюнків відомого багатьом голландського митця Абрахама ван Вестерфельда, що супроводжував литовського гетьмана Януша Радзивіла під час воєнної кампанії 1651 року. Зображення допомагають відтворити історичну панораму того часу,

Виступає Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Швеція в Україні Стефан Гуллгрен

Виступає Надзвичайний і Повноважний Посол Німеччини в Україні Ганс-Юрген Гаймзьот

«відчути героїзм і трагізм збройної боротьби вкрай важкого і карколомного для Козацької держави літа 1651 р. – з майже одночасними катастрофою під Берестечком та погромом Радзивілом чернігівського полковника Небаби, що в стратегічному плані мало наслідком втрату Києва».

Малюнки прапорів із архіву Януша Радзивіла зберігаються у відділі рукопису Національної бібліотеки Росії. Вони є ключем до таємниці трофеїв, узятих в упокорених київських міщан кількасот років тому.

«Важливо, що ми володіємо історичним минулим, а не минуле володіє нами», – Стефан Гуллгрен, Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Швеція в Україні

Цю тему розвиває пам'ятна медаль на здобуття Києва литовським гетьманом Янушем Радзивілом Kiovia Recepta. MDCLI (Київська фортеця. 1651). Автором карбованої у Ґданську медалі був відомий західноєвропейський медальєр Себастьян Дадлер.

Хронологічно експозицію виставки завершують документи з Державного історичного архіву України у м. Києві. Це дві грамоти підтвердження на війтівство. Одна – від 20 лютого 1667 р. царя Олексія Михайловича про затвердження Данила Полоцького на уряді київського війта пожиттєво, а друга від 29 лютого 1700 р. царя Петра I про затвердження Дмитра Полоцького на тому ж уряді – відповідно до універсалу гетьмана Івана Мазепи.

Загалом, виставка об'єднала 21 унікальний експонат.

Магістральну думку співпраці та взаєморозуміння при вирішенні багатьох організаційних питань, усвідомлення важливості здійснення проекту як вияву політичного та загальнолюдського устремлінь у своїх коротких виступах засвідчили посли іноземних держав.

– Перш за все, хочу подякувати організаторам за те, що сьогодні запросили мене та інших шведів на відкриття цієї виставки, – сказав пан Стефан Гуллгрен. – У нас уже є багаторічний досвід плідного співробітництва між музейними шведськими інститутами та організаціями і Національним історичним музеєм України. Ми дуже раді, що відкрили ще одну спільну виставку. Це – виставка, на якій можемо показати плоди понад 15 років співробітництва між шведськими та українськими вченими. Завдяки їхнім зусиллям, можемо сьогодні дізнатися більше про нашу спільну історію. Я дуже радий, що предмети, які демонструються, надіслані вперше до України. Розу-

мію, що це завжди складна робота – досягти саме таких результатів. Історія та історична наука дуже важливі, щоб краще розуміти сьогоднішні дні, бути готовими до викликів майбутнього. Важливо, що ми володіємо історичним минулим, а не минуле володіє нами. І те, що зробили наші попередники, – нам треба знати і розуміти. Тому хочу бачити виставку саме в цьому контексті – щоб допомагала нам усім краще сприймати цей світ, місто, у якому сьогодні живемо. Спасибі вам за все.

– Я радий бути присутнім на відкритті такої важливої виставки, – сказав пан Ганс-Юрген Гаймзьот. – Вона розповідає про європейські відносини міста Києва. Особливо тішить, що в експозиції знаходиться книга «Гербовник графа Ортенбурзького». Це – перша книга, де зображений перший герб міста Києва, яке вміло себе захищати. Дуже добре, що вдалося привезти сюди цю книжку з Баварської державної бібліотеки Мюнхена, книжку, яка походить із списку 1502 року, що стало свідченням вдалої співпраці, кооперації установ обох держав. Центральним аспектом виставки є також Магдебурзьке міське право. Це вкотре підтверджує, що, починаючи з кінця XV ст., Київ був глибоко залучений до європейської історії. Київ був частиною середньовічного самоуправління міст. Маю сподівання, що виставка стане приводом для вивчення саме цієї історії. Це також свідчить про європейські традиції законодавства та самоуправління, які мають на сьогодні своє неабияке значення.

На відкритті виставки Олексій Шереметьєв висловив особливу подяку авторові головної ідеї, історикові Юрію Савчуку, зустріч із яким сприяла народженню такого унікального проекту. Кандидат історичних наук Ю. Савчук може розповідати про експозицію годинами. Зокрема, як прапор київського магістрату був узятий як трофей при захопленні міста в 1651 р. Янушем Радзивілом. Як наступного ж року, разом з іншими прапорами, київський прапор був урочисто переданий королю Яну II Казиміру. І коли Радзивіл доповів про військову кампанію 1651 року в сеймі, посли (депутати) вітали його протягом чотирьох годин. І про те, як невдовзі розпочалося знамените нашестя шведів на Польщу, де Радзивіл виступив на боці шведів, бажаючи вирвати Литву з вікових уніатських обіймів Польщі. Тоді ж київські трофеї разом з іншими королівськими скарбами були захоплені військами Карла X Густава та переправлені до Стокгольма. Або, скажімо, про збереження унікальної давньоруської рукописної пам'ятки – Радзивілівського літопису та появу перших реалістичних зображень Києва, зроблених голландським художником Абрагамом ван Вестерфельдом...

– Глибинним є проникнення в історичний матеріал, досить актуальний для нинішнього непростого часу, розуміння тієї особливої ролі, яку відіграє Київ у житті України та Європи, – зазначив Юрій Савчук. – Наявність в експозиції стародавніх прапорів і матриці міської печатки – унікальний випадок не лише для України. Цей факт частково можна сприймати метафорично: незважаючи на всі минулі катастрофи та війни, сучасне запустіння та свідоме руйнування, наша спадщина живе. Усвідомлення того, що попри увесь трагізм давніх подій символи старого міського самоврядування, які дивом збереглися, повернулися на береги Дніпра, вселяють непорушну віру в історичне, духовне, політичне та культурне відродження Києва – європейської столиці європейської України.

«...Не зважаючи на всі минулі катастрофи та війни, сучасне запустіння та свідоме руйнування, наша спадщина живе», – Юрій Савчук

В історичному контексті

Про унікальні раритети, які повертає до життя О. Шереметьєв, науковці кажуть: «Це вони його знаходять». І всі свідчення минулого зараз збираються в дивовижний прошарок історичних пам'яток, здатний крок за кроком відтворювати нашу історію у загальноєвропейському контексті.

Виставка «Реліквії старого київського самоврядування» дала змогу по-новому оцінити та побачити біографію міста, держави. І цією виставкою ніби вкотре підкреслено, що на вісі Петербург-Берлін-Варшава завжди був присутній Київ. Усе це – наші кровотоки, наші нерви.

Це справді схоже на фантастику: величезна кількість прапорів 1656 року досі не атрибутована. Коли історик Юрій Савчук поїхав до Стокгольма на початку XXI ст., він у архівному лабіринті неекспонованих і не відомих широкому загалу фондів зробив справжні історичні відкриття. Згодом, розповівши про це науковцям музею Шереметьєвих, захопив їх ідеєю повернення артефактів на батьківщину. І це вдалося!

Утім, підкреслимо головне: без ініціативи, без серця Олексія Євгеновича Шереметьєва це зробити було б неможливо. Олексій тоді сказав Юрієві: «Давай це зробимо!» Вони полетіли до Швеції, де відбулося знайомство Олексія Шереметьєва з адміністрацією музею, з'ясували, які питання потрібно вирішити для переїзду та демонстрації експонатів в Україні. На наступному етапі запорукою успіху стало всебічне сприяння шведського посольства. Таке вміння масштабно мислити і діяти, свідомо розуміючи значення всього матеріалу, дано не кожній людині.

Справа рушила жвавіше – зв'язалися з Російською національною бібліотекою

імені Салтикова-Щедріна, де зберігаються оригінали документів Петра І; встановили контакт із німецькими колегами щодо Гербовника; зв'язалися з поляками, які у Варшаві зберігають твори Вестерфельда. Так, завдяки співробітництву науковців Музею Шереметьєвих із Національним музеєм історії України, проект було реалізовано.

Це лише один приклад того, як музей повинен жити, беручи активну участь у розвиткові культурного простору країни. Не випадково минулого року Музей історичних та культурних реліквій родини Шереметьєвих одержав головну фахову нагороду у номінації «Музейна подія року». Його відзначили самі музейники, і від цього визнання стає ще цінніше.

Те, що останніми роками здійснив колектив дослідників-науковців Музею Шереметьєвих – є безцінним внеском у зміцнення культурних дипломатичних зв'язків України з рядом європейських держав.

Достатньо в загальних рисах згадати виставково-видавничу тематику, опрацьовану на базі шереметьєвського зібрання раритетів, щоб усвідомити масштаби виконаної роботи. Зокрема, була всебічно висвітлена тема «Військова слава України XVIII – початку XX століття» в контексті участі українців у найбільших загальноєвропейських військових конфліктах.

Окремою суспільнозначимою сторінкою стало звернення до історії «Кримської війни 1853-1856 рр.», про необхідність постійного дослідження якої керівник та організатор процесу О. Шереметьєв згадував: «Певним чином у цій війні брали участь практично всі провідні держави Старого Світу. Вступивши до Британського товариства дослідників Кримської війни, ми з братом почали регулярно відвідувати європейські музеї, особливо Національний музей армії в Лондоні та Будинок інвалідів у Парижі, де подіям 1853-1856 рр. присвячені великі експозиції. Саме тоді до нас прийшло усвідомлення того, що явище такого масштабу, яким була Кримська війна, вимагає спеціального музею і, перш за все, в Україні. Адже саме на її території знаходився головний театр військових дій і весь військово-економічний і людський потенціал українських земель був задіяний у «битві народів» за Крим. Наприклад, Шосткинський пороховий завод став головним постачальником пороху гарнізону оточеного Севастополя; Луганський гірський завод постачав місту ядра тощо».

Так з'явилися масштабні проекти філіалу «Військово-морського комплексу Балаклава» та Військово-Морський музей у Михайлівській казематній батареї Севастополя. Саме його було визнано найяскравішою музейною подією року в Україні. У цьому контексті важливо відзначити, що відбулася низка зустрічей з Міністром освіти і науки, молоді та спорту України Дмитром Табачником, результатом яких стала робота над новими аспектами висвітлення Кримської війни у шкільних підручниках з історії.

Під рубрикою «Забуті сторінки історії» світ побачили унікальні видання «Хто вони, кадети?», «Ті, що пізнали диво польоту» (про історію авіації до жовтня 1917 року) та інші.

І в цій роботі дослідники та колекціонери залишилися вірними обраній позиції: висвітлювати матеріал, відштовхуючись від подій, що відбувалися в Україні, людей, які жили та працювали в ній.

Відповідного масштабу і рівня було організовано виставку до 100-річчя з дня смерті та 150-річчя від дня народження Столипіна, яка довгий час експонувалася у Києво-Печерській лаврі.

Наступною виставковою сторінкою, перегорнутою в цьому історико-культурному заповіднику, є експозиція до 200-річчя війни 1812 року. Знову-таки, структурно вона будувалася з урахуванням історичних подій на українських землях. Хоча сюди не дійшли безпосередні бойові дії, існування народного українського ополчення – історично доведений факт. Серед експонатів: тарілка з гербом Ростопчина, генерал-губернатора Москви у 1812 р., який ініціював підпал Білокам'яної. Є тут і печатка Іконовниці, людини, якій Багратіон передав командування своєю арміею, та багато інших унікальних експонатів. У лаврі поховано шістьох генералів, які безпосередньо брали участь у Бородинській битві. Їхні портрети також є в експозиції, а лаврські поховання становлять із нею єдиний організм.

Нещодавно О. Шереметьєва було призначено на посаду радника генерального директора Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, де він опікуватиметься музейною та виставковою діяльністю.

...Про нього кажуть: «Такі люди зустрічаються рідко. Одна справа – розуміти, що треба купити і зберегти, а інша – купити і показати людям у контексті історії України. Це – дорогого варте!» І можливо, завдяки таким людям та їхнім однодумцям, ми швидше наблизимося до здійснення мрії Герберта Уелса – щоб у всіх школах земної кулі викладали однакову світову історію – точно так, як викладають однакову хімію та біологію. Тоді побільшає у світі взаєморозуміння.

Володимир СЕМЕНОВ

На 1-й, 3-й і 4-й сторінках обкладинки журналу – експонати виставки «Реліквії старого київського самоврядування»

Україна – Іран: можливості двосторонньої співпраці

Дипломатичні відносини між Україною та Ісламською Республікою Іран було встановлено 22 січня 1992 року. Про підсумки 20-річної співпраці та подальші плани – в ексклюзивному інтерв'ю редакції журналу «Зовнішні справи» Надзвичайного і Повноважного Посла Ісламської Республіки Іран в Україні Акбара Гасемі-Аліабаді.

Акбар Гасемі-Аліабаді: Звичайно, 20 років після того, як Ісламська Республіка Іран однією з перших визнала незалежність України та відкрила своє посольство, є значним проміжком часу. Протягом цього періоду було підписано понад 100 угод і меморандумів про взаєморозуміння і таким чином створено міцну договірно-правову базу для співпраці. Двадцять років – це зрілий період для подальших вагомих кроків, що відповідали б очікуванням та ідеалам наших народів. Потрібно активізувати ефективні консультації на рівні керівництва держав, поновити проведення регулярних засідань спільної міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва. Це дасть можливість у недалекому майбутньому вивести двосторонню співпрацю на належний рівень, створить необхідні дієві механізми. Приміром, нещодавно відбулося чергове спільне засідання міжурядової комісії Ісламської Республіки Іран та Республіки Казахстан, де іранську частину Комісії очолив пан А.А. Салехі, Міністр закордонних справ Ірану. Казахська сторона запропонувала провести в Астані наступну зустріч із Групою «5+1», і пан Салехі прийняв запрошення. Хочемо зазначити, що такий рівень співробітництва та перехід дипломатичних відносин на якісно новий рівень можливий і з української стороною. Як відомо, не так давно відбулися переговори в Москві, трохи раніше – зустріч Групи «5+1» у столиці Іраку Багдаді, ще раніше – перемовини у Стамбулі. А хіба Київ не є серед активних політичних столиць регіону, що міг би сприяти цьому балансу як активний гравець на регіональній і міжнародній арені, беручи до уваги своє положення як хартленд, та успішно проводити важливі міжнародні заходи, як було проведено «Євро-2012», що відноситься до категорії подій, які несуть мир і дружбу, залишають позитивні враження. Ми стали свідками важливої події, що говорить про значні можливості України.

«З.С.»: Якою є Ваша оцінка цих переговорів? Із яким результатом вони можуть завершитися?

Акбар Гасемі-Аліабаді: Ісламська Республіка Іран, беручи участь у переговорах із Групою «5+1» у рамках засідання «Стабмул-2», а також у Багдаді та Москві, завжди підходила до цього питання серйозно, конструктивно, на основі принципів співпраці, доброзичливості, взаємоповаги, здійснюючи кроки назустріч однин одному. Ми надаємо пріоритет питанням, що є предметом зацікавленості сторін, та виконанню Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, ураховуючи необхідність дотримання прав і зобов'язань, викладених у ньому. Іранська сторона відкрито, з почуттям відповідальності, запропонувала свій послідовний план Групі «5+1». Сторони домовилися провести 3 липня перемовини на рівні експертів і заступників секретаря Вищої ради національної безпеки Ірану та Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки. Після цього пан д-р С. Джалілі та пані К. Ештон зустрінуться, щоб підбити підсумки експертних переговорів. Міжнародні спостерігачі у своїх оцінках були одностайними в тому, що в ході останніх трьох зустрічей іранські переговорники формулювали свою позицію цілком конструктивно, змістовно та діяли послідовно. Таким чином, Група «5+1» має заявити свою позицію щодо гарантій прав іранського народу на розвиток його мирної ядерної програми й утриматися від непослідовних підходів, за яких використовувалися б незаконні засоби для нав'язування однобічної позиції й тиску, і діяти послідовно та конструктивно, як це робить іранська сторона.

«З.С.»: Якою, на Вашу думку, є роль Ірану у врегулюванні сирійської кризи?

Акбар Гасемі-Аліабаді: Як Ви знаєте, Ісламська Республіка Іран розвиває міцні зв'язки з країнами

свого регіону – Ліваном, Сирією, Палестиною, відіграє значну роль у подіях і перетвореннях. Велике значення, безумовно, мають міцні історичні та культурні зв'язки, що склалися між Ісламською Республікою Іран та зазначеними країнами, Іран може відіграти унікальну роль у близькосхідному мирному процесі, зокрема, врегулюванні кризи в Сирії. Конструктивну безпекову роль нашої держави для регіону визнають також Російська Федерація, КНР, країни Руху неприєднання, інші держави регіону. Передусім, ми наголошуємо на тому, що вирішувати проблеми слід на принципах справедливості та народовладдя, базуючись на волевиявленні та прагненнях народу. Ісламська Республіка Іран наголошує на невтручанні у внутрішні справи країн регіону, наданні права народам самим вирішувати власну долю. Причиною виникнення сирійської кризи стала низка чинників, зокрема, втручання з боку низки держав, що дестабілізувало обстановку. Відомо, що у Сирії мешкають представники багатьох національностей, які сповідують різні релігії та належать до різних релігійних напрямів. Кожна зі спільнот має певні ідеали та своє бачення нинішніх викликів і тривог. Важливим чинником кризи є давній конфлікт із сіоністським режимом Ізраїлю. Усе назване створює комплекс факторів і передумов, які необхідно враховувати в процесі вирішення ситуації. Для реалізації плану мирного врегулювання Кофі Аннана необхідна участь впливових гравців, які відігравали значну роль у виникненні нинішньої ситуації в Сирії.

«З.С.»: Після завершення місії в Єгипті дипломатична доля привела Вас в Україну. Чим привабила наша держава?

Акбар Гасемі-Аліабаді: Неабияку роль у цьому відіграло те, що наші країни мають значний потенціал для співпраці, зокрема, в енергетичній, видобувній галузях, також сферах промисловості, транспорту, транзиту, також мають значну кількість робочої сили. Обидві держави є важливими гравцями на регіональній і міжнародній аренах, займають вигідне геостратегічне, серцевинне положення у своїх регіонах. Усе це зобов'язує активізувати потенціал для розвитку та поглиблення двосторонньої співпраці, створення нових імпульсів і можливостей. Після 2004 р. відбулося значне зменшення обсягів співробітництва. Завдяки новим подіям 2009 р., що відбулися на внутрішньополітичній арені України, з'явилися нові імпульси. Ми активізували існуючий потенціал та сприяли створенню нових можливостей. Уряд Ірану (Міністерство закордонних справ) зобов'язав мене розпочати місію в Україні, щоб зробити все необхідне для пожвавлення взаємовідносин між нашими державами. Протягом останніх двох років розпочався позитивний процес значного зростання товарообігу, його обсяги зросли майже у 2 рази – із 600 млн. дол. до майже 1 млрд. 200 млн. доларів. Слід зазначити, що існуючий потенціал двосторонніх відносин є набагато більшим за досягнуті на сьогодні показники. Необхідно звернути увагу на той значний розрив (у 3, а подекуди 7 разів) в обсягах товарообігу, з одного боку, між Іраном та Україною, з другого – між Іраном та низкою країн регіону та інших, потенціал яких може бути співставним з українським. Це такі країни, як: Росія, Казахстан, Грузія, Туреччина, Туркменістан, Білорусь, Італія, Німеччина, а також Бразилія, Індія, Китай та ін., що активно та динамічно розвиваються, мають значні потенційні можливості. Варто докладати більше зусиль, щоб ознайомити один одного з можливостями кожної сторони. Це – наш пріоритет. Маємо довести показники товарообігу між нашими країнами до обсягу, що відповідає потенціалові обох держав. Ми робимо все можливе, щоб здійснювалися контакти між представниками керівництва держав, щоб вони ближче ознайомилися з найбільш перспективними сферами співпраці. Іран досяг значних успіхів у таких галузях, як: енергетика, сільське господарство, транспорт, різноманітні галузі промисловості, наука та інновації, альтернативна енергетика, культура й освіта. Нещодавно нами було організовано програму візиту Міністра культури України Михайла Кулиняка до Ісламської республіки Іран, де він мав нагоду ознайомитися з досягненнями нашої країни, її потенціалом. Досягнення нашої країни в гуманітарній, культурній, освіт-

тянській сферах вразили українського посадовця. Під час зустрічей із керівництвом Ісламської Республіки Іран були обговорені питання співпраці в галузі культури, туризму, збереження культурної спадщини, археологічних розкопок, медійній сфері тощо. Міністрами культури двох держав було підписано Меморандум про взаєморозуміння, де визначено основні напрями співпраці.

Також нещодавно відбувся візит до України експертної делегації Міністерства сільського господарства Ісламської Республіки Іран на чолі із заступником міністра. Він мав зустріч зі своїм українським колегою – заступником Міністра аграрної політики та продовольства України, якого було поінформовано про значні досягнення Ірану в науковій сфері. Українську сторону зацікавили наші наукові доробки в клонуванні дрібної рогатої худоби, селекції насіння, будівництва елеваторів тощо.

Іншими напрямами співпраці є проведення спільних засідань комісій з питань торговельного та економічного співробітництва, організація нарад і консультацій щодо роботи в політичній галузі, галузі культури у світлі підписаних двосторонніх документів, угод і меморандумів про взаєморозуміння, цілої низки протоколів. Ми маємо визначити нові напрями розвитку співпраці.

Київ є вагомим гравцем у розвитку процесів на міжнародній арені, вирішенні питань регіонального значення, що стосуються кавказького регіону та інших, де країна займає ключове геополітичне положення. Сподіваємося, що українська сторона буде представлена на найвищому рівні на засіданні країн Руху неприєднання, який відбудеться наприкінці серпня у Тегерані. Рух неприєднання включає 112 країн, і ця міжнародна організація є другою за кількістю учасників і значенням після Організації Об'єднаних Націй. Це – середовище для вільного спілкування між лідерами держав нарівні, де не існує атмосфери зверхненості експансіоністських держав. Під час проведення форумів руху лідери країн мають змогу обговорювати та приймати рішення щодо важливих питань: забезпечення енергетичної безпеки, миру та стабільності, сприяння вирішенню проблем охорони здоров'я, зовнішнього середовища тощо. Запрошення на ім'я Президента України від Президента Ісламської Республіки Іран – доктора Махмуда Ахмадінежада – уже було вручено заступником Міністра закордонних справ Ірану панові К.І. Грищенку, Міністру закордонних справ України. Участь української сторони у конференції Руху неприєднання на високому рівні сприятиме розширенню регіональної співпраці із залученням широких потенційних можливостей, які мають наші країни, а також підвищенню ролі нашого співробітництва на міжнародній арені.

«З.С.»: Основною метою своєї дипломатичної діяльності Ви проголосили налагодження більш тісних зв'язків з Україною. Для нашої країни нагальним питанням є забезпечення альтернативних джерел постачання енергоресурсів. Якими, на Ваш погляд, є основні напрями співпраці двох країн у цій сфері?

Акбар Гасемі-Аліабаді: Ісламська Республіка Іран за обсягами покладів природного газу займає друге місце у світі, і третє – за обсягами запасів нафти. Слід відзначити, що основні поклади цих ресурсів знаходяться в районі південної Парс, у районах Сарахсу та Хузистану, багатьох інших районах країни. Саме ці значні стратегічні запаси можуть оживити функції всіх трубопроводів, про спорудження яких у цьому регіоні приймилися рішення. Без використання запасів енергоресурсів, що знаходяться на території Російської Федерації, Ісламської Республіки Іран і низки інших держав регіону, що мають відповідні можливості для розвитку співробітництва в галузі постачання вуглеводнів, наповнити труби газом неможливо. Іран, маючи високий потенціал у галузях нафтової та газової промисловості, відіграє найважливішу роль у регіоні в енергетичній сфері та навіть на світовому рівні. У цій галузі наші держави мають значний потенціал. Це стосується видобутку енергоресурсів, будівництва нафто- і газопроводів, будівництва й експлуатації НПЗ, постачання необхідного обладнання, розробки нафтових і газових родовищ, що може здійснюватися як на рівні двосторонньої співпраці, так і у формі міжнародних консорціумів. Ми вже співпрацюємо з понад 10-а країнами світу, зокрема, Швейцарією, Туреччиною, Азербайджаном, Іраком, Вірменією, Пакистаном, Індією, Китаєм, Бахрейном, ОАЕ та ін. Маємо докласти зусиль для розширення можливостей співпраці в енергетичній галузі, беручи до уваги потреби України, на базі інфраструктури, яку ми створили спільними зусиллями на території Вірменії, а також використовувати можливості Грузії, з якою підтримуємо дружні взаємини, для транспорту-

вання енергоносіїв до вашої країни.

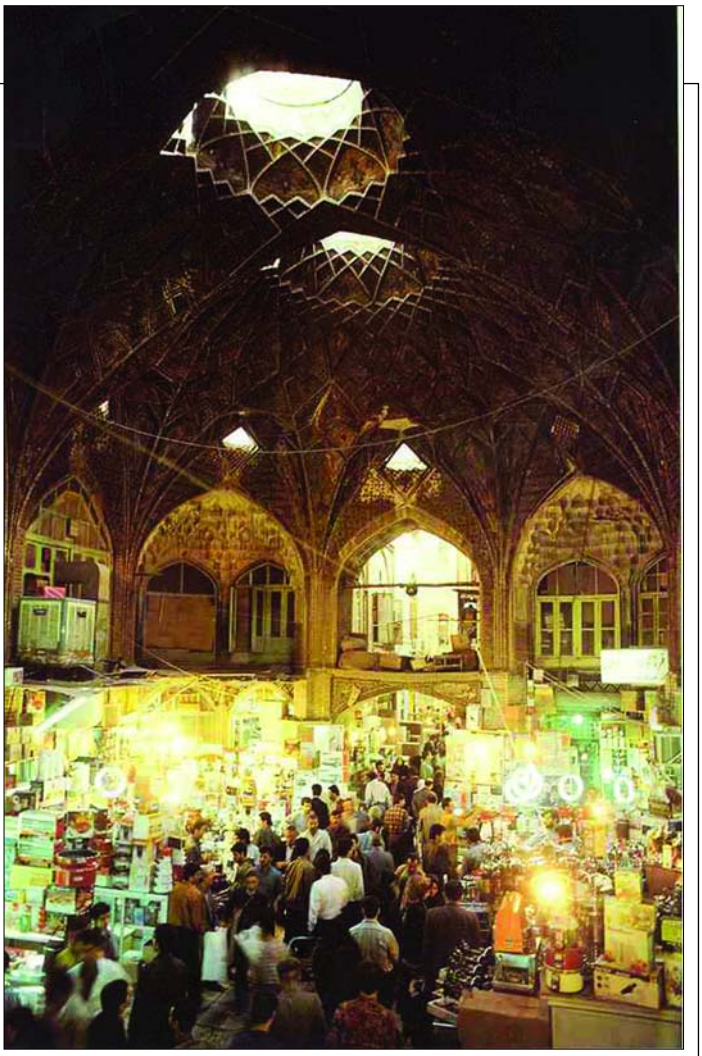
«З.С.»: Ваша Високоповажносте, чим може Україна привабити іранські інвестиції? Що найбільше цікавить іранський бізнес? І як Ви оцінюєте нинішній рівень інвестиційного співробітництва між нашими країнами?

Акбар Гасемі-Аліабаді: Обидві країни, завдяки широким можливостям для співпраці могли б здійснювати відповідні інвестиції. Інвестори будуть працювати там, де, по-перше, оборот інвестицій здійснюється вільно та безпечно; по-друге, створено спрощені режими, пільги та гарантії для отримання прибутку; по-третє, повинна існувати прозора система інвестиційної діяльності та відповідні системи страхування. Ми працюємо для створення необхідного підґрунтя, до того ж протягом останніх двох років Україну відвідали торгово-промислові делегації у складі 10 або 20-30 осіб.

Сприяємо взаємному ознайомленню інвесторів із можливостями наших країн, організовуємо зустрічі між керівниками інвестиційних організацій. У наших планах – запрошення голови Державного агентства з питань інвестицій та управління національними проектами України пана Владислава Каськіва до Ісламської Республіки Іран для більш детального ознайомлення з потенціалом нашої держави. Ми з ним протягом майже двох років вивчали шляхи співпраці у цій сфері. До України вже приїздив його іранський колега пан доктор Алішірізаде для проведення переговорів. Головна мета цих заходів – забезпечення прозорих умов для інвестиційної діяльності. В Ірані попереднім парламентом було створено міцну законодавчу базу, достатньо прозору структуру щодо забезпечення необхідних умов для здійснення інвестиційної діяльності, створено єдине вікно для інвесторів, щоб вони мали змогу вільно та впевнено виконувати свої функції. Для них існують необхідні пільги та гарантії. В Ірані зараз працюють інвестори з багатьох країн у різних галузях. Завдяки здійсненим перетворенням наша країна залучила минулого року понад 4 млрд. дол. інвестицій, зокрема, у виконанні проектів у малому та середньому бізнесі. Забезпечення безпеки обороту інвестиційного капіталу є головною запорукою розвитку інвестиційної співпраці між нашими державами.

Безумовно, у цій роботі необхідно спиратися на діяльність дипломатичних місій. Другою складовою повинно стати співробітництво у сфері преси та інформації. ЗМІ відіграють важливу роль у розбудові наших взаємин, подібно до тих ефективних важелів, які мають засоби дипломатії.

Для нас ЗМІ – це хребет підтримки дипломатичних зв'язків. Ми визнаємо їхню велику роль у розбудові взаємовідносин між нашими країнами. Уже започаткували та розвиваємо тісні зв'язки з такими інформаційними агенціями, як: Укрінформ, УНІАН – підтримуємо контакти з низкою друкованих видань, зокрема, газетою «Сегодня» та іншими. Минулого року відбувся обмін делегаціями представників і головних редакторів ЗМІ – два значних візити.

Зараз готуємося організувати делегацію представників українських ЗМІ для відвідин Ірану, і хтось із представників Вашого шановного видання також може взяти участь у цій поїздці. Іншими формами співпраці є участь у виставках засобів масової інформації та книги. Ми готові сприяти налагодженню контактів між редакцією журналу «Зовнішні справи» та вагомими виданнями Ісламської Республіки Іран, сприяти обмінові матеріалами, інформацією, оскільки це допомагає громадянам наших країн знайомитися з досягненнями одна одної. Посольство робить усе можливе, аби представники ЗМІ мали змогу глибше пізнати реалії, якими сьогодні живе наша держава. Іран прагне, щоб журналістика розвивалася на професійній основі, щоб зв'язки зі ЗМІ були ще продуктивнішими.

Хотілося б і надалі зміцнювати і розвивати співробітництво між нашими країнами. Ми будуємо взаємовідносини на основі взаємної поваги, зокрема, до нашої історії. На щастя, в історії наших взаємин не було випадків їхнього погіршення. Україна та Іран мають багато спільного, намагаються зміцнити свою незалежність, протистояти впливові держав, які прагнуть світового панування. Це також є підґрунтям для зміцнення наших взаємин.

Інтерв'ю провів
Володимир ЛИВИНСЬКИЙ,
магістрант
Дипломатичної академії
України при МЗС

Особливості конституцій країн Арабського Сходу: їх зміст, сутність і види

Сергій НАГОРНИЙ,
юрист законотворчої діяльності

Великий науковий інтерес до вивчення трансформації політичних систем і політико-правових проблем, що виникли на початку XXI ст. на Арабському Сході, значною мірою зумовлений розвитком конституційного процесу. Друга половина минулого століття, особливо його останні роки, характеризувалися потужним піднесенням релігійних настроїв, поглибленням ісламізації суспільства. Як доводять у своїх дослідженнях А. Ахмедов та Н.В. Жданов, ці процеси серйозно впливають на політичний стан і визначають політичну динаміку в окремих країнах та Арабському Сході в цілому. Посилення ісламських принципів і норм у суспільно-політичному житті та правовій системі не в останню чергу було спричинене тим, що ліберально-демократичний і соціалістичний шляхи розвитку в багатьох мусульманських країнах не вирішили поставлених перед ними гострих соціально-економічних проблем, ante factum, призвело до революційних подій 2011-2012 рр. у регіоні – ad hoc, «Арабської весни», яка охопила багато.

Руйнування світової системи соціалізму, завершення холодної війни, зникнення з політичної арени в певних країнах Арабського Сходу провідних партій, що панували там упродовж багатьох років, становлення багатопартійності, зміни всередині економічної структури держав, посилення процесу соціальної диференціації суспільства, вихід на перший план фундаменталістсько-ісламістських угруповань і партій – усе це de-facto отримало безпосереднє відображення в політичному процесі та de-jure – у нових конституціях країн цього регіону.

У конституціях країн Арабського Сходу закріплено основи державного ладу, система органів державної влади, основи правового становища громадян. Водночас, найважливіші сфери суспільних відносин в арабських країнах регулюються нормами звичаєвого права та ісламу. Багато конституцій проголошують іслам основою законодавства. Фактично це означає, що конституція виступає скоріше як основний закон держави, а не суспільства. Водночас, вона є підґрунтям всієї правової системи держави. Основні закони останнього десятиріччя містять положення, які є основою для інших галузей права – цивільного, трудового, кримінального тощо.

Конституції арабських країн формально мають вищу юридичну силу порівняно з іншими нормативно-правовими актами. Решта актів, у тому числі глави держави, повинна бути видана на засадах конституції, для її реалізації чи доповнення. Це означає, що акти, які суперечать нормам чинної конституції, є недійсними і не повинні застосовуватися. Відповідно до цього в деяких країнах Арабського Сходу були сформовані органи конституційного нагляду, насамперед конституційні суди, які стежать за відповідністю різних нормативних актів чинній конституції.

За змістом новітні арабські основні закони мають досить багато спільних рис, а відмінності вже не настільки разючі, як у первісних конституційних актах. Можна стверджувати, що існує тенденція навіть до уніфікації їхніх текстів, вироблення однакового стандарту окремих статей і навіть формулювань. Це насамперед стосується проголошення ісламу як державної релігії; прагнення до арабської єдності; прихильності до історичних традицій арабського народу; визначення компетенції вищих органів державної влади, правового статусу особи.

Абсолютна більшість конституцій арабських країн містить досить великі преамбули. Вони мають декларативний характер, ві-

дображаючи певні етапи боротьби арабських народів за незалежність, прихильність до демократичного ладу, намагання створити кращі умови для громадян. У преамбулі нерідко відзначається прагнення держави до посилення своїх міжнародних позицій, ролі у встановленні миру, безпеки, справедливості та співробітництва між різними народами й державами. Наприклад, у преамбулі Конституції Сирії зазначено, що арабська нація вистояла перед колоніальним викликом, відкинула роздробленість, експлуатацію, відсталість і сповнена віри у свою спроможність подолати сьогоднішні проблеми, щоб разом з іншими націями, які звільнилися, відіграти свою «видатну роль у створенні загальної цивілізації та прогресу». Преамбула Конституції Кувейту відображає прагнення народу і держави використовувати демократичні методи правління, «віру у велику роль країни» в посиленні арабського націоналізму, забезпеченні міжнародного миру та збереженні людської цивілізації. Преамбула Конституції Марокко підкреслює прагнення країни зміцнити національну єдність, залишатися вірною загальнолюдським цінностям, працювати в ім'я миру, прогресу та «вільного співробітництва між народами».

Перші розділи конституцій країн Арабського Сходу декларують загальні принципи держави і звичайно називаються «Загальні положення» (Туніс), «Основні принципи» (Марокко, Сирія), «Держава та система управління» (Кувейт, Оман, Йорданія), «Республіка Ірак», «Держава» (Лівія), «Загальні положення, основні принципи» (Мавританія), «Політичні засади» (Ємен). Перший розділ, як правило, закріплює незалежність країни, недоторканність її території, суверенітет народу, іслам як офіційну релігію країни, арабську мову як офіційну мову країни, дає характеристику основних символів держави (герба, прапора), закріплює назву столиці країни. У цьому розділі обов'язково визначається форма правління. Наприклад, якщо це країна-монархія, то можуть бути зафіксовані основні принципи успадкування престолу. Крім того, держава, як правило, проголошується частиною арабської нації та ісламського світу, декларується прихильність арабській єдності та прагнення до об'єднання з іншими арабськими країнами.

Багато конституцій закріплюють принцип поділу влади. Наприклад, Конституція Ємену в статті 4 декларує, що народ є джерелом усієї влади в державі: «Народ здійснює свою владу безпосередньо через референдум та загальні вибори, опосередковано через законодавчі, виконавчі й судові органи, а також через місцеві ради, які обираються». Тому досить логічним є включення до текстів конституцій окремих розділів, присвячених законодавчим, виконавчим і судовим органам. У конституціях країн-монархій в окремому розділі, що передує характеристиці органів державної влади, визначаються повноваження глави держави – султана або короля. У республіканських конституціях статті щодо повноважень глави держави включаються до розділу про виконавчі органи влади.

Конституції Тунісу, Марокко, Лівії, Сирії, Йорданії, Кувейту, Оману, Іраку, Мавританії та Ємену містять розділи, що регулюють основні принципи державної політики в політичній, економічній, соціальній і культурній сферах, а також закріплюють права і свободи громадян, порядок прийняття та внесення змін до текстів конституції та поєднання норм нової конституції та старого законодавства (перехідні положення).

Основні закони в різних варіаціях містять основні конституційні принципи, об'єднуючи їх в окрему статтю, розділ (наприклад, Конституція Оману), розподіляючи їх по окремих розділах або статтях.

Політичні принципи, крім зазначених принципів суверенітету народу та народу як джерела всієї влади, включають принцип здійснення народом своєї влади безпосередньо, шляхом прямої або представницької демократії. Різні форми демократії, декларовані конституціями, передбачають встановлення системи демократичного правління (наприклад, стаття 6 Конституції Кувейту). Відповідно до Конституції Катару країна приділяє велику увагу створенню основ справжньої демократії в усіх сферах, встановленню правління, що гарантувало б справедливість, спокій, рівність громадян, «повагу до громадського порядку; підтверджує свою рішучість спрямувати зусилля на забезпечення внутрішньої стабільності та безпеки». Тобто, принцип демократизму в цих конституціях відрізняється від «західних моделей», припускає особливий мусульманський зміст і є одним із найважливіших конституційних принципів більшості країн Арабського Сходу.

Наступний найважливіший принцип функціонування влади і прийняття рішень — «Маджл аш-Шура» (рада з обговорення, нарада). Він закладений у Корані й хадісах пророка Мухаммеда, є сталим елементом, який традиційно використовується в країнах. Застосування цього принципу дає змогу шляхом порівняння думок приймати оптимальні рішення. Консультативні ради, сформовані в арабських країнах відповідно до традиції, стали своєрідною відповіддю на політичні виклики, котрі постали перед країнами-монархіями при вступі на шлях конституційного розвитку та модернізації традиційного східного суспільства. Цей етап характеризувався появою складного державного апарату, формуванням нових соціальних і політичних структур, подальшою диферен-

ціацією суспільства та розривом між правлячою верхівкою і населенням. Тому конституційне закріплення принципу «Шури» надало легітимності консультативним радам, створеним шляхом призначення їх членів монархом.

Серед політичних принципів слід відзначити такі:

• захист незалежності та суверенітету, стабільності й безпеки країни;

• посилення співробітництва і дружби з усіма державами та народами на основі взаємної поваги, загальних інтересів, невтручання у внутрішні справи;

• поважання міжнародних і регіональних договорів, угод, загальновизнаних принципів міжнародного права;

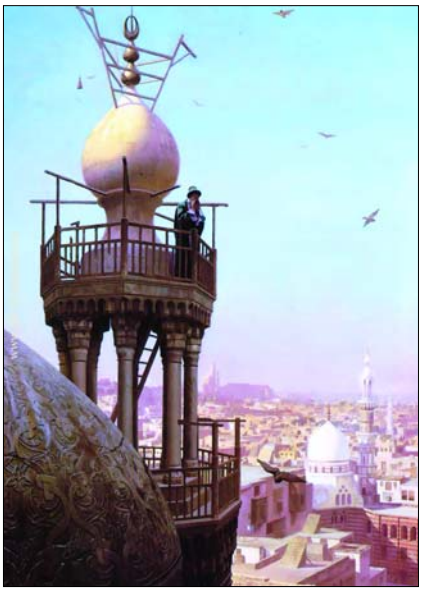
• встановлення такої адміністративної системи, яка гарантує справедливість, спокій і рівність для всіх громадян, забезпечує повагу до суспільного ладу та захищає національні інтереси країни.

Специфіка конституційного закріплення засад політичної системи в арабських країнах зумовлена насамперед перехідним характером суспільних структур, у рамках яких функціонують різноманітні соціальні відносини. При цьому слід зазначити, що суспільно-політичний розвиток скрізь здійснюється за провідної ролі держави та активного її втручання в економіку.

У питанні соціально-економічної системи конституції арабських держав зазнали певної еволюції. Так, якщо в колишніх основних законах про соціально-економічну систему майже нічого не згадувалося, то в новітніх цьому питанню присвячено одну або кілька розділів чи статей.

Активна економічна роль держави в країнах Арабського Сходу зумовила відхід від класичних «західних» способів закріплення засад соціально-економічної системи. Серед цих країн нині практично немає таких, де ці засади закріплювалися лише за допомогою класичної формули про недоторканність приватної власності. Навіть у тих державах, де у свій час законодавство притримувалось такого шляху (Ліван, Туніс, Йорданія тощо), зараз розробляється інший підхід стосовно цього питання. Положення про «державний пріоритет», суспільне партнерство й солідарність тощо отримує все більше поширення в конституціях країн Арабського Сходу. Держава скрізь розглядається як гарант дотримання інтересів різних економічних груп (зокрема, праці та капіталу), як контролер господарсько-економічних відносин. Наприклад, у Конституції Кувейту говориться про «гармонічну координацію» між державним і приватним сектором, про «соціальну справедливість» як основу національної економіки. Держава згідно з конституцією регулює відносини між роботодавцями та робітниками, землевласниками й орендодавцями. Власність, капітал і праця проголошуються фундаментальними засадами суспільної структури країни та національного багатства.

Як економічний базис національної економіки встановлюються принципи справедливості та вільної економіки. Її основною рисою є конструктивна, плідна співпраця між державним і приватним секторами. Метою цього є досягнення такого економічного та суспільного розвитку, який сприятиме збільшенню виробництва та вищому рівню життя суспільства, відповідно до генерального державного плану й у рамках закону.

Наступним найважливішим економічним принципом проголошується воля економічної діяльності, яка гарантується законом у суспільних інтересах, щоб забезпечити добробут національної економіки. Держава також заохочує систему заощаджень і спостерігає за регулюванням кредиту.

Відповідно до Конституції Бахрейну основою соціально-політичної структури місцевого суспільства є «справедливість, рівність і воля, які охороняються державою» (розділ 2 «Основні засади суспільства»). При цьому, заставою суспільного добробуту, відповідно до конституції, є «власність, капітал і праця». Власність (як державна, так і приватна) – недоторканна й охороняється законом. В окремих випадках вона може частково переказуватися, коли це відповідає інтересам суспільства та не суперечить закону. Повна конфіскація майна заборонена законом. Держава забезпечує солідарність суспільства щодо труднощів, спричинених національними нещастями та катастрофами; заохочує заснування різних кооперативів і сприяє організації взаємодопомоги.

Основний закон Катару, зупиняючись на економічних принципах державної політики, вищим мірилом їхньої цінності встановлює «інтереси суспільства, загальне благо, процвітання країни і всіх громадян». Відповідно до цього, держава здійснює контроль над економікою, охороняючи її стабільність. Однак, ця ж стаття проголошує, що основами катарського суспільства є власність, капітал, праця і гарантована свобода приватного підприємництва.

Конституції країн Арабського Сходу проголошують, що всі природні ресурси є власністю держави, яка охороняє їх і забезпечує їхнє правильне використання, беручи до уваги вимогу державної безпеки та інтереси національної економіки. Жодні концесії не можуть бути надані інакше як відповідно до закону і на обмежений період. Суспільна власність є непорушною; держава, громадяни та інші особи повинні захищати її. Конституції закріплюють принципи захисту приватної власності, передбачаючи, що нікому не можна заборонити розпоряджатися своєю власністю в межах, визначених за-

коном. Власність не може бути експропрійована, за винятком випадків, встановлюваних і регульованих законодавством для суспільної користі та за умови, що особа, чию власність експропрійовано, одержить за неї справедливу компенсацію. Конституції визначають право особи на успадкування майна, здійснюване відповідно до норм шаріату чи закону. Конституційний принцип захисту майна передбачає заборону його конфіскації. Як спеціальне покарання конфіскацію майна може бути здійснено лише на підставі судового рішення й у випадках, строго визначених законодавством.

Захист власності передбачає, що податки та державні збори повинні встановлюватися на справедливій основі та сприяти розвитку національної економіки. Встановлення, зниження, або скасування державних податків здійснюються лише на підставі законодавства. Нікого не може бути звільнено від сплати усіх чи частини податків, за винятком випадків, обумовлених законом, і при цьому норми закону, які регулюють стягнення податків, зборів, мита тощо, не можуть мати зворотної сили.

В економічній галузі деякі конституції, наприклад, Ємену, встановлюють у виробничих і соціальних відносинах принцип ісламської соціальної справедливості. Іноді цей принцип (Конституція Кувейту) декларується як заохочення державою «солідарності суспільства у відшкодуванні збитку від суспільних катастроф, забезпеченні компенсації військових втрат чи шкоди здоров'ю, отриманої особою в результаті виконання нею військового обов'язку».

Низка конституцій як принципи економіки закріплюють підтримку кооперативного руху у виробництві, розподілі та споживанні; планування господарства відповідно до державних планів розвитку; підтримку та заохочення державою розвитку зовнішньої торгівлі.

Деякі основні закони виділяють соціальні принципи та принципи в галузі культури. Серед головних соціальних конституційних принципів – соціальна солідарність, яку Конституція Іраку закріплює як першооснову держави. Трактується цей принцип як виконання громадянином усіх своїх зобов'язань перед державою та гарантії здійснення в повному обсязі цивільних прав і свобод з боку держави. Крім того, у це поняття входить поєднання принципу справедливості та рівних можливостей для громадян. При цьому, держава повинна запобігати всьому, що може призвести до поділу суспільства, незгоди в ньому чи загрози національній єдності. Стаття 19 Конституції Ємену прямо гарантує всім своїм громадянам рівні політичні, економічні, соціальні та культурні можливості для того, щоб реально здійснювалося все, чого вимагає закон. У цьому розумінні конституція проголошує будь-яку роботу правом, справою честі та необхідним інструментом для просування суспільства вперед. Кожен громадянин заради здійснення цього принципу має право знаходити і виконувати ту роботу, яку він сам обирає, та отримувати за неї справедливу винагороду відповідно до законодавства. Нікого не можна змусити виконувати роботу, не передбачену законодавством. Держава зобов'язана приймати закони, що захищають працівника і роботодавця та регулюють відносини між ними. Державні службовці, зайняті в цій сфері діяльності, повинні працювати в інтересах суспільства в цілому.

* * *

Конституції країн Арабського Сходу можна класифікувати за закріплюваною ними формою правління: республіканські та монархічні. Монархічні існують в Омані, Катарі, ОАЕ, Саудівській Аравії, Кувейті, Бахрейні, Йорданії та Марокко.

За способом прийняття конституції можна поділити на «муахіба» (у перекладі з араб. мови – дарчі), тобто надані монархом своєму народові (Саудівська Аравія), та «шагбій» (у перекладі з араб. мови – народна), які розроблені спеціально обраними для цієї мети конституційними зборами або установчою асамблеєю. Інколи після цього конституція затверджується на загальнонаціональному референдумі.

За характером внесення доповнень і змін ці основні закони відносяться до «жорстких» конституцій, тобто змінюваних в особливо складному порядку. Незважаючи на те, що передбачено різні форми внесення змін і доповнень до конституцій арабських країн, така процедура здійснюється власне досить рідко. Це пояснюється складністю проведення самої конституційної реформи і прагненням правлячих еліт законсервувати існуючі суспільні відносини, надати нормам основного закону стабільного характеру.

За періодом дії конституції Арабського Сходу слід віднести до «постійних», тобто термін дії яких не встановлюється. Вони скасовуються лише внаслідок прийняття нового основного закону або позаконституційним способом – наприклад, державного перевороту. При цьому, як правило, певна наступність конституційних текстів зберігається.

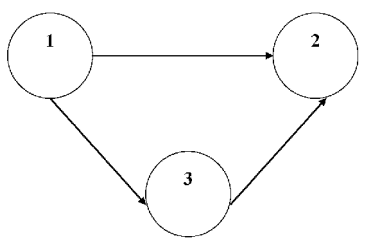
Гра...
За ігровим столом – США та КНР

Ірина ВИШНЕВСЬКА,
аспірант Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАНУ

Йохан Хейзінга, автор відомого дослідження «Homo ludens», писав: «Можна заперечувати майже будь-яку абстракцію: право, красу, істину, добро, дух, Бога. Можна заперечувати серйозність. Гру – неможливо». Г. Плеснер зробив поняття гри центральним у політиці, де ігровий простір є публічним простором можливостей стратегічних дій; ці можливості реальніші самої дійсності. Така думка не поодинока, наприклад, у доповіді Американського командування об'єднаних військ (USJFCOM) зазначається: сприйняття того, що відбувається, означає більше, ніж те, що насправді відбувається. У праці «Імідж народів та міжнародний паблік рилейшнс» М. Кунчик попереджає, що мистецтво управляти (statecraft) може стати мистецтвом режисирування (stagecraft).

Гра стає своєрідним стилем міжнародної політики, заради досягнення перемоги задіяними стають науково-дослідні інститути, вплив на підсвідомість, режисирування майбутнього тощо. Розглядаючи політичні ігри в американсько-китайських відносинах, варто відмітити різницю між типами західного та східного мислення (див. мал. 1), що накладає відбиток і на індивідуальний почерк ігор. Якщо, на думку Зб. Бжезінського, світова історія – це «велика шахівниця» боротьби двох, то китайці сидять за картковим столом історії, де складаються зв'язки трьох сил.

Орграф західного та східного типу мислення

Від вершини 1 до вершини 2 ведуть два шляхи: перший шлях – {(1, 2)} і другий – {(1, 3), (3, 2)}. Західний стиль мислення – {(1, 2)} – прямолінійний, в одній площині, тому політику Заходу легше передбачити. Китайці ж знаходять третю вершину координат, тому їхні дії важче прорахувати.

На відміну від міжнародних шахів, у китайські можна грати і втрьох: на шаховому полі за білими та чорними шикуються ще й червоні.

За принципом китайських шахів, де беруть участь три сторони і перемагає не той, хто побив найбільше фігур супротивника, а той, хто зумів відхилитися від сутички і зберегти найбільшу кількість фігур на ключових позиціях, побудована офіційна державна політика КНР.

Дж. Най був одним із перших американських міжнародників, хто усвідомив важливість гри в трьохвимірній площині: «На порядку денному світової політики стала ніби трьохвимірна гра в шахи, у якій один гравець може виграти, тільки якщо гратиме як вертикально, так і горизонтально». Най також вивів складові сукупної державної сили, що впливають на виграш, назвавши їх «твердою силою» (hard power), так звані матеріальні компоненти, та «м'якою силою» (soft power) – компоненти духовні. Аналогічну бівалентність можна знайти й у формулі Р.С. Клайна (Ray S.Cline), запропонованій ще в 1980-х роках: $P = (C + E + M) \cdot (S + W)$, де P – державна сила, C – населення і територія, E – економічна сила, M – військова сила, S – стратегічний задум, W – воля до здійснення державної стратегії.

«Тверда сила» вказує на видиму державну міць (економіку, військову силу, природні ресурси, досягнення науки й техніки), а «м'яка сила» – на невидиму, що впливає на духовність, підсвідомість (сила впливу на міжнародній арені, вага національної стратегії, цементуюча сила ідеології, ідентифікація, привабливість моделі розвитку, культурна привабливість, творчий потенціал тощо). Подібно наявності повітря, якого ми не бачимо, але воно все ж існує, «м'яка сила» є проникливою і може досягати глобального розповсюдження. Деякі науковці помилково розглядають «м'яку силу» як щось на кшталт поширення культури тощо, тоді як культура – це лише один з інструментів «м'якої сили». Сама ця сила є механізмом, що приводить у рух всю машину.

Віце-президент з наукових та академічних питань в Інституті Катона Джеймс А. Дорн вважає, що формування «м'якої сили» конкуруючих країн на основі пошуку спільного істотно усуває непорозуміння, зокрема, між США та КНР. Науковець вказує на спільне між спонтанним порядком Адама Сміта і Лао-Цзи, де останній

стверджував, що, коли правитель «ніяких дій» не здійснює, тоді «люди самі стають процвітаючими». Однак трактування Джеймса А. Дорна базується на класичному економічному підході, який не враховує трансформацію міжнародних економічних відносин і світу. З інтеграцією економічних зв'язків у глобалізаційному просторі виникають нові можливості. Чіткість у глобальній системі економічних законів дає змогу перевести економіку в площину так званого ігрового столу, прораховуючи можливі ходи наперед, застосовуючи комплексний механізм із набору знань теорії ігор, інформаційних ударів, психології причинно-наслідкової поведінки тощо. Для ведення економічної гри китайці мають достатню кількість «козирних карт» (фінанси, складова так званої твердої сили), тому в них є всі шанси отримати виграш за наявності потужної «м'якої сили». Не виключена гра внічию. Але це не програш, на що прирікають себе нелюбителі грати. Якщо гіпотетична країна А відмовляється від гри, то це не означає, що вона не задіяна в ній, і, відповідно, вона не може оминути кінцевого результату: виграшу або програшу. Наразі в найбільшому програші опиняються саме ті держави, які не ведуть гру, а досі покладаються на спадщину XVIII ст. – невидиму руку ринку А. Сміта з орієнтацією на не ергодичні та слабко ергодичні системи, ігноруючи закономірність змін із переходом на вищий рівень – застосування економічних та інформаційних ігор у глобальній площині. «Той, хто чіпляється за старі догми, прийняті для гри у шашки, залишиться позаду обдурений» [1, с. 40]. Професор Мюнхенського університету та Лондонської школи економіки У. Бек акцентує увагу на трансформації старої гри в шашки, за якою кожна шашка мала лише один хід, – у нову «безіменну гру», у якій з'являється нова мобільність коня або тури. Поліваленість ходів не стає вичерпним завданням, виникає також питання цілі, оскільки «мат королю» не дає впевненості в тому, що справу зроблено і гру завершено.

Контури закономірностей розвитку сучасних соціокультурних осередків людства та цивілізаційних комплексів уже не вписуються в поняття теоретичних конструкцій світовлаштування Ф. Броделя, І. Валлерстайна, А. Франка – світ-система, світ-економіка, світ-імперія та їх складові – ядро/центр, периферія, напівпериферія. Наразі можна захищати свою територію, мати могутній військовий потенціал тощо, однак здавати національні інтереси. Сучасна система міжнародних відносин має специфічні тенденції, що аналогічні поведінці соболів: вони захищають не межі займаної ділянки, а мисливські стежки. Китайці захищають так звані енергетичні стежки (місце видобутку та шляхи транспортування). «Соболиний метод» застосовують і Сполучені Штати, зокрема, у досягненні американської потуги неабияку роль відіграли ТНБ, ТНК. Скажімо, на початку XXI ст. з 200 найбільших ТНК світу 74 мали американське походження, їм належало 36,5% обігу капіталу і 57,7% прибутку ТНК; із 50 найбільших компаній світу 33 штабквартири знаходилися в США з 71,8% акцій [2].

Сполучені Штати можуть собі дозволити не турбуватися за власну територію та мати «соболині стежки», знаючи, що на них ніхто не нападе внаслідок застосування стратегії загального стримування. Як зазначав Патрик Морган, при загальному стримуванні актор має широкі військові можливості, це тримає кожного подалі від серйозних думок про його атакування, тоді як при ситуативному стримуванні актор погрожує опоненту, коли той уже обдумує та готує атаку. У списку «широких військових можливостей» США на першому місці стоїть найпотужніший ядерний арсенал, хоча, за певних обставин, він може втрачати свою вагу і, відповідно, стратегія загального стримування може виявитися неефективною: якщо християнина, як представника західної цивілізації, смерть лякає, бо він не знає, як його життя буде оцінене, то китайця – ні, оскільки всесвіт населений «живими небіжчиками». За китайським світосприйняттям, смерті як такої не існує, бо померлі живуть серед живих, лише з іншим обличчям.

У риториці сучасної системи міжнародних відносин провідною є теза щодо переведення практики військових конфліктів за стіл переговорів, хоча його швидше можна назвати ігровим, де відбуваються азартні ігри, зокрема, інформаційні та торгово-економічні, а над перемогою працюють цілі наукові інститути. У США функціонує 1 777 мозкових центрів (The Think Tank Index), що становить понад 30% світового показника; друге місце посідає Китай, де налічується 428 мозкових центрів [3].

Незважаючи на високий рівень професіоналізму, політика США щодо Китаю в деяких випадках є нелогічною. Наприклад, розробляючи стратегію стримування та залучення КНР, американці під залученням розуміють інтеграцію Китаю, що, власне, становить небезпеку для самих же Сполучених Штатів, оскільки з шести стадій інтеграції лише її перший рівень є нешкідливим. Якщо перейти на другий рівень інтеграції, що передбачає створення ЗВТ, то Піднебесна стане беззаперечним регіональним лідером, чого намагається не допустити офіційний Вашингтон, тому ж бо й зміцнює свої позиції в АТР. Прикладом недалекоглядності політики США були дії, що відповідали шостому етапові інтеграції (спільна зовнішня політика в галузі безпеки та оборони). Так, зокрема, було поширено інформацію про сумісність американських супутників із китайськими носіями і, таким чином, – підвищено надійність носія Chang Zheng 3B (Long March 3B) за рахунок зниження рівня безпеки США.

Генеза американсько-китайських ігор в економіці припадає на період азійської кризи 1997-1998 рр., коли китайцям вдалося повністю переграти американців і розорити Сороса (його провідний фонд був просто ліквідований, а два дрібні – об'єднані), хоча до цього досвідченому фінансистові вдалося спричинити в 1992 р. на англійському фондовому ринку об-

вальне падіння фунта стерлінга, з чим деякі експерти пов'язують відтермінування введення євровалюти на 7 років, у 1997 р. спровокувати фінансову кризу в таких країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону, як Малайзія, Індонезія, Сінгапур, Філіппіни. Коли соросівські атаки дійшли Піднебесної, китайські фахівці розпочали почергові ігри на «підвищення» або «пониження» шляхом закупівлі або, навпаки, екстреного продажу цінних паперів; завдали інформаційного контрудару (аналогічного атаці Дж. Сороса) по національній валюті США. Також була атакована в Нью-Йорку найбільша у світі фондова біржа, яка в Сполучених Штатах здійснювала понад 70% усіх операцій з акціями. Курс акцій на нью-йоркській фондовій біржі 27 жовтня 1997 р. впав на 554,6 пункту. Із часів «великої депресії» 1929 р. подібне не фіксувалося.

Протистояння конкуруючих країн – США та КНР – це битва стратегій, а не збройна боротьба. Для збереження статусу наддержави Сполучені Штати підтримують такі економічні можливості, військову силу та політичний авторитет, щоб усі ці складові впливали одночасно на міжнародне співтовариство в будь-якому куточку земної кулі. Тобто США проводять багатовекторну політику руху в багатовимірній конфігурації «їжака» (див. мал. 2-а) з пріоритетністю військової галузі, незважаючи на останні заяви щодо скорочення військових витрат. Китай обрав іншу стратегію, де ставку зроблено лише на один потужний вектор (див. мал. 2-в) – фінанси. Здається, США та КНР помінялися методами, адже для китайців характерною є багатовекторність мислення та дій. Ефективність стратегії КНР можна пояснити за допомогою аналогії: урожай залежить від багатьох факторів – селекціонування, добрива, пропалювання, зрошування тощо – однак одноразове випадання граду може звести значення всіх цих затрат до нуля.

Для підтримки статусу наддержави необхідна політика руху. Ф.-П. Сегюр в «Історії Наполеона та його Великої Армії в 1812 році» цитує Бонапарта: «Моя армія організована так, що один рух підтримує її». Отож, війська Сполучених Штатів повинні рухатися, хоча це має парадоксальні наслідки: якщо США не будуть рухатися, то вже не будуть наддержавою; якщо США будуть рухатися, то поступово прийдуть до виснаження внаслідок великих капіталовкладень у військову справу для підтримки статусу гегемона. Це можна зобразити таким чином (див. мал. 3):

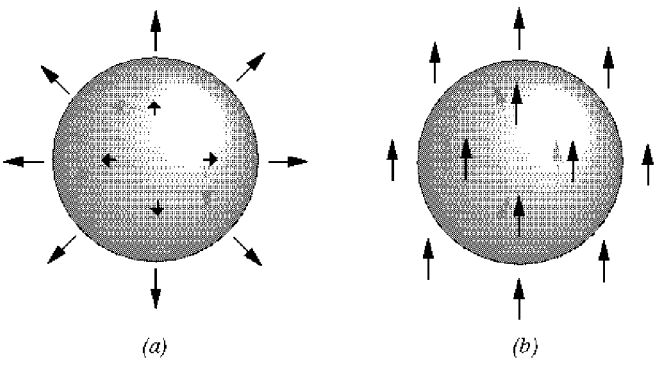
Малюнок 3

Збройне втручання США за допомогою сил НАТО задля встановлення миру в інших країнах дає можливість бути присутніми в гарячих точках планети. Однак, «політика руху» програє перед стратегією КНР. По-перше, військове втручання не завжди сприймається позитивно, тому американці витрачають зайву енергію на подолання опору, досягнення легітимності дій перед світовою громадськістю; по-друге, і на цьому слід особливо акцентувати, – політика Сполучених Штатів не дає прибутків, окрім так званих бонусів для підтримки статусу світового лідера.

На відміну від американців, Китай обирає таку політику, що без зайвих зусиль на боротьбу з опором дає змогу бути бажаним гостем у будь-якому куточку планети та ще й отримувати з цього дивіденди.

Гідеон Рахман у The Financial Times висловив таку думку: «Може здатися практично неможливим, щоб така багата вільна країна з привабливою культурою, як США, могла програвати змагання в застосуванні «м'якої сили» Китаю. Це все одно, що програти на ринзі однорукому боксерові. Однак, у всесвітній битві за людські серця та розум Китай все-таки має одну значну перевагу: за останні роки він не затіяв жодної війни».

Отож, крім того, що Піднебесна є великою країною (третє місце за територією і перше – за кількістю населення), вона обрала ще й виграшну стратегію для просування на територію інших країн. Китайські здобутки з кожним роком збільшуються в геометричній прогресії. У 2011 р. ця країна посіла 2-е місце у світі за обсягом ВВП і 1-е – за обсягом промислового виробництва. Цього ж року китайці випередили США за споживанням енергоресурсів, запуском ракет-носіїв, обсягами торгівлі з ЄС (товарообіг Євросоюзу з Китаєм виявився на $ 800 млн. більшим, ніж із США, і становив 13,4% усіх експортно-імпортних угод першого). КНР також попереду США за обсягом IPO. Обсяг первинних розміщень на біржах Гонконгу, Шенженя та Шанхая становив 73 млрд. дол. – майже удвічі більше, ніж на NYSE і Nasdaq разом узятих. Гонконзька біржа утримує перше місце за обсягом IPO вже третій рік поспіль – це ознака глобального зсуву фінансових потоків із Заходу на Схід. За показником золотовалютних резервів Китай став абсолютним світовим лідером. Його золотовалютні запаси перевищують американські більше ніж у 25 разів [4].

Малюнок 2 (а, в)

Однак, ці дані ще не вказують на можливість Китаю здобути пальму світового лідерства. Зб. Бжезінський зазначає: «Намагання Китаю досягти глобального верховенства неминуче сприймалося б іншими як спроба нав'язати національну гегемонію. Говоря-

чи простіше, будь-хто може стати американцем, але тільки китаєць може бути китайцем – і це ставить додатковий і значний бар'єр на шляху національної глобальної гегемонії». Однак, із американським політологом можна посперечатися. Як говорив римський імператор Веспасіан, «гроші не пахнуть». Наразі вони є основним ціннісним орієнтиром людства. Глобалізований світ робить ставку на фінанси, конкуренцію та споживання. Якщо у ближчому часовому вимірі головною світовою цінністю залишатиметься фінансова складова, то, без сумнівів, Китай переграє Сполучені Штати, і тоді вже не варто очікувати на зміну ціннісних орієнтирів у світогляді Homo sapiens. Переможець встановлює правила гри. А оскільки КНР, як ніхто інший, сильна саме у веденні фінансових ігор, то козирними картами будуть гроші, які «матимуть дві шашки та два ходи. Натомість усі інші гравці, як і раніше, матимуть по одній шашці та по одному ходу» [1, с. 41].

Припущення щодо китайського виграшу мерknуть на тлі оптимістичних думок про великі можливості для США внаслідок глобалізаційних процесів, тому що, як пише Дж. Най у книзі «Парадокс американської сили», «вони організовані на основі неоліберальних економічних принципів; тому що нав'язують їхні правові, розрахункові та технічні умови; тому що захищають індивідуалізм». Щодо останнього аргументу, то китайська згуртованість не заважає, а навпаки – допомагає. Майже 80% усіх іноземних інвестицій в економіку КНР надходять від етнічних китайців (хуацяо). Якщо за умов глобалізації світ поступово розчиняється, стає все більш однотипним (насамперед завдяки прищепленню західних цінностей), кордони розмиваються, то китайці укріплюють свою державну міць, інтегруються у світ, але не розчиняються. Мається на увазі не домінантна ознака очей, хоча вона не зникає при схрещенні з іншими расами і передається з покоління в покоління. Ідеться про формування монолітної нації, яка не розчиняється за межами КНР. Китайці всього світу зберігають дивну здатність сполучатися одне з одним, незважаючи на політичні, ідеологічні та локальні відмінності. Чайна-таун виробляє глобальні, віртуальні за своєю природою, образи китайської ідентичності.

Колишній директор Агентства національної безпеки США В. Одом зазначав, що Китай, інтегруючись у міжнародні інститути, зміг зсередини перенацілити їх діяльність на власну користь, змусивши всю світову машину сучасного капіталізму крутити колеса китайського прогресу. При тому в самій Піднебесній не змінилася ні цивілізаційна сутність, ні навіть форма режиму. Карти впали так, що глобалізація сприяє передусім китайцям. Нинішня світова система на основі концепції монетаризму, за якою ринок сам регулює себе, а слабкі елементи знищуються, є виграшною для китайців у економічному аспекті та зрозумілою в ментальному. Тому КНР, взявши на озброєння найбільш дієвий чинник – фінанси, має всі шанси перемогти.

За такого вектора розвитку не виключено, що конкуренція набуде більш жорстких форм, а людство стане більш холоднокровним, як це, наприклад, спостерігається в Китаї, де бідні платять податок вищий, ніж багаті [5], де згідно із законом про пенсійне забезпечення сільські жителі не отримують пенсію взагалі, а через встановлену паспортну систему – не можуть переїздити та вирватися з лабет бідності.

Амплітуда розриву між багатими та бідними, яку підтримує західна цивілізація, не опускається, а підвищується, на що вказує Зб. Бжезінський: якщо в 1990 р. заробітна плата директорів підприємств у 70 разів перевищувала зарплату середнього американця, то тепер ця різниця зросла до 325 разів.

Сучасне формування суспільства Заходом відбувається на ґрунті жорсткого природного відбору, в якому китайська нація виявляється більш стійкою, ніж американська. Згадаймо, наприклад, збирання китайцями «вершків», які працюють в умовах відсутності розвиненої інфраструктури, що є неприйнятним для американців.

Якщо ж Китай стане гегемоном, отримавши від західної цивілізації у спадок зростання нерівності, він буде цьому сприяти, закріплюючись у ролі світового лідера. Таким чином, продовжуватиметься біг по колу, де першість ведуть китайці. За такого сценарію західна цивілізація зазнає поразки внаслідок нею ж запущеного механізму.

Ситуація у світі змінюється на очах: якщо раніше Піднебесна здійснювала в американських доларах близько 70% торгових операцій на рік, то нині їх кількість різко зменшується; зростає обсяг двосторонніх валютних свопів. Наслідком відмови Китаю від долара як резервної валюти і як міри вартості товарообігу став би крах долара. Власне, такий варіант можливий, якщо китайці застосують стратагему «завести на дах і прибрати сходи» [6, с. 400], тобто дати можливість піднятися долару, а потім ліквідувати його. «Якщо хочеш щось ослабити – раніше підсиль його. Якщо хочеш щось згубити – раніше дай розквітнути йому. Якщо хочеш щось відняти – спочатку щось дай» [7, с. 155], – говорить стародавня китайська стратагема.

Наразі Китай володіє американськими державними облігаціями на суму 1,2 трлн. дол. [8], тож має важелі впливу і можливість посіяти хаос, якщо, наприклад, почне розпродавати свої заощадження у держоблігаціях США або не візьме участь у черговому аукціоні Мінфіну. Однак, за таких обставин китайцям також є що втрачати – ті ж 1,2 трлн. доларів. Але якщо цю суму розглядати як витрати Китаю на ведення фінансово-економічної війни, що значно менше за військові витрати США, то теоретично Піднебесна буде у виграші, оскільки при її відмові від долара Сполучені Штати зазнають катастрофи, хоча у відповідь не застосують свій військовий арсенал проти Китаю. У столітті ядерної зброї війна між великими державами перестала бути механізмом історичних змін. Руйнація соціалістичної системи відбулася незважаючи на те,

що СРСР був найбільшою військовою потугою.

Майкл Пауер із Investec Asset Management заявляв, що закінченням ери гегемонії долара можна вважати осінь 2009 р., коли Китай ухвалив рішення продати іноземним громадянам першу партію суверенних облігацій у китайських юанях. В умовах глобалізації приріст багатства з нічого на операціях світової торгівлі вимагає наявності великих розрахунково-касових центрів. Такими є Лондон, Нью-Йорк, Гонконг. Наприклад, на гонконзькій біржі золото вимірюється не тройськими унціями (31 г), як скрізь, а китайськими лянами (50 г) і котується не до долара США, а до гонконзького долара. Таким чином, КНР гіпотетично готова взяти на себе роль нової фінансової системи «світу після долара» [9, с. 423-424].

Світова криза не завадила Китаю провести низку виграшних партій. Він, наприклад, отримав від Греції стратегічно важливі порти на Піреї, Салоніках, Волосі. Один із найбільших у світі грецький торговельний флот, загальний тоннаж якого становить 20% світового показника, тепер не належить виключно грецьким судновласникам. Останнім доведеться впродовж 35 років ділити навпіл стратегічний об'єкт із китайською компанією COSCO (China Ocean Shipping Company).

Крок за кроком Піднебесна рухається до почесного п'єдесталу. Без хизування, іноді приховуючи свій потенціал, щоб уникнути протидій. Цього навчає китайська стратагема: «Хто вміє перемагати ворогів – не б'ється з ними, хто вміє використовувати людей – ставить себе нижче за них» [7, с. 169].

Не виключена ймовірність того, що Піднебесна стоятиме на п'єдесталі поряд із якоюсь іншою сильною країною. Бжезінський пропонує американцям і китайцям поділити славу навпіл, створивши G2. Для цього вочевидь потрібні вагомі причини, перш за все, для нинішнього гегемона. Утім, не можна виключати ситуацію, за якої США буде вигідно залишитися символічним лідером, а КНР отримає імпліцитні важелі впливу. Для китайців цього достатньо: «у справі важливо мати владу над іншими, але зовсім не потрібно, щоб цю владу бачили інші», тому «шлях мудрого скритий, шлях дурня видно всім» [10, с. 291].

Утім, існує й протилежна точка зору, мовляв, Китай узагалі не дійде до п'єдесталу. Такої думки дотримується, скажімо, Фрідман: «Дуже реальне майбутнє для Китаю у 2020 р. – це старий кошмар: країна розділена між конкуруючими регіональними лідерами, іноземні сили отримують переваги з ситуації, що створилася в регіонах, де вони можуть встановлювати економічні правила, відповідно до їх зиску, центральна влада намагається тримати все це разом, але зазнає поразки».

Такий сценарій є цілком імовірним. І причиною розвалу Китаю за цих обставин будуть не збройні сили якоїсь держави, а ендогенний фактор. Лауреати Нобелівської премії Теодор Шульц, Гері Беккер, Саймон Кузнець вказали на головний фактор розвитку держави – людський капітал (Human Capital), однак він може стати й руйнівною силою. Та, як слушно зазначив У. Бек, за нинішніх умов «мат королю» ще не означає, що гру закінчено. За гіпотетичного розвалу КНР, увесь потік численного сільського населення, яке не мало змоги пересуватися внаслідок паспортної системи, може ринути в глобалізований світ.

Для підтримки системи «США – КНР» є потужний економічний і військовий потенціал, що має тенденцію до зростання і збільшення спільних точок прилягання.

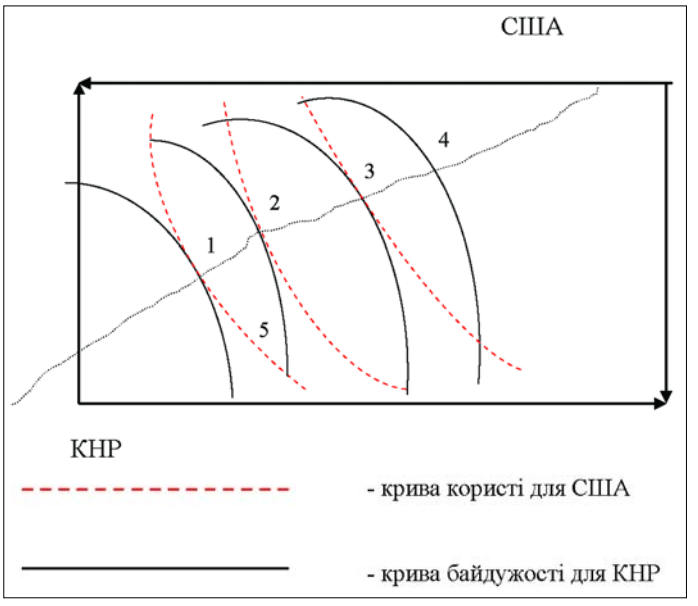
Зобразимо таку парето-ефективність між Сполученими Штатами та Китаєм у коробці Еджуорта, використовуючи криві байдужості та користі (див. мал. 4).

Точки 1, 2, 3, 4 – парето-ефективні, оскільки на кожній кривій байдужості однієї з країн знайдено точку, у якій користь іншої – максимальна; точка 5 не відповідає інтересам жодної зі сторін, оскільки порушується взаємовигідний баланс.

Отож, між США та КНР цілком можливе парето-ефективне співіснування, де за заданого рівня користі одного суб'єкта інший отримує максимально можливий рівень користі. Ці держави вже досягли стійкої «рівноваги за Нешем» («некооперативна рівновага»), за якої гравцям вигідно зберігати таке співвідношення, оскільки будь-яка зміна тільки погіршить становище обох.

За умови конвергенції двох велетнів не оминути стурбованості міжнародних гравців, котрі опиняються не при ділі. Уже звучать деякі побоювання, зокрема, авторитетні економісти Саймон Рогофф, Рагуран Раджан та Саймон Джонсон, які у 2001-2008 рр. очолювали дослідницький департамент МВФ, заявляють: «Зусилля країн G20 понизити залежність світової економіки від витрат США і накопичень Китаю можуть провалитися, тому що у МВФ немає повноважень для реалізації своєї стратегії».

Як бачимо, відцентрова сила глобалізаційної ру-

Малюнок 4. Модель тенденцій американсько-китайських відносин у коробці Еджуорта

летки затягує держави світу до ігрової політики, диференціюючи на тих, хто сподівається на фортуну, і тих, хто, власне, утримує ігровий дім. Залучені клієнти, внаслідок умілої політики хитрощів, стають постійними, що гарантує стабільні прибутки ігровому бізнесу. Гравці ж грають по-різному, залежно від майстерності та ментальності. Скажімо, росіянин здатен спустити власний ігровий дім, щоб потім знову працювати в поневіряннях – сподіваючись на гру у фортуну: «прямісінько одним кроком перелетіти до цілі або ж потрапити в Регули...» (Ф. Достоєвський). Для обачливого європейця подібна поведінка є неприйнятною, оскільки він швидше обере синицю в жмені. Наприклад, у рамках Групи ядерного планування НАТО європейські країни мають можливість політично вирішувати питання щодо використання ядерних сил Альянсу, хоча й не мають доступу до коду запуску. Він доступний лише американським командним органам влади (NCA), які, до речі, не можуть вести підготовку до участі в конфлікті без рішення президента США. Американці грають, як і личить гегемону, – упевнено, без внутрішніх коливань, китайці ж – здебільшого приховують козирні карти.

Існує чимало гравців і претендентів на світове лідерство. За Біблійним приписом, «святе місце порожнім не буває». Хто буде його обіймати – покаже час і майстерність гравців. Однак вони вже не зможуть діяти за старими канонами «гри з нульовою сумою», оскільки світ не той, що був раніше. Економічне гарантоване взаємознищення стає в один ряд із ядерним [11, P.xiii]. Наша планета – немов крихка кришталева куля, що може розбитися в турбулентності «ігор без правил».

Список використаних джерел

1. Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації: Нова світова політична економія. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 408 с.

2. Попов А., Юртаев В. Две парадигмы глобализации // http: // www.imperativ.net/imp 7/6.html – 04.05.2012.

3. Арутюнян Г. «Мозговые центры» и национальная безопасность // XXI ВЕК. – 2011. – №1 (17). – С.10.

4. Country Comparison: Reserves of foreign exchange and gold // The World Factbook. – The Central Intelligence Agency, 2012. – https://www.cia.gov / library/publications/the-world-factbook/rankorder/2188 rank. html?countryName=United %20States&countryCode= us&regionCode=noa&rank= 19#us – 03.02.2012.

5. Minxin Pei. China's Politics of the Economically Possible // Project Syndicate, 2012. – 16 Mar. – http://www.project-syndicate.org/commentary/china-s-politics-of-the-economically-possible – 28. 04.2012.

6. Тридцать шесть стратагем // Искусство управления / Сост., пер. и комм. В.В. Малявина. – М.: Астрель, 2004. – С. 338-420.

7. Дао-дэ цзин // Пути обретения бессмертия: даосизм в исследованиях и переводах Е.А. Торчинова. – С.-Пб.: Азбука-классика, 2007. – С. 139-175.

8. 8. Murse T. How Much U.S. Debt Does China Really Own? // http://usgovinfo.about.com /od/moneymatters/ss/How-Much-US-Debt-Does-China-Own.htm – 15.06.2012.

9. Девятов А.П. Практическое китаеведение: Базовый учебник. – М.: Восточная книга, 2007. – 542 с.

10. Гуй гу-цзы // Искусство управления / Сост., пер. и комм. В.В. Малявина. – М.: Астрель, 2004. – С. 256- 318.

11. Power and restraint: a shared vision for the U.S.-China relationship / Ed. by Richard Rosecrance and Gu Guoliang. – New York: PublicAffairs, 2009. – 251 p.

У Представництві ЄС в Україні заявляють, що, на відміну від вступу до Митного союзу, ратифікація Угоди про зону вільної торгівлі з країнами СНД не перешкоджає підписанню аналогічного документа з Європейським Союзом

Як пише газета «КоммерсантЪ-Украина», про незмінність своєї позиції газеті сказали в Представництві ЄС в Україні. Подібну тезу минулого тижня газеті висловило і джерело в Єврокомісії. «Україна для нас дуже важлива, але ми не маємо права вказувати вам, як чинити. ЄС виходить з міркувань, що українська влада сама розуміє, до яких наслідків можуть призвести їх кроки», – підкреслив співбесідник видання. Голова підкомітету Верховної Ради з питань міжнародної економічної політики Олексій Плотніков (Партія регіонів) заявляє, що Угода про створення зони вільної торгівлі з країнами СНД буде поставлена на голосування восени. Водночас О.Плотніков не зміг пояснити, як можна розв'язати проблему невигідних для України норм документа. «Теоретично парламент може ратифікувати угоду, внісши застереження, проте не ратифікувати її не можна – це буде дуже явним сигналом для Росії», – сказав він. Як відзначає газета, стаття 22 нового договору не дозволяє країнам ратифікувати його із застереженнями або зауваженнями. Угода підготовлена на основі норм Світової організації торгівлі і передбачає чіткі терміни зняття двосторонніх вилучень з режиму вільної торгівлі. Україна блокує ратифікацію нового договору, оскільки виступає проти низки положень, внесених до проекту документа безпосередньо перед його підписанням. Серед них можливість введення санкцій для тих учасників ЗВТ, які встановлять режим вільної торгівлі з третіми країнами або об'єднаннями, і тим самим змінять структуру свого імпорту. Це стосуватиметься ЗВТ між Україною і ЄС, Договір про створення якої було парафовано 19 липня. 24 липня Президент Віктор Янукович подав на ратифікацію Угоду про створення зони вільної торгівлі. Цей документ 18 жовтня 2011 року підписали вісім країн СНД (Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Таджикистан, Україна), до яких згодом приєднався Узбекистан. Не підписали договір Азербайджан і Туркменістан. Досі з дев'яти країн цю угоду ратифікували лише Росія і Білорусь.

УНІАН

Велика Британія й Аргентина: «дипломатична війна» за Фолкленди

Марина ГАВРИЛОВА,
слухач Дипломатичної академії України при МЗС

Червень цього року відзначився кількома подіями, пов'язаними з тривалою суперечкою між Великою Британією та Аргентиною щодо статусу Фолклендських/Мальвінських островів (надалі – Фолклендські острови, Фолкленди). Цей архіпелаг, розташований у Південній Атлантиці на відстані 460 км від Південної Америки та 12 700 км від Великої Британії, давно вже є каменем спотикання для повноцінного розвитку аргентинсько-британських відносин, і навіть одного разу став гарячою точкою. Без сумніву, 2012 р. – 30-річчя Фолклендської війни – спричиняє певний ажіотаж навколо майбутнього цього архіпелагу.

Так, 14 червня, коли у Великій Британії відзначалася річниця успішного завершення бойових дій на Фолклендах, Президент Аргентини Крістіна Фернандес де Кіршнер, очолюючи численну аргентинську делегацію, виступила перед Спеціальним комітетом ООН з деколонізації, закликаючи британський уряд «залишити позаду цю історію колоніалізму і розпочати нову історію, основою якої стане діалог». Наче у відповідь на це в Лондоні над будинком Форін Офісу було піднято прапор Фолклендських островів, а британський Прем'єр-міністр Девід Кемерон під час урядового прийому з нагоди річниці подій заявив, що з питань суверенітету над Фолклендами не може бути ніяких переговорів, оскільки «це не гра у світову «Монополію», у якій держави передають одна одній території». Під час проведення чергового саміту великої двадцятки в Мексиці (19 червня) мадам Кіршнер і містер Кемерон мали коротку, але дуже напружену неофіційну розмову, у ході якої відкрито звинуватили один одного в неконструктивній позиції щодо конфлікту навколо Фолклендів. Однак, можливо, найважливішим у цій низці обмінів черговими шпильками та звинуваченнями стало оголошення урядом Фолклендських островів проведення референдуму у 2013 р. стосовно їхнього статусу як заморської території Великої Британії та гаряча підтримка такої ініціативи з боку офіційного Лондона.

Спір за Фолкленди є однією з кількох суперечок між Аргентиною та Великою Британією за території в південній частині Атлантичного океану. Незважаючи на те, що він триває вже понад 170 років, до середини XX ст. ситуація була програшною для Аргентини через авторитет і силу Британської імперії, що, однак, не заважало аргентинському керівництву піднімати фолклендське питання на регіональному рівні під час консультативних нарад міністрів закордонних справ країн-учасниць Панамериканських конференцій, у тому числі під час такої конференції 1948 року. Після створення Організації Об'єднаних Націй Аргентина отримала шанс порушити питання щодо належності островів уже на міжнародному рівні.

Цьому також сприяли наслідки Суецької кризи 1956 р. (послаблення престижу Великої Британії, перехід до прискореної деколонізації залишків Британської імперії), прийняття Генеральною асамблеєю ООН у грудні 1960 р. резолюції №1514 (Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам) і створення в 1961 р. Комітету ООН з питання імплементації Декларації про надання незалежності колоніальним країнам та народам (сучасна назва – Комітет деколонізації ООН). Саме з позиції боротьби з колоніалізмом аргентинські дипломати виступили в 1964 р. в ООН під час обговорення ситуації на Фолклендських островах. Результатом обговорення стало прийняття Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1965 р. резолюції №2065, відповідно до якої обидві сторони спору були закликані до проведення переговорів про його врегулювання з урахуванням положень Статуту ООН та інтересів населення островів (таким чином, побажання населення островів можна було не враховувати).

Резолюція стала неприємним сюрпризом для керівництва Великої Британії. Не надаючи на той час стратегічного значення Фолклендам, британці розпочали переговори з Аргентиною з позицій «відступу». Таким чином, у 1968 р. після таємних міжурядових переговорів Форін Офіс практично узго-

див спільний меморандум, відповідно до якого Велика Британія мала передати Аргентині суверенітет над островами. Однак у цей час на захисті статусу Фолклендів стала громада островів, яка не бачила жодних позитивних перспектив перебування в складі Аргентини (з цього моменту громада постійно та вміло використовує британську громадську думку для обстоювання власних інтересів у спорі).

Не маючи підтримки населення островів, британське керівництво виступило за посилення зв'язків островів із Аргентиною, унаслідок чого з 1971 р. відповідно до міждержавних домовленостей будь-яке сполучення Фолклендів із рештою світу стало можливим лише через територію Аргентини. Крім того, продовжуючи пошуки прийнятної моделі майбутнього статусу островів, у 1974 р. Уряд Великої Британії розглядав питання створення там кондомініуму, але й цей варіант не зацікавив острів'ян. Перспективною стала запропонована Великою Британією в 1977 р. «зворотня оренда» островів після передачі їх Аргентині.

Прихід до влади в останній військової хунти в 1976 р. унеможливив дипломатичне вирішення фолклендського питання. Незважаючи на прийняття в грудні 1976 р. Генеральною Асамблеєю ООН резолюції №31/49, відповідно до якої сторони були закликані утримуватися від одностороннього вирішення конфлікту, відносини між Аргентиною та Великою Британією погіршувалися до 1982 року. Події Фолклендської війни, незважаючи на численні резолюції Генеральної Асамблеї ООН про проведення переговорів, практично заморозили спір на 10 років: по-перше, дипломатичні відносини між двома державами було припинено до кінця 1980-х рр., а по-друге, перемога на островах створила так званий фолклендський фактор державного престижу (неможливість для правлячої групи будь-якої з обох країн поставити під сумнів суверенітет над островами). Крім того, економічна реформа, проведена після завершення бойових дій, зробила острови значно привабливішими для британської сторони. Також суттєвим результатом війни стала зміна статусу Фолклендів у системі британських заморських територій: у 1983 р. жителям островів було надано британське громадянство, а в 1985 р. острови отримали першу власну конституцію.

Обрання Карлоса Менема Президентом Аргентини у 1989 р., а також поновлення відносин із Великою Британією на підставі «Мадридської формули» (спільні заяви у Мадриді про відновлення дипломатичних і консульських відносин і початок мирного співробітництва) зробило можливим обережне зближення двох держав, наслідком чого стало підписання у 1990-х рр. численних договорів і меморандумів про співробітництво обох країн. Цьому сприяла також відкрита відмова керівництва Аргентини від спроби вирішити питання недипломатичним шляхом, незважаючи навіть на задекларований у Конституції 1994 р. суверенітет над Фолклендами. Крім того, намагання

спільно з Великою Британією управляти ресурсами в межах економічної зони навколо островів дало свої плоди: у 1990 р. було створено спільну аргентинсько-британську Південноатлантичну комісію з питань вилову риби, основним завданням якої стало забезпечення оптимального використання рибних ресурсів у регіоні, а в 1995 р. проголошено обопільну Декларацію щодо вуглеводнів, мета якої – створити підґрунтя для спільного проведення геологорозвідки морського дна у невеликому районі біля островів. Також було відновлено закрите тривалий час авіасполучення між Фолклендськими островами та материком Південної Америки.

Обрання Нестора Кіршнера у 2003 р. та Крістіни Фернандес де Кіршнер у 2007 р. на посаду Президента Аргентини внесло значні зміни у ставлення до фолклендського питання, головним чином за рахунок дуже суворої позиції щодо статусу островів. Ураховуючи перебіг аргентинсько-британських переговорів у 1970-х рр. про майбутнє Фолклендів, нинішнє аргентинське керівництво не залишає надії на повернення їх під свою владу через постійний тиск на Велику Британію.

По-перше, аргентинська сторона намагається створити несприятливі умови для повсякденного життя острів'ян і функціонування економіки, яка наразі значною мірою залежить від продажу ліцензій на вилов риби. Уже у 2003 р. Аргентина заборонила використовувати свій повітряний простір для польотів на Фолкленди, заявивши, що це питання повинно бути вирішене разом із питанням про суверенітет над островами. Крім того, значно більше уваги аргентинська сторона почала приділяти контролю над водами навколо островів. Так, у 2005 р. Аргентина припинила роботу в Південноатлантичній комісії з питань вилову риби, того ж року в односторонньому порядку відмовилась від спільної декларації щодо вуглеводнів. Своєрідною кульмінацією стало подання цією країною у квітні 2009 р. до Комісії ООН з кордонів континентального шельфу формальної заяви про оформлення прав на континентальний шельф, при цьому до шельфу було включено всі води навколо Фолклендських островів. Практично відразу Велика Британія подала протест проти заяви, у зв'язку з чим морський кордон між

островами та Аргентиною залишається невизначеним у принципі.

По-друге, остання гостро реагує на можливий у майбутньому комерційний видобуток нафти біля Фолклендів. Геологорозвідка, що з 2009 р., незважаючи на спірний статус архіпелагу та невизначеність кордонів, проводиться в межах 200 морських миль навколо островів із санкції острівного уряду, показала можливу наявність великих запасів нафти під океанічним дном. Аргентинське керівництво, трактуючи таку розвідку як порушення резолюції ООН №31/49, зайняло надзвичайно жорстку позицію стосовно неможливості розвідки та видобутку нафти в цьому регіоні. Так, країни, які взяли участь у транспортуванні геологорозвідувальної техніки в район Фолклендів, отримали формальний протест Аргентини, а компанії та банки, що, на думку аргентинської сторони, беруть участь, фінансують або сприяють геологорозвідці, з 2007 р. отримують офіційні листи з погрозами притягнення їх до відповідальності за сприяння незаконній діяльності в аргентинських водах. Аргентинським компаніям заборонено брати участь у подібних проектах, санкціонованих урядом Фолклендів, а морські судна, що мали ходити від берегів Аргентини до островів, були зобов'язані отримувати окремі дозволи та неодноразово зазнавали психологічного тиску з боку аргентинських ВМС.

Окрім створення проблем для функціонування економіки островів, Аргентина намагається заручитися сприянням своїй позиції з боку сусідів по Латинській Америці. Традиційно цю країну підтримують як окремі країни регіону, так і регіональні міжнародні організації.

Країни-члени Південного спільного ринку (Меркосур), де позиція Аргентини є надзвичайно сильною, неодноразово висловлювали свою позитивну думку щодо суверенних прав цієї країни на Фолкленди. Так, щодо островів було прийнято Декларацію Портеро де-лос-Фунес у 1996 р., Асунсьйонську декларацію в 1999 р., спільну заяву президентів країн-членів Меркосур та Венесуели в Сан-Мігель де Тукуман у 2008 році. У 2011 р. країни Меркосур уперше підтримали Аргентину на практиці: на саміті в Монтевідео було проголошено, що держави-члени заборонятимуть доступ до своїх портів суднам під прапором Фолклендських островів.

Аналогічні заяви про підтримку позиції Аргентини в спорі за Фолкленди та про заборону суднам під їхнім прапором входити в порти були зроблені Союзом південноамериканських націй (Унасур) у Джорджтаунській декларації 2010 р., а також у Асунсьйонській декларації 2012 року. Аналогічну заяву зробила в грудні 2011 р. нещодавно створена Співдружність країн Латинської Америки та Карибського басейну.

На рівні окремих держав підтримка позиції Аргентини до останнього часу мала форму офіційних заяв (їх робили, наприклад, президенти Бразилії та Чилі), однак, після того, як у 2006 р. Аргентина закликала країни Меркосур не допускати до своїх портів британські військові судна, Уругвай декілька разів відмовлявся приймати кораблі британських ВМС. Аналогічна відмова від допуску британського фрегата до порту мала місце в Перу у 2012 році.

Ще одним способом тиску на Велику Британію є апелювання Аргентини до ООН із постійним нагадуванням про те, що перша ухиляється від виконання резолюцій цієї організації. Фолклендські острови, незважаючи на наявність власного уряду та конституції, перебувають у переліку несамоврядних територій Комітету Деколонізації ООН. Це дає керівництву Аргентини можливість використовувати під час обговорення фолклендського питання в ООН антиімперіалістичну та антиколоніальну риторику, що знаходить підтримку серед багатьох членів ООН, а також апелювати до того факту, що ця проблема є не лише двосторонньою, а й зачіпає регіон Південної Атлантики і навіть весь світ. Досить демонстративними є апелювання аргентинської сторони до британської громадськості, при чому не тільки за рахунок збору підписів відомих осіб під заявами про підтримку Аргентини в спорі, а й спробами заручитися сприянням з боку місцевих британських націоналістів. Але в будь-якому разі це не має помітного впливу на британську громадську думку.

Велика Британія до останнього часу мала досить невеликий арсенал заходів із захисту своєї позиції на островах. Так, зважаючи на принципове небажання вести переговори з Аргентиною щодо статусу островів, британське керівництво концентрувалося на моральній підтримці острів'ян (проведення візитів осіб королівської родини, направлення військових кораблів, закріплення статусу островів як самоврядної парламентської демократії) та на створенні умов для їхнього економічного зростання (створення системи ліцензування вилову риби навколо островів, привернення уваги до них як туристичного центру тощо).

Успіхи Аргентини в перешкоджанні нормальному життю островів і відсутність достатнього впливу на країни Південної Америки примусили британське керівництво шукати нових шляхів захисту своїх інтересів. Так, у 2010 р. новий Міністр закордонних справ Великої Британії Вільям Хейг проголосив посилення британської дипломатичної присутності в Латинській Америці, відкриття раніше закритих посольств і кон-

сульств, направлення до регіону додаткового дипломатичного персоналу.

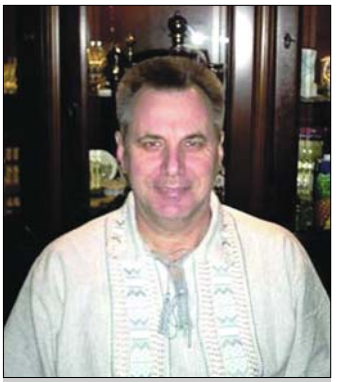
Однак, найбільш цікавим спільним кроком британського та фолклендського урядів стало проголошення референдуму щодо статусу островів. Результат голосування трьох тисяч жителів не буде несподіваним для світу: острів'яни висловляться за те, щоб залишитися під захистом Лондона. Звичайно, це не влаштує аргентинську сторону, яка вже досить різко прореагувала на оголошення референдуму. Ще у 2006 р. спеціально створена комісія Парламенту Аргентини присвятила окремий звіт питанню невизнання прав острів'ян на самовизначення.

Проте, результати майбутнього референдуму, який відповідно до планів організаторів повинен відбутися за масової участі міжнародних спостерігачів, можуть стати суттєвим аргументом для британської сторони в майбутньому. Британські політики та дипломати неодноразово зазначали, що будь-які переговори щодо Фолклендів неможливі без участі жителів островів, оскільки подібний крок може порушити право народу на самовизначення. Очевидно, що британська сторона намагатиметься привернути увагу регіону та всього світу до референдуму, у тому числі, за рахунок можливого залучення як спостерігачів представників країн Південної Америки з метою створення громадської та політичної підтримки самовизначення острів'ян. Можна припустити, що після оголошення результатів референдуму британський уряд нарешті публічно погодиться на проведення переговорів щодо майбутнього островів за умови обов'язкової участі в них представників уряду Фолклендів. У такому разі, провину за відмову від переговорів буде покладено на аргентинську сторону, яку можна буде легко звинуватити в нехтуванні інтересами та бажаннями населення островів.

У свою чергу, Аргентина стає заручником жорсткої позиції у спорі за острови. Дії аргентинської сторони не призвели до поступок з боку британського уряду. ООН наразі не має жодного впливу на Велику Британію у вирішенні цієї суперечки. Країни Південної Америки підтримують Аргентину, але водночас не поспішають робити недружні кроки відносно Великої Британії поза межами фолклендського питання. Така патова ситуація може підштовхнути керівництво Аргентини до подальшого загострення конфлікту методами інформаційної та економічної війни. Але навіть у самій Аргентині немає консенсусу щодо майбутнього островів. Як показало соціологічне опитування, проведене у квітні 2012 р. Центром із вивчення громадської думки при Університеті Бельграно, хоча 60% опитаних не мають сумніву щодо аргентинського суверенітету над островами, однак лише половина з них вважає, що спір колись буде вирішено, а правильними дії аргентинського керівництва в цьому конфлікті вважають лише 43% опитаних. Виходом із ситуації, що склалася, може стати пом'якшення тиску на Велику Британію з метою створення атмосфери, сприятливої для переговорів щодо співробітництва в Південній Атлантиці, а також початок дискусії з острів'янами щодо потенційних сфер співпраці. Можливо, першою ластівкою змін є публічна заява Міністра оборони Аргентини від 5 липня цього року про те, що країна наразі уважно розглядає модель функціонування Гонконгу в КНР («одна країна – дві системи») з метою використання китайського досвіду на переговорах із британською стороною.

Інвестиційний розвиток галузі житлово-комунального господарства в Україні

Олег ХУСНУТДІНОВ,
т.в.о. директора Департаменту міжрегіонального та міжнародного співробітництва Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, к.н.д.у.

Преамбула

Аналіз галузі житлово-комунального господарства в Україні показує, що наразі відсутні певні умови сталого інвестиційного розвитку.

З одного боку, ринок комунальних послуг у сфері залучення інвестицій характеризується:

- збитковістю комунальних підприємств;
- одиничними практиками впровадження форм державно-приватного партнерства в галузі та відсутністю умов для забезпечення розвитку сучасних ринкових відносин;
- тарифами, що не покривають собівартість надаваних комунальних послуг;
- низьким фаховим рівнем представників галузі щодо впровадження нових ринкових форм господарювання;
- повною відсутністю фондового ринку в житлово-комунальній галузі; відповідно – відсутністю фінансових інструментів і механізмів залучення кредитних ресурсів для реформування та розвитку;
- відсутністю системних механізмів залучення інвестицій у галузь.

З іншого боку, стримуючий розвиток нормативно-правової бази у сфері залучення інвестицій обмежує можливості притоку іноземних кредитів у міжнародних фінансових організаціях під гарантії держави та місцевих запозичень.

Окрім того, проблемними питаннями у правовій сфері із залученням інвестицій є:

1. Відсутність методичних матеріалів щодо впровадження інвестиційних проектів комунальних підприємств, що залучають кредитні кошти міжнародних фінансових організацій та інших іноземних фінансових інституцій.

2. Відсутність інструктивного методичного матеріалу для комунальних підприємств щодо тарифного регулювання надаваних послуг у містах-учасниках проектів, які залучають кредитні кошти міжнародних фінансових організацій та інших іноземних фінансових інституцій.

3. Відсутність нормативно-правових документів щодо:

- упровадження схем спрощеного оподаткування для інвесторів у галузі ЖКГ;
- упровадження схем спрощеного оподаткування для комунальних підприємств, що залучають іноземні позики.

4. Відсутність механізмів упровадження фінансового лізингу та здешевлення кредитів для комунальних підприємств – учасників проектів із міжнародними фінансовими організаціями.

5. Необхідність включення до Бюджетного кодексу України норми щодо зменшення чисельності населення міст до 100 тисяч мешканців, які залучають іноземні кредити під гарантію України.

Ураховуючи те, що інвестиційний розвиток житлово-комунальної галузі України залежить від дуже багатьох факторів та складається з різних напрямів, ця стаття присвячена питанням організації роботи з міжнародними фінансовими та донорськими організаціями.

Стан житлово-комунального господарства України

Однією з головних проблем слабкого розвитку комунальних підприємств є, по-перше, неприбутковість, по-друге, фінансова неспроможність багатьох міст залучати потрібний кредитний ресурс під власні муніципальні гарантії.

Разом із тим, галузь потребує фінансової стабілізації для термінового технічного переоснащення, модернізації практично всіх складових – від систем водо- і теплозабезпечення до утилізації твердих побутових відходів, упровадження новітніх технологій тощо. Із усієї Європи, мабуть, тільки у нас двірники працюють мітлами, а не засобами малої механізації.

Зношеність основних фондів житлово-комунального господарства призвела до того, що втрати природного газу, пов'язані з марно витраченою тепловою енергією у споживача, доходять до 30%, втраченою при транспортуванні теплової енергії – до 25 %, при виробництві на котельні – до 22%. Втрати теплової енергії становлять 13 млн. Гкал щорічно, або 11% відпущеної теплової енергії, у перерахунку на природний газ – понад 2,1 млрд. куб. м. Під час очищення стічних вод втрачається понад 25% електроенергії, додаткові її витрати на нераціональне використання води становлять до 1,1 млрд. кВт/год щорічно.

Відсутність бюджетного фінансування всіх рівнів для реформування та розвитку галузі потребує негайного переосмислення підходів до пошуку ресурсів, упровадження новітніх енергозберігаючих технологій, нових системних зрушень у державному управлінні галуззю.

Дієвим інструментом реформування житлово-комунального господарства в областях повинно бути створення спільних підприємств – регіональних акціонерних компаній, що надаватимуть житлово-комунальні послуги населенню декількох територіальних громад задля управління об'єктами права власності цих громад, із упровадженням державно-приватного партнерства, залученням іноземних інвесторів, дешевого іноземного кредитного ресурсу, новітніх технологій, сучасного обладнання тощо. Саме це буде поштовхом до створення реального ринку якісних комунальних послуг.

Слабкі або взагалі відсутні регіональні та місцеві стратегії щодо модернізації систем водо- і теплозабезпечення та технічного переоснащення міст комунальною технікою, як складові регіональних і місцевих програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства, повинні передбачати співфінансування за рахунок бюджетів усіх рівнів та інвестиційних складових, зокрема, залучених іноземних кредитних ресурсів.

Саме тому, робота Мінрегіону спрямована на вирішення одного з основних завдань Загальнодержавної програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 рр. (пункт 5 статті 3 відповідного закону України) – залучення інвестицій і співпрацю з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями.

Стан співробітництва з міжнародними фінансовими та донорськими організаціями в житлово-комунальному господарстві України

Одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної та міжнародної діяльності міністерства є залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій і міжнародної технічної допомоги, що стануть

додатковим інвестиційним джерелом ресурсного забезпечення комунальних підприємств.

З одного боку, аналіз, проведений Департаментом міжрегіонального та міжнародного співробітництва Мінрегіону щодо потреб галузі в інвестиціях, показує, що:

- мінімальні потреби в інвестиціях становлять 9 млрд. 434 млн. грн., зокрема у:
  - водопостачанні – 2 млрд. 901 млн. грн.;
  - водовідведенні – 277,26 млн. грн.;
  - теплопостачанні – 800,33 млн. грн.;
  - утилізації ТПВ – 5 млрд. 333 млн. грн.;
  - міський електротранспорт – 123 млн. грн.;
- значна частина проектних пропозицій стосується малих міст і населених пунктів у сільській місцевості (цифри наведено без урахування Черкаської, Одеської, Хмельницької та Луганської областей. Більш детальну інформацію можна отримати на сайті www.minregion.gov.ua у розділі «Корисні посилання – Перелік інвестиційних проектів»).

З іншого боку, у містах не проводиться належна підготовка персоналу до роботи з іноземними компаніями та іноземним капіталом. Не здійснено комунальними підприємствами енергоаудити, не розроблено техніко-економічні обґрунтування, немає бізнес-планів, заявки на кредитне фінансування є необґрунтованими.

Досвід реалізації міжнародних проектів, спрямованих на реконструкцію систем водопостачання та водовідведення зі Світовим банком у Львові та Європейським банком реконструкції та розвитку в Запоріжжі показав, що впровадження міжнародних проектів дає змогу покращити технічний і фінансовий стан підприємства, замінити морально та фізично зношене обладнання, значно зменшити витрати електроенергії та питної води, підвищити економічність і надійність системи водопостачання та водовідведення, забезпечує підвищення якості води, надає конкретний екологічний ефект, реально підвищує якість послуг для населення.

Встановлена законодавством процедура розроблення, погодження та затвердження проектів із міжнародними фінансовими організаціями дуже громіздка, також довготривалою є процедура ініціювання та погодження проекту з центральними органами виконавчої влади.

Однак, упровадження інфраструктурного проекту «Розвиток міської інфраструктури» за участю Міжнародного банку реконструкції та розвитку в 15 містах України доводить, що можна залучати кредитні ресурси від міжнародних фінансових установ під гарантію держави, вирішувати питання реформування та розвитку комунальних підприємств малих міст, які не в змозі самостійно залучати кредитні ресурси під муніципальні гарантії для реформування та розвитку.

На сьогодні міністерством проводиться певна робота в зовнішньоекономічній і міжнародній сферах. Налагоджено активну співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком, Північною екологічною фінансовою корпорацією НЕФКО (NEFCO), Німецьким банком для відбудови КфВ (KfW) та іншими (мал. 1).

У цілому заплановано залучити до участі в міжнародних проектах з іноземним кредитним ресурсом понад 400 млн. євро до 60-ти міст України.

Мінрегіоном спільно з міською радою м. Миколаїв та МКП «Миколаївводоканал» проводиться підготовка до впровадження спільного з Європейським інвестиційним банком проекту «Розвиток системи водопостачання та

Малюнок 1

водовідведення в м. Миколаєві». Метою проекту є забезпечення європейського рівня екологічної безпеки, досягнення повної відповідності національним нормам щодо очищення стоків та скиду їх до водних об'єктів, приведення системи очистки та подачі споживачам питної води до європейських стандартів. Загальна вартість проекту – 31,08 млн. євро, власні кошти – 15,54 млн. євро, позика ЄІБ – 15,54 млн. євро.

Міністерство проводить переговори з КФВ стосовно впровадження проекту під державні гарантії за участю мм. Чернівці та Донецьк.

Мінрегіоном у рамках співробітництва з НЕФКО готується до впровадження ряд проектів, а саме: «Модернізації теплопостачання міста Рівне» загальною вартістю 2,2 млн. євро, «Програма «Демо Україна» для енергоефективних проектів 10 міст України в секторі теплопостачання.

У цілому роботу міністерства з міжнародними фінансовими організаціями можна представити на мал. 2.

	НАЗВА МФО	Фактично (ініціація, впровадження)	Міста-учасники
	Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)	140 млн. дол. США	Одеса, Чернігів, Бориспіль, Кам'янець-Подільський, Черкаси, Коломия, Дрогобич, Харків, Калуш, Кременчук, Івано-Франківськ, Новоград-Волинський, Вознесенськ, Слов'янськ, Нова Каховка
	Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	200,00 млн. дол. США	Запоріжжя, Тернопіль, Львів, Донецьк, Севастополь, Луцьк, Черкаси, Луганськ, Кривий Ріг, Ялта, Житомир, Дніпропетровськ, Донецька обл.
	Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	15,54 млн. євро	Миколаїв
NEFCO	Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО)	7 млн. євро	Донецьк, Івано-Франківськ, Вінниця, Житомир, Кам'янець-Подільський, Київ, Олександрія
kfw	Німецька установа відбудови (КФВ)	15 млн. євро	Чернівці
NIB	Північний інвестиційний банк (ПІБ)	11 млн. євро	Львів

Малюнок 2

До таблиці включено інвестиційні проекти міст України, що знаходяться на стадії ініціації, підготовки до впровадження або впроваджуються.

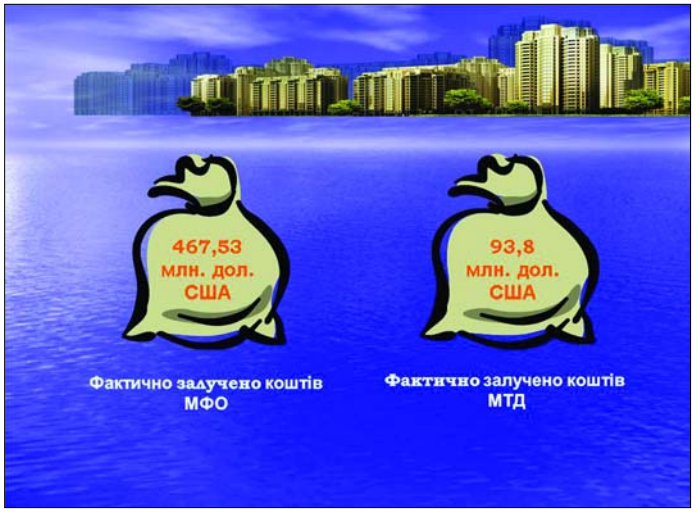
	Назва донорської організації	Кількість проектів	Сума
USAID	Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США/USAID)	2	28 млн. дол. США
giz	Німецьке Бюро Міжнародного Співробітництво (GIZ)	4	16 млн. дол. США
Sida	Шведське Агентство з Міжнародного Розвитку (SIDA)	3	9 млн. дол. США
	Канадське Агентство з Міжнародного Розвитку (CIDA)	3	30,3 млн. дол. США
	Програма Розвитку ООН (ПРООН/UNDP)	1	300 тис. дол. США
	Швейцарське Бюро Співробітництва (SDC)	4	26,3 млн. дол. США
	Європейська Комісія (ЄК)	2	7 млн. дол. США
E5P	Програма Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля	7	3,1 млн. євро
	Грант Фонду чистих технологій	1	1 млн. дол. США

Малюнок 3

Наразі департаментом проводиться активна робота з міжнародними фінансовими організаціями щодо збільшення залучених ресурсів майже утричі.

Окрім того, Мінрегіон співпрацює з міжнародними донорськими організаціями щодо залучення грантових ресурсів, особливо інвестиційних грантів, необхідних містам країни для проведення енергоаудиту, розроблення техніко-економічних обґрунтувань, бізнес-планів для подальшого залучення кредитних коштів розвитку.

Загалом, в галузі міністерством координується майже 30 міжнародних проектів, залучені грантові кошти від міжнародних донорських організацій становлять понад 90 млн. доларів (мал. 3).

Малюнок 4

З метою координації міністерством створено Робочу групу з координації проектів і програм міжнародної технічної допомоги.

Мінрегіон як бенефіціар повинно виконувати нагляд за цільовим використанням міжнародної технічної допомоги реципієнтом протягом терміну реалізації проекту в галузі. Також місцева влада має здійснювати моніторинг роботи, пов'язаної із залученням, наданням та ефективним використанням міжнародної технічної допомоги, яка надходить у вигляді грантових проектів. Більше того, зовнішня допомога, що надається Європейським Союзом відповідно до Порядку денного асоціації між Україною та ЄС і надходить у вигляді грантових коштів, підлягає моніторингу в місті.

Відсутність інформації у місцевої влади щодо проектів, які впроваджуються в галузі, створює також відсутність доступу до кращих практик із енергозбереження, водо- і теплопостачання, поводження з твердими побутовими відходами тощо.

Співробітництво з проектами та програмами міжнародної технічної допомоги див. мал. 4.

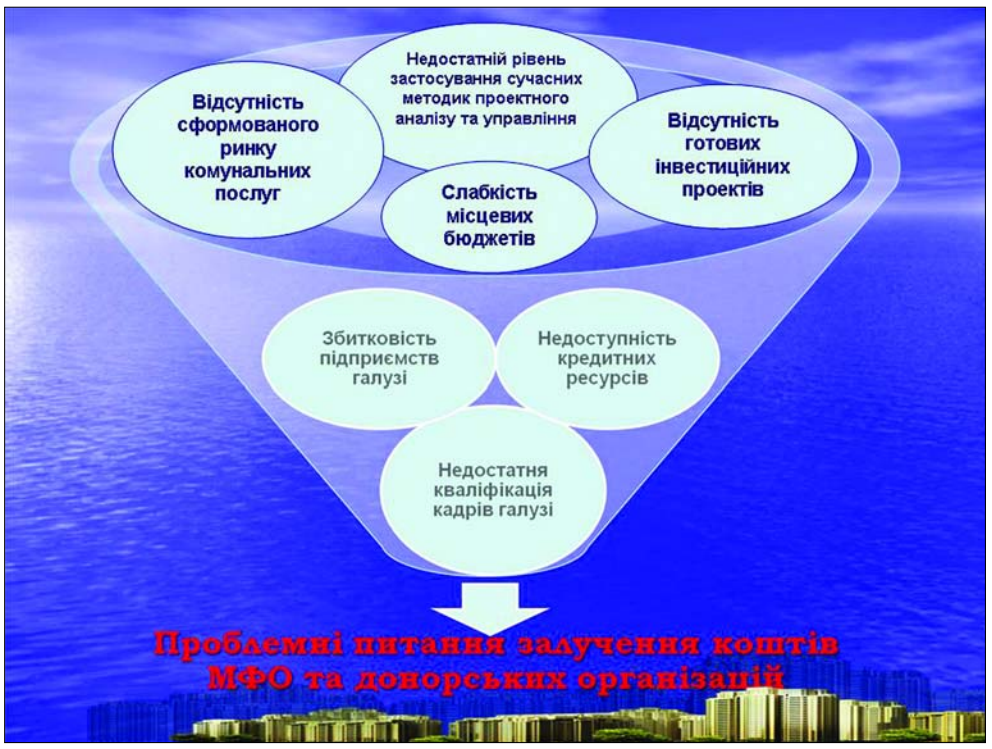
Аналіз стану роботи з міжнародними проектами на стадії підготовки до впровадження також показує:

- неузгодженість дій обласних і місцевих управлінь з питань житлово-комунального господарства та управлінь зовнішньоекономічної діяльності;
- необхідність проведення регулярного спеціального навчання щодо розроблення та планування іноземних інвестиційних пропозицій, залучення інвесторів у сферу ЖКГ;
- відсутність узагальнених підходів щодо впровадження інвестиційних проектів комунальних підприємств із міжнародними фінансовими організаціями, банківськими установами, інвестиційними компаніями тощо.

Проблемні питання залучення коштів МФО та донорських організацій відображені на мал. 5.

Підсумовуючи роботу Мінрегіону щодо залучення іноземних інвестицій та організації роботи з міжнародними фінансовими та донорськими організаціями, можна стверджувати, що одним із головних завдань у сфері реформування та розвитку житлово-комунального господарства України є створення механізму залучення інвестицій, грантів, фінансових ресурсів, дешевих позик для розроблення та виконання пілотних інвестиційно-інноваційних проектів у житлово-комунальній галузі, спрямованих на зменшення технологічних витрат, упровадження новітніх технологій; наближення якості житлово-комунальних послуг і національних стандартів до стандартів Європейського Союзу, а також створення привабливого інвестиційного клімату для реформування та розвитку галузі, налагодження ефективного співробітництва з українськими та зарубіжними інвесторами, донорськими організаціями, фінансовими інституціями.

Назріла необхідність розроблення та впровадження системи комплексної соціально-економічної та міжнародної кластерної кооперації в житлово-комунальній галузі як інтегративної стратегічної моделі взаємопов'язаних пріоритетів реформування та розвитку комунальної галузі з визначенням можливих джерел фінансування та напрямів реалізації.

Малюнок 5

Міжнародні угоди США про вільну торгівлю: досвід для України

Володимир САМОФАЛОВ, кандидат юридичних наук

У сучасних умовах важливу роль у міжнародній економіці відіграють зони вільної торгівлі (ЗВТ). Головна мета їх створення – зняття бар'єрів у торгівлі та сприяння вільному переміщенню товарів, капіталів і послуг між країнами-учасницями, справедливі умови конкуренції в рамках зон, значне збільшення можливостей для інвестування, забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності, формування механізму врегулювання економічних спорів і перспектив для подальшого багатостороннього економічного співробітництва.

Наша країна в рамках світових інтеграційних процесів бере участь у створенні двосторонніх та приєднанні до багатосторонніх зон вільної торгівлі. Наразі Україна активно веде переговори щодо укладання угод про вільну торгівлю із США, Росією, Європейським Союзом, Канадою, Ізраїлем, Туреччиною, Сінгапуром та іншими державами.

ЗВТ як структурний механізм зовнішньоекономічної експансії США

Заснування двосторонніх і регіональних зон вільної торгівлі – одне з пріоритетних завдань зовнішньоекономічної політики Адміністрації США. Поряд із декларуванням щодо використання механізму ЗВТ як невід'ємного чинника сьогоднішньої глобальної лібералізації зовнішньої торгівлі, уряд Сполучених Штатів відверто використовує його для експансії національної продукції на зовнішні ринки, дедалі більше стимулюючи експорт своїх товарів, капіталів і послуг.

В умовах помітного призупинення (після Дохійського раунду) комплексних переговорів у рамках Світової організації торгівлі уряд США посилив увагу до розвитку двосторонньої та регіональної економічної інтеграції, зокрема шляхом укладання угод про вільну торгівлю. За даними СОТ, на сьогодні 50% загального обсягу міжнародної торгівлі здійснюється в рамках понад 320 угод про вільну торгівлю. Так, Європейський Союз уклав 23 такі угоди, США – 13, Японія – 13, Китай – 10. Фахівці Мічиганського університету підрахували, що зниження існуючих у світі національних тарифів у рамках ЗВТ лише на третину збільшить міжнародну торгівлю (на 613 млрд. дол.), у тому числі, експорт США – на 177 млрд. доларів. Завдяки цьому кожна американська сім'я з чотирьох осіб додатково отримуватиме щорічний прибуток у сумі 2500 доларів. Водночас, експерти Петерсонівського інституту міжнародної економіки підрахували, що зняття всіх торговельних бар'єрів сприяло б щорічному зростанню ВВП США на 500 млрд. доларів.

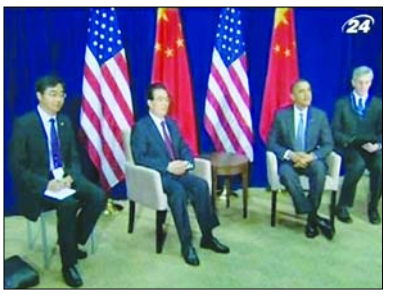
До важливих чинників, що активізували останнім часом зусилля американського уряду стосовно запровадження режиму вільної торгівлі з іншими країнами, експерти здебільшого відносять такі:

- економічні: створення ЗВТ дедалі більше стає певною альтернативною зовнішньоекономічною інтеграційною ініціативою, яка спроможна, у разі гальмування або провалу відповідних переговорів у рамках СОТ, поліпшити торговельний баланс США, забезпечити зростання американського експорту, пом'якшити внутрішні ризики та посилити позиції корпорацій Сполучених Штатів у їхній глобальній конкурентній боротьбі з японськими, європейськими та китайськими компаніями;

- політичні: нові зовнішні торговельні угоди із ЗВТ слугують посиленню безпеки та політичного впливу Америки у тій чи іншій країні або регіоні, оскільки вони укладаються також під егідою успішного розвитку демократії в країні-партнері, надання підтримки дружнім іноземним урядам та встановлення чи конструктивного розвитку відносин стратегічного партнерства;

- моральні: у процесі ініціалізації та просування інтеграційних угод з іншими країнами уряд Барака Обами фактично виступає продовжувачем справи попередніх американських адміністрацій Буша-стар-

шого та Буша-молодшого, які просували ідею створення міжамериканської зони вільної торгівлі – від Аляски до Вогняної Землі.

На сьогодні США уклали двосторонні угоди про вільну торгівлю з одинадцятьма країнами: Австралією, Бахрейном, Ізраїлем, Йорданією, Колумбією, Марокко, Оманом, Перу, Республікою Корея, Сінгапуром і Чилі. Крім того, ще з вісьмома державами підписали договори про створення двох регіональних зон вільної торгівлі: Північноамериканської (Канада та Мексика) і Центральноамериканської (Гватемала, Гондурас, Домініканська Республіка, Коста-Рика, Нікарагуа та Сальвадор).

Наразі на розгляді в Конгресі США для подальшої ратифікації перебуває підписана угода про створення зони вільної торгівлі з Панамою. Тривають переговори щодо укладання таких угод із Таїландом, ОАЕ та Малайзією, а також стосовно створення чотирьох нових регіональних ЗВТ: Міжамериканської, ЗВТ із державами Південно-Африканського митного союзу (Ботсвана, Лесото, Намібія, Південно-Африканська Республіка та Свазіленд), Андської (Колумбія, Перу, Еквадор, Болівія) і Транс-Тихоокеанської, до якої, крім Сполучених Штатів, увійдуть Австралія, Бруней, В'єтнам, Малайзія, Нова Зеландія, Перу, Сінгапур і Чилі. Очікується, що пізніше до Транс-Тихоокеанської угоди приєднається Японія. Створення нових зон вільної торгівлі призведе до зниження більшості імпортних тарифів у торгівлі серед її учасників до нуля протягом наступних 10 років. Крім традиційних товарів, що входили до попередніх угод США про ЗВТ з іншими країнами, нові угоди охоплюватимуть сферу послуг, інтелектуальної власності та інвестицій.

Міжнародне торговельно-економічне співробітництво США з використанням механізму ЗВТ займає помітне місце в загальному обсязі зовнішньоекономічної діяльності держави. Зокрема, тим часом як частка країн-партнерів США із ЗВТ становить лише 7,5% світового ВВП, на ці держави у 2006 р. припадало 42% експорту (442 млрд. дол.) і 45% імпорту США (574 млрд. дол.). При цьому, угода про ЗВТ із Чилі сприяла збільшенню американського експорту до цієї країни на 100% протягом чотирьох наступних років і на 50% – із Сінгапуром, а з Австралією – на 32% упродовж лише одного року після ратифікації договору. У 2010 р. частка країн-партнерів по ЗВТ у загальному експорті США становила 41%, при цьому темпи зростання американського експорту до цих країн у порівнянні з попереднім роком були вищими (23%), ніж до інших (20%).

Особливості стратегії США щодо заснування ЗВТ з іншими країнами

Переговорна стратегія Сполучених Штатів із започаткування створення зони вільної торгівлі з іншою державою передбачає, передусім, такі стратегічні цілі:

- зняття бар'єрів у торгівлі та забезпечення вільного експорту американських товарів, капіталів і послуг до країни-партнера;

- запровадження жорстких умов конкуренції та протекціоністських заходів щодо компаній із третіх країн;

- забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності;

- створення ефективного механізму врегулювання підприємницьких спорів і передумов для розвитку подальшого багатостороннього економічного співробітництва.

Характерною рисою зазначених угод є забезпечення суттєвої підтримки американським підприємцям у більш активному виході на ринки країн-партнерів ЗВТ, збільшення експорту товарів і послуг компаній США шляхом зняття тарифних і нетарифних обмежень і бар'єрів у торгівлі з відповідними державами. Зокрема, укладання у 2005 р. угоди про створення Центральноамериканської ЗВТ сприяло зростанню протягом року експорту аграрної продукції США до країн-партнерів на 18,8% (до 2,24 млрд. дол.), при цьому поставки рису зросли на 222%, яблук – на 66%, винограду – на 34%, картоплі – на 18%, молочних продуктів – на 17%. За підрахунками експертів, укладання угоди про створення зазначеної ЗВТ сприяло збільшенню щорічного обсягу продажу американських товарів (60% яких становить аграрна продукція) до цих держав на 2,5 млрд. доларів.

Загальною особливістю всіх укладених угод про ЗВТ між США та іншими країнами є їхня однотипність. За змістом зазначені договори відповідають загальним зобов'язанням країн-членів у рамках СОТ. Розбіжності, здебільшого, полягають у другорядних деталях, що стосуються специфіки ринку окремої країни або певних галузей. Зокрема, до тексту угоди про створення Північноамериканської ЗВТ окремим розділом були додані положення, пов'язані з нафтохімічним сектором, інвестуванням в автомобільну галузь і по-

годженням спільних стандартів. До всіх інших угод про ЗВТ було включено регулятивні положення щодо торгівлі через мережу Інтернет, а також додаткові документи, що стосуються екології й умов праці робітників.

На прохання партнерів США типові тексти угод можуть доповнюватися також спеціальними розділами, додатками та окремими листами. Зокрема, договір із Австралією містить пункти про фармацевтику, додатки про страхування й банківські послуги, а також обмін листами щодо торгівлі кров'яною плазмою, продукцією IP-телефонії, співпраці в галузі освіти, експрес-пошти і стосовно постачання алкогольних напоїв «Хенессі» та «Бурбон». Цілу низку застережень має й угода про створення Центральноамериканської зони вільної торгівлі, зокрема, щодо умов лібералізації аграрної торгівлі, термінів зняття торговельних бар'єрів окремими країнами-учасницями тощо.

Особливою рисою зазначених угод також є їхня моноцентричність. США, запроваджуючи режим вільної торгівлі з іншою країною, отримують можливість фактично нав'язувати свої рішення більш слабким економічним партнерам, що, у свою чергу, створює певні умови для подальших торговельних конфліктів. Так, у рамках Північноамериканської ЗВТ протягом двох років тривала «лососева» війна між США й Канадою, «яблучна» та «помідорна» війни між Сполученими Штатами та Мексикою. При цьому, економічна інтеграція в регіональних ЗВТ часто є односторонньою, зокрема Канада і Мексика мають тісні торговельні та корпоративні зв'язки із США, але не одна з одною.

У низці випадків інтеграційні плани США викликають застереження з боку інших країн. Зокрема, Бразилію не влаштовує модель економічних відносин у рамках Північноамериканської ЗВТ між розвиненими державами (США, Канада) і країнами, що розвиваються. Бразилія також невдоволена існуючим станом речей і висуває вимоги до США щодо припинення субсидування американських фермерів – для того, щоб надати рівні умови конкуренції своїм виробникам сільськогосподарської продукції.

Відповідно до укладених угод понад 80% експорту США не обкладатимуться митом із моменту ратифікації зазначених договорів і обумовлені тарифи будуть дійсними протягом наступних 10-15 років. Більшість американських поставок у рамках ЗВТ становить сільськогосподарська продукція. Водночас, для забезпечення подальшої успішної конкуренції на світових ринках американському бізнесу потрібні нові угоди про вільну торгівлю. Зокрема, за оцінками експертів, реалізація договорів про ЗВТ із Колумбією, Панамою та Перу додасть США 75 млн. нових споживачів, а нещодавно введена в дію угода з Республікою Корея збільшить американський ВНП на 10-12 млрд. доларів.

Таким чином, на сьогодні США приділяють значну увагу пошукові й відкриттю нових іноземних ринків для своїх товарів, капіталів і послуг. Інтенсивна та цілеспрямована державна підтримка зарубіжної діяльності корпорацій і банків сприяє посиленню конкурентоспроможності продукції американських товаровиробників на зовнішніх ринках, зміцненню позицій компаній Сполучених Штатів за кордоном. У цьому зв'язку, врахування досвіду й особливостей стратегії США щодо заснування двосторонніх і регіональних ЗВТ може становити певний інтерес для відповідних державних організацій нашої країни, що опікуються зазначеними питаннями.

Кібербезпека інформаційного суспільства через призму міжнародного права

Євген КОТУХ,
випускник Дипломатичної академії України при МЗС

Забезпечення адекватного політико-правового регулювання сфери міжнародної інформаційної безпеки є одним із найважливіших напрямів протидії загрозам кіберзлочинності, кібертероризму та інформаційних війн. На сучасному етапі відчувається необхідність розроблення поняття «інформаційна зброя» в міжнародно-правовому відношенні, оскільки її застосування знаходиться на перетині декількох галузей права. Основною проблемою в цьому контексті є відсутність категорії «інформаційна зброя» в міжнародній правовій базі, яка не класифікується як власне зброя і, відповідно, не передбачається міжнародними договорами щодо обмеження, нерозповсюдження та скорочення озброєнь.

З кінця минулого століття, практично одночасно з виходом міжнародної мережі Інтернет на нову фазу свого розвитку в багатьох країнах було ухвалено цілі серії суперечливих законів і підзаконних актів, які певним чином зачіпають питання інформаційної безпеки. Відсутність юридичного прецеденту дало можливість обмежитися загальними законами, що породжували юридично нездатні норми для національних правових систем багатьох держав, зокрема, держав СНД, відкриваючи можливості для виключно технократичного підходу до вирішення складної проблеми побудови інформаційного суспільства та суспільства знань. Прикладом можуть слугувати абсолютна більшість загальних законів: «Про інформацію, інформатизацію і захист інформації», «Про участь в міжнародному інформаційному обміні» – характерних для того періоду.

Одним із найбільш суперечливих питань з точки зору юриспруденції є нематеріальність світу інформації, складність встановлення права власності та, відповідно, відсутність прикладної спрямованості.

Подальше зростання темпів інформатизації призвело до усвідомлення потреби у правовому врегулюванні відносин. З'явилися передумови для здійснення аналізу міжнародного законодавства в цій сфері. В Україні проводилися компаративістські дослідження, опрацьовувався досвід зарубіжних держав, розроблення й ухвалення директив Ради Європи та Європарламенту, але практичного продовження і конкретних законодавчих ініціатив ці процеси не торкнулися. Регулювання зачепило лише загальні питання, пов'язані в основному з використанням глобальної інформаційної мережі, наприклад, доменних імен, електронної торгівлі, комерції, документообігу та електронно-цифрового підпису. Питання регулювання міжнародної інформаційної безпеки на політико-правовому рівні залишаються маловивченими. У зв'язку з цим, принципово важливим є аналіз діючих принципів і норм міжнародного права, визначення їхньої застосовності до сфери міжнародної інформаційної безпеки та достатності для її регулювання.

Конституцію міжнародного права становлять його основні принципи. Вони є основоположними загальновизнаними нормами, що мають вищу юридичну силу. Усі інші міжнародно-правові норми та міжнародно значимі дії суб'єктів повинні відповідати основним принципам.

Принципи міжнародного права мають універсальний характер та є критеріями законності всіх інших міжнародних правових норм. Дії або договори, що порушують положення основних принципів, визнаються недійсними і тягнуть за собою міжнародно-правову відповідальність.

Усі принципи міжнародного права мають першорядну важливість і повинні неухильно застосовуватися в разі інтерпретації кожного з них із урахуванням інших. Принципи є взаємопов'язаними – порушення одного положення спричиняє недотримання інших. Так, наприклад, порушення принципу територіальної цілісності держави одночасно є порушенням принципів суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи, незастосування сили та загрози силою тощо. Оскільки основні принципи міжнародного права є міжнародно-правовими нормами, вони існують у формі певних джерел міжнародного права.

Щодо міжнародного співробітництва у сфері

протидії тероризму, то на сьогодні правовою основою є 13 універсальних конвенцій і протоколів щодо боротьби з різними проявами тероризму, розроблені та прийняті в рамках ООН. У них не виділено кібертероризм, як нову інформаційну форму тероризму та, як наслідок, не визначено особливості протидії їй. У ході розроблення та прийняття згадані конвенції здебільшого були орієнтовані на традиційні форми терористичних дій – захоплення заручників, терористичні акти із застосуванням вибухових засобів тощо. Проте, одна їх частка має обмежену сферу застосування і не поширюється на можливі випадки інформаційного тероризму, низка інших може бути прямо застосована до проблем кібертероризму.

У контексті проблематики міжнародної інформаційної безпеки слід відзначити Статут та інші документи ООН як основоположні норми, що закріпили ряд принципів і норм міжнародного права.

Основоположні принципи міжнародного права, зафіксовані в Декларації про принципи міжнародного права, стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН. Найважливішими з них є такі:

- принцип, закріплений у пункті 4 статті 2 Статуту ООН і підтверджений у низці міжнародних документів, згідно з яким усі держави зобов'язані утримуватися в міжнародних відносинах від загрози застосування сили або її безпосереднього застосування, спрямованих проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, та будь-яких інших дій, несумісних зі Статутом ООН, за двома винятками: використання сили відповідно до мандата РБ ООН згідно зі статтею 42 і в разі самооборони (стаття 51 визнає невід'ємне право кожної держави на самооборону проти збройного нападу);

- принцип, що зобов'язує держави вирішувати свої міжнародні спори мирним шляхом таким чином, аби не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку та справедливість;

- принцип суверенної рівності держав і поваги до прав, притаманних суверенітету, згідно з яким усі держави в міжнародних відносинах користуються суверенною рівністю, мають рівні права й обов'язки і є рівноправними членами світового співтовариства. Поняття «рівність» передбачає недоторканність територіальної цілісності та політичної незалежності держав, вибору своєї політичної, економічної та культурної системи;

- принцип рівноправності та самовизначення народів;

- принцип невтручання у внутрішні справи держав.

Останній принцип не є абсолютним і не стосується примусових заходів, що застосовуються за рішенням Ради Безпеки ООН (Глава II Статуту ООН). Водночас, Статутом Організації Об'єднаних Націй не передбачено право на самооборону з використанням збройних сил або зброї як відповіді.

Статут ООН є визнаним механізмом визначення правомірності застосування сили державами. Пункт 4 статті 2 потребує детального розкриття змісту поняття «застосування сили», ураховуючи відсутність відповідного визначення. Існують три основні підходи до його осмислення:

- перший підхід припускає згідно з пунктом 4 статті 2 наявність деякої порогової величини заподіяної шкоди, при цьому до уваги береться не спосіб здійснення нападу, а завдані як наслідок збитки. У такому разі будь-яка інформаційна атака, що спричинила доволі серйозні наслідки, які перевищили порогову величину, джерелом якої виступила певна держава, може бути визнана застосуванням сили. Це створює ґрунт для протиріч за двома основними пунктами:

а) атрибуція інформаційної атаки конкретній державі, а не кримінальній або терористичній організації;

б) визначення порогової величини збитку;

- другий підхід полягає в тому, що, оскільки Статут ООН покликаний вирішувати спори невійськовими методами, застосуванням сили може бути визнано збройним нападом, тобто здійсненим за допомогою традиційних військових сил. Оскільки визначення інформаційної зброї наразі не існує, то жодний інформаційний напад відповідно до цього підходу не може вважатися застосуванням сили;

- третій підхід полягає в необхідності врахування якісних і кількісних аспектів, а також проведення ретельного аналізу кожного конкретного випадку за такими критеріями:

а) серйозність наслідків, час між настанням наслідків і моментом нападу, наявність прямого зв'язку між нападом і наслідками, вторгнення на територію держави (оскільки інформаційні технології дають можливість здійснення екстериторіальних атак, інформаційний напад може здійснюватися без фізичного перетину кордонів і не кваліфікуватися як застосування сили), що було відзначено в промові «Російські танки та інші кіберзагрози» Президента США Барака Обами;

б) вимірність наслідків, презумпція легітимності (дії, на які мають право не тільки держави, а й недержавні актори, що кваліфікуватимуться не як військові, а як дипломатичні або економічні впливи);

в) відповідальність (у тому разі, якщо держава бере

на себе відповідальність за здійснений напад, він найвірогідніше буде розцінений як традиційна військова операція).

Держави мають право реагувати на інформаційні атаки незважаючи на те, що використання сили не дає постраждалим країнам підстави для самооборони за змістом статті 51. Цей факт є основою для лобіювання оцінки визначення «акта атаки на інформаційні ресурси» як військового акта. Щодо питання збройного нападу (стаття 51), слід зазначити, що державам надається право на індивідуальну або колективну самооборону лише у разі вчинення на них збройного нападу. Ця стаття передбачає наявність більш високого порогу, ніж пункт 4 статті 2, і унормовує реакцію на пряме заподіяння фізичної шкоди майну або людям. Фактично ж, кваліфікація інформаційної атаки як збройного нападу віддана на відкуп державам, що зазнали такого нападу. Таким чином, напад, спрямований проти життєво важливих інтересів держави, навіть якщо він не призводить до руйнувань і завдавання шкоди здоров'ю та життю населення, може бути кваліфікований потерпілою стороною де-факто як збройний напад. Де-юре основні критерії агресії сформульовано в резолюції ГА ООН XXIX «Визначення агресії», прийнятій консенсусом 14 грудня 1974 року. Відповідно до неї агресія визначається як застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави або те саме, досягнуте в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом ООН.

Сила зброї повинна застосовуватися виключно «в загальних інтересах» і не застосовуватися проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, що закріплено резолюцією 378 (V) від 17 листопада 1950 року.

Оскільки лише Рада Безпеки ООН відповідно до статті 39 Статуту ООН визначає існування будь-якої загрози миру, порушення миру або акта агресії та робить рекомендації або ухвалює рішення про те, яких заходів слід вживати відповідно до статей 41 і 42 для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки, то резолюція, що визначає сам термін «агресія», рекомендує керуватися наведеним тлумаченням у разі встановлення згідно зі Статутом ООН наявності акта агресії. До сьогодні у практиці резолюцій Ради Безпеки не було жодного юридичного прецеденту щодо кібератак на інформаційні ресурси держав.

Слід підкреслити, що відповідно до резолюції як акт агресії кваліфікуються такі дії, незалежно від оголошення війни:

- вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або частини її;

- бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

- блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

- напад збройними силами держави на сухопутні, морські чи повітряні сили або морські та повітряні флоти іншої держави;

- застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за угодою, на порушення умов, передбачених в угоді, чи будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди;

- дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акта агресії проти третьої держави;

- засилання державою або від імені держави збройних банд, груп і регулярних сил або найманців, які здійснюють акти із застосуванням збройної сили проти іншої держави, що мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим вище актам.

Рада Безпеки ООН має виключне право на визначення актів агресії, і наведений список у цьому контексті не є вичерпним. Фактично до дій, вчинення яких підпадає під термін «акт агресії», відноситься застосування будь-якої зброї однією державою проти території іншої, навіть якщо ця дія не супроводжується вторгненням збройних сил.

Таким чином, для класифікації певної дії як акта агресії необхідна наявність основних ознак:

- застосування збройної сили або інших механізмів, результати дії яких не суміснi зі Статутом ООН;

- об'єктом дії є суверенітет, територіальна цілісність і політична незалежність держави;

- суб'єктом дії є інша держава.

Можна стверджувати, що прийняте в міжнародному праві визначення агресії, принципово може бути використане у сфері міжнародної інформаційної безпеки, незважаючи на той факт, що інформаційна зброя не визнається нормами міжнародного права як агресія та її використання не є підставою для визнання такої дії актом агресії.

Проте, у реальності об'єкти інформаційного нападу, а саме, інформаційні системи та мережі, а також населення країни можна та необхідно розглядати як невід'ємну складову території держави, керуючись визначенням території держави як простору, у межах якого здійснюється державна влада, а також виходячи з того, що створення, експлуатація та застосування інформаційних систем і мереж відбувається в рамках національного законодавства. Отже, об'єкти нападу є частиною інформаційного простору держави. Відповідно, напад на перераховані об'єкти можна кваліфікувати як дію, спрямовану проти суверенітету й територіальної цілісності держави.

Внесок у захист Дунайського басейну

(головування України в МКЗД: результати і підсумки роботи)

Дунай є другою за величиною річкою Європи та на сьогодні залишається важливою господарською артерією для держав Європейського континенту. Уже 20 років дунайські країни активно співпрацюють задля покращення стану річки та її приток. Україна була серед перших підписантів Конвенції щодо захисту річки Дунай і вже дев'ять років є членом Міжнародної комісії із захисту річки Дунай (МКЗД). У 2011 р. наша країна вперше виконувала почесну місію президентства в цій комісії. Про результати українського головування в міжнародній авторитетній організації йшлося на засіданні прес-клубу в Дипломатичній академії України. У його роботі взяли участь Президент МКЗД у 2011 р., Глава делегації України в МКЗД, Посол з особливих доручень МЗС України Микола Меленевський, представники Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства інфраструктури України, а також експерти України в робочих групах МКЗД.

«Сьогодні розвиток держав, народів, територій неможливий без гармонійного поєднання господарської діяльності із захистом навколишнього природного середовища, – зазначив М. Меленевський, відкриваючи засідання. – Здорові, чисті річки – основа будь-якого розвитку. Дунай є спільною природною спадщиною, і його збереження є спільною справою. Тому під час українського президентства Міжнародна комісія із захисту річки Дунай фокусувала свою увагу на завданнях, пов'язаних із послідовним і екологічно раціональним використанням природних ресурсів Дунаю».

За словами М. Меленевського, основна робота МКЗД була спрямована на забезпечення виконання Плану управління басейном річки Дунай, підготовку плану управління для суббасейну дельти Дунаю, а також ухвалення Плану інтегрованого управління басейном річки Тиси і розроблення Національного плану управління річковим басейном Тиси. Особливу увагу було приділено всебічному міжнародному співробітництву в дельті Дунаю. Як відомо, для України досить актуальною є проблема розвитку українського Придунав'я як у контексті поліпшення соціально-економічного становища населення цього регіону, так і розбудови судноплавства в українській частині Дунайської дельти. Тому, за словами Посла, завдань перед нашою країною було багато.

Крім виконання президентських функцій, увага приділялася державним національним інтересам. Водночас Микола Меленевський відзначив, що рік головування в МКЗД засвідчив, що Україна як впливова держава регіону робить значний внесок у захист Дунайського басейну і може бути лідером, здатним забезпечити спільну роботу задля чистого та безпечного довкілля Європи. Так, однією з ключових подій українського головування стала зустріч міністрів довкілля країн тисайського басейну – Румунії, Сербії, Словаччини, Угорщини, України – у квітні минулого року в Ужгороді, у ході якої було підписано Меморандум про порозуміння «Посилення співробітництва у басейні річки Тиса у напрямку імплементації Плану інтегрованого управління басейном ріки Тиса з метою підтримки сталого розвитку регіону». Це перший досвід у Європі зі створення такого плану. План передбачає виконання принципів Рамкової водної директиви ЄС у басейні річки Тиса. Це не лише сприятиме наближенню України до норм і стандартів захисту довкілля, прийнятих у Євросоюзі, але є однією з умов вступу нашої держави до ЄС.

Предметом особливої уваги стало зміцнення транскордонного співробітництва між Україною, Румунією та Молдовою в дельті Дунаю. У вересні-жовтні минулого року відбулося експедиційне спільне обстеження дельти річки науковцями і фахівцями з метою збереження та сталого використання природних ресурсів. Це був перший практичний крок на шляху гармонізації системи моніторингу трьох країн, а саме, збору та обміну інформацією про стан довкілля в суббасейні дельти Дунаю.

Посол також зазначив, що особливою активністю була позначена робота експертних груп МКЗД. Так, протягом року проводилися засідання робочих груп із підземних вод, засідання робочої групи МКЗД з р. Тиса, з басейнового управління, засідання експертної групи з питань співпраці з громадськістю.

Завершуючи свій виступ, М. Меленевський сказав, що хоча президентські повноваження нашої країни в МКЗД завершилися, проте Україна як договірна сторона Конвенції про захист річки Дунай є активним членом комісії, маючи чітке бачення своєї участі в роботі, спрямованій на поліпшення екологічного стану Дунаю, а також залучення світового досвіду в природоохоронній сфері.

Обговорюючи роботу України в МКЗД, учасники зустрічі з упевненістю заявили, що головування сприяло просуванню в напрямі членства в ЄС. Представник України в експертних групах МКЗД з управління річковими басейнами, гідроморфології та групі по річці Тиса Олексій Ярошевич вважає, що одним із основних кроків на шляху до європейської інтеграції є розроблення Національного плану управління річковим басейном Тиси. Експерт зазначає, що, за нормами

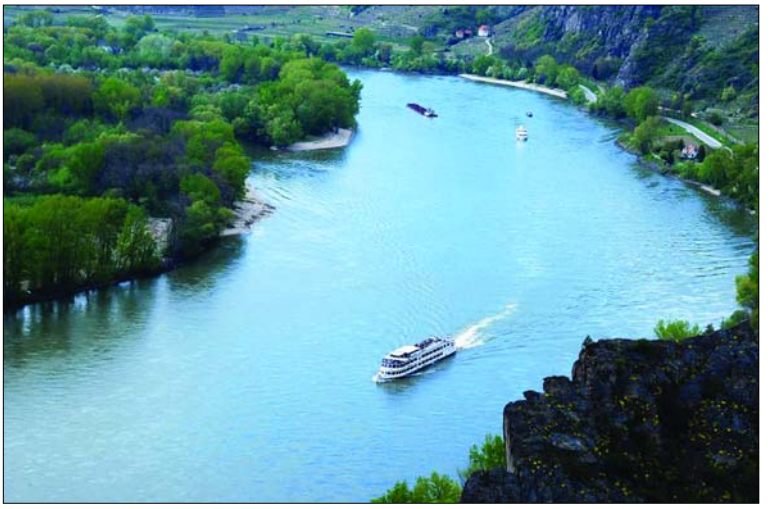
головного закону ЄС у галузі водних ресурсів – Водної рамкової директиви, до кінця 2015 р. всі поверхневі та підземні води на території Євросоюзу повинні досягти «хорошого статусу». Інструментом досягнення екологічної цілі директиви є план управління річковим басейном. Країни басейну річки Тиса підготували План інтегрованого управління басейном (ПІУБРТ), що поєднав головні водно-екологічні проблеми. Серед них: якість і кількість водних ресурсів, водний і земельний менеджмент, програма заходів із очищення підземних і поверхневих вод тощо. Цей проект було розроблено у 2010 р., винесено на громадське обговорення. Остаточний варіант – подано Головам делегацій країн басейну річки Тиса в МКЗД у грудні 2010 р. і схвалено.

Тиса – перша в Україні річка, для якої розробили подібний план, вона повинна стати своєрідним зразком для інших річок країни. Так, зокрема, план базується на об'єктивній оцінці даних моніторингу за хімічними, біологічними та гідроморфологічними показниками Тиси та її приток. Виявлено, що половина річкових водних об'єктів, навіть у Карпатах, нині не відповідають вимогам прийнятного екологічного статусу через забруднення органікою, поживними та небезпечними речовинами, гідроморфологічні зміни, засмічення русел і берегів побутовим сміттям. Хоча наразі Національний план управління річковим басейном Тиси не має юридичної сили, за словами експерта, він відіграє велике значення з огляду на транскордонний характер річкового басейну та міжнародних зобов'язань України в рамках Водної директиви ЄС. На засіданні зазначалося, що це є вагомим внеском нашої країни на шляху до європейської інтеграції.

Головною метою Національного плану управління річковим басейном Тиси є збереження та відтворення природних водних ресурсів, від яких залежить наявність та якість води. За словами Ірини Байсарович, кандидата геолого-мінералогічних наук, національного представника в експертній групі МКЗД з підземних вод, проблемою залишаються будь-які відомості про водні ресурси, наприклад, якість води. У нашій державі вони оприлюднюються не часто. Переважно це службова довідка, тобто ця інформація не є публічною. А Національний план управління річковим басейном Тиси містить моніторингові дані про склад води, інформацію про підприємства в цьому регіоні, які так чи інакше впливають на водні ресурси. Дуже важливо, що цей документ є доступним. У США, наприклад, пересічний громадянин через Інтернет може ознайомитися з екологічною інформацією будь-якого регіону.

Експерт повідомила, що два роки тому в рамках МКЗД було проведено інтегральну оцінку стану якості води в дунайських країнах. Зокрема, оцінювалася роль підземних вод у водопостачанні населення всього Дунайського регіону. Оцінювання відбувалося за двома показниками: який відсоток підземних вод іде на питне водопостачання в цей регіон; скільки людей споживає підземну воду, а скільки поверхневу. Виявилося, що більшість населення дунайських країн п'є підземну воду. Зокрема, Німеччина – на 100%; Австрія – 97%. У нашій країні в басейні Дунаю, Закарпатті – понад 60%. Тому відкритість інформації для населення є дуже важливою. Ірина Байсарович зазначила, що саме діяльність України в МКЗД стала показовим прикладом у цьому напрямі.

Думку колеги підтримав директор Центру регіональних досліджень Ігор Студенніков. Говорячи про результати головування України в МКЗД, він підтвердив, що, за оцінками держав-членів міжнародної комісії, наша країна запровадила новий стандарт головування. Уперше за всю історію існування МКЗД держава, що головує, приділила значну увагу всебічному інформуванню громадськості про свою діяльність у міжнародній структурі. З цією метою було розроблено веб-сайт, який після завершення Україною своєї місії було вирішено перетворити на інтернет-сторінку української делегації в МКЗД. Також було опубліковано звіт «2011 рік: головування України в Міжнародній комісії із захисту річки Дунай». Такий досвід висвітлення ключових подій і заходів також став першим із часу створення МКЗД. Ігор Студенніков відзначив, що максимальній ефективності українського головування в МКЗД сприяло згуртування та поєднання можливостей усіх зацікавлених сторін, що мають відношення до процесів охорони довкілля та управління водними ресурсами: владних структур, експертного середовища, громадських організацій. Експерт висловив переконання, що це є прикладом корисного досвіду співпраці, особливо для тих країн, які зараз відчувають брак фінансів.

Учасники зустрічі підбили підсумок – своєю активною діяльністю в рамках МКЗД Україна продемонструвала, що є важливою частиною Європи та надійним партнером, здатним на конкретні рішення та дії.

Інф. «З.С.»
за результатами
засідання прес-клубу

Архівні документи доби Директорії

Рубрику веде доктор історичних наук, професор Ірина МАТЯШ

№ 44 Доповідна записка Ф. Матушевського міністрові закордонних справ УНР про розподіл обов'язків між членами місії УНР у Греції

Афіни, 6 вересня 1919 р.

В обіжникові п[ана] Міністра є пункт, що вимагає подати відомости про поділ праці поміж членами Місії.

Працю поділено так:

Радник Місії, д[окто]р Модест Левицький, як давній літерат, допомагає Голові Місії в літературній роботі. Окрім того, знаючи добре французьку й німецьку мови, Радник відбуває візити до Міністерства, до послів і до редакторів газет, або ж вкупі з Головою Місії, або ж сам, замісць Голови, з секретарем Місії і підтримує знайомства серед суспільства.

Секретарь С. Рафальський, вкупі з урядовцем Галаганом провадять канцелярію і рахівництво.

Секретарь поверх штату д[октор] [Л.] Ламбріянідіс завідує всею справою дипломатичних зносин, являється посередником між Місією і прессою, перекладає все, що виходить з Місії на мови: французьку й греческу; стежить за щоденною грецькою й французькою прессою і інформує Голову Мїсії.

Атташе д[октор] Глузман занятий підготовкою до будучих торговельних зносин України з Грецією і для того студіює економіку, торгівлю і фінанси Греції. З біжучої роботи – допомагає стежити за французькою прессою і дає переклади з французських газет того матеріялу, який Місія використовує в своїх цілях.

Атташе д[октор] Гріневич, як військовий старшина, студіює військову справу і підтримує знайомства з військовими сферами.

Урядовець д[октор] Галаган провадить всю канцелярію і рахівництво.

Урядовець д[октор] Рейзе виключно занятий інформацією з газет: англійських, американських, італійських, голяндських і німецьких, бо знає мови: німецьку, англійську, італійську, французьку й инші.

Склад Місії без шкоди для діла можно би було зменшити *на одного секретаря і одного атташе*[1]. В мене і була така думка з самого початку, але не міг її здійснити з двох причин: 1) нам рішучо відмовляли в видачі пропуску звідсіля будь-куди і 2) на Вкраїну не було змоги достатися і тому люде опинилися б в жахливому становищі без копійки грошей на чужині. Тепер же немає рації залишати склад Місії, бо як уряд виряжав Місії, то був певен, що за місяців тричотири справа України цілком виясниться і функції Місії скінчаться. З такими думками й надіями люде чи сами прохали, щоб їх взято було до складу Місії, чи давали свою згоду, як їх запрошувано. Зараз члени Місії, які здебільшого і наміру не мали ступати на шлях дипломатичної кар'єри, намагаються вернутися на Вкраїну.

З складу Місії до Греції зараз заявилося до повороту трьох чоловіка: *радник* і *обидва урядовці*. З урядовців я відпускаю спочатку одного, д[октора] *Рейзе*, а другого – д[октора] *Галагана*, на якому лежить вся канцелярія, маю відпустити трохи згодом, поки аташе д. Гріневич, якому маю доручити провадження канцелярії, увійде в курс справи.

Щодо радника д[окто]ра Левицького, то прохаю його перебувати ще де-який час і бути в допомозі мені, бо розпочнеться затого парламентське життя і Місія повинна відживити свою роботу. Отже, в інтересах справи, мені зручніше відпустити секретаря Місії д[октора] *Рафальського*, який міг би бути корисним на Вкраїні, як досвідчений прокурор, – залишившись при їдному секретарі – д[окторові] [Л.] Ламбріянідісові.

6 вересня 1919 р.
Атени

Голова Місії Ф. Матушевський

ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 53, арк. 23-24. Оригінал. Рукопис. Опублік.: Даниленко В., Миронець Н. Надзвичайна дипломатична місія УНР у Греції (1919–1920 рр.). – Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 111-113.

№ 56 Постанова Ради Народних Міністрів УНР про надіслання НДМ УНР до Речі Посполитої Польської та асигнування коштів на її утримання

[Не раніше 24 жовтня] 1919 р.[2]

1. Вислати Дипломатичну Місію до Річи Посполитої Польської.

2. Затвердити додані до цього Штати Місії.

3. Асигнувати з коштів Державної Скарбниці в розпорядження Міністерства Закордонних Справ на видатки по утриманню Місії на три місяці один міліон триста тридцять три тисячі пятьсот пятьдесять (1.333.550) польських марок.

4. Надати Міністрові Фінансів право зазначити яка сума українською валютою повинна бути видана Міністерству Закордонних Справ для придбання закордонної валюти, зазначеної ст. 3 цього закону.

5. Постанову цю перевести в чинність по телеграфу, надавши їй силу від 1 жовтня 1919 року.

КЕРУЮЧИЙ МІНІСТЕРСТВОМ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ (Підписав Старосольський)
В[иконуючий] об[ов'язки] Директора
Департаменту Загальних Справ (Підписав Дьякононенко)
Оригінал за належними підписами.
З оригіналом згідно:
Начальник Першого Відділу К. Ніщеменко

На документі є резолюція: "Оригінал передано п[ану] Міністр[ру] д[ля] внесеня в раду. 24. X. [Підпис]"

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.1, арк. 119. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 57 Пояснююча записка до постанови Ради Народних Міністрів УНР про надіслання НДМ УНР до Речі Посполитої Польської та асигнування коштів на її утримання

[Не раніше 24 жовтня] 1919 р.

ПОЯСНЮЮЧА ЗАПИСКА
До Постанови про висилку Дильоматичної Місії до Річи Посполитої Польської.

Для налагодження добро-сусідських відносин з Польщою, а також вирішення ріжних політичних, економічних та инших питань, згідно постанові Кабінету Народніх Міністрів (журн[ал] засід[ання] Каб[інету] Мін[істрів] ч[исло] 204 від I. X 1919 р.) в екстреному порядкові була вислана Дипльоматична Місія до Польщі.

Маючи на увазі ті широкі завдання, які покладені на Місію, Міністерством розроблено відповідні штати Місії, які і представляються при цьому до ухвали. При уложенні штатів Місії Міністерство керувалось слідуючими міркуваннями:

Через відсутність сталого курсу на українську валюту в Польщі, а також через те, що українські гроші на Варшавській біржі майже не котіруються, Міністерство визнало найбільше доцільним визначити ставки на утримання Місії в Польських марках, маючи на те принципову згоду п[ана] Міністра фінансів. При визначенні окладів утримання Міністерство виходило із порівняння окладів Надзвичайних Дипльоматичних Місій та Посольств, а також приймала на увагу вартість Польської марки для прожиття в Польщі, пристосовуючи до них оклади утримання членам та урядовцям Місії до Польщі.

Утримання Голови Надзвичайної Дипльоматичної Місії складається із окладу 3.000 карбованців і добових по 100 карбованців на добу, – на місяць всього 6.000 карб[ованців], крім сум призначених на представництво, розізди, найом помешкання і инше. Коли зазначену суму перевести на австрійські корони, або на німецькі марки, то складається сума 12.000 корон, (1 гривня 1 короні), або 6.896 марок (87 копійок 1 марці), в яких валютах переважно видавалось утримання Місіям та Посольствам. Приймаючи на увагу відношення вартости польської марки до марки німецької, або австрійської корони Міністерство гадає, що визначена висота утримання Голові місії до Польщі 6.000 марок є цілком не висока, а навіть порівнюючо низша, а ніж оклад утримання Голови Надзвичайної Місії. В тому ж відношенню виставлені і инші оклади для членів та урядовців місії, які порівняючо низші, аніж відповідні оклади в других місіях. Крім того, Міністерство зазначає, що виходячи із все збільшуючоіся[3] дорожнечі в Західній Європі на утримання деяких окремих Місій та Посольств (Туреччини, Німеччини, Румунії, а також і иньших) для Міністерства відпускалися ще додаткові кредити, а за вихідні оклади до яких Міністерство пристосувало утримання Місії до Польщі взяті лише звичайні оклади.

Що до визначення кількости персонального складу Місії до Польщі, то Міністерство керувалось так само нормальними штатами уже істнуючих Посольств та Місій, внесши лише ті незначні зміни, які вимагали спеціальним призначенням Місії до Польщі і були необхідні для правильного провадження канцелярії.

На заступників Голови Місії Міністерство представляє дві посади по мотивам політичного характеру, або в президії Місії були представлені обидві частини Республіки, як Наддніпряньська, так і Наддністряньська.

Кількість посад політичних радників в числі 6 виставлена згідно відбувшійся уже ухвалі Кабінету міністрів (журн[ал] засід[ання] Каб[інету] Мін[істрів] ч[исло] 200) про призначення шости осіб на посади політичних радників, які уже виїхали в складі Місії до Польщі.

Чотири посади радників фаховців визначені по тим мотивам, аби дати до складу місії представництво фахових сил по справам 1) військовим, 2) економічним, 3) фінансовим, і 4) торговельним та инш.

Решта посад в Місії визначена в мінімальній кількости осіб необхідній для провадження канцелярійної праці обслуговування потреб Місії. В штаті урядовців Міністерство знайшло необхідним визначити посади бухгальтера та скарбника-екзекутора, бо досвід з праці наших закордонних установ де не має спеціяльно визначених посад бухгалтера та скарбника доводить необхідність цих посад, аби позбутися хаосу у справах фінансових та поставили відчитність на належну висоту. Крім того у штатах Місії визначені три посади дипльоматичних гонців, для того, щоб дати можливість Місії в міру потреби зноситись з Урядом, а також тому, що Міністерство не маючи чужоземної валюти для оплат подорожі не може висилати своїх гонців, до тогож [в] роспорядженні Міністерства не має штату дипльоматичних гонців.

При визначенні окладів на утримання Місії Міністерство внесло до штатів як одноразові видачі – на інформаційні та непередбачені видатки 500.000 марок, на які гроші має провадитись інформаційна робота для улекшення Місії виконання покладених на неї завдань, на допомогу українським громадянам 200.000 марок, для допомоги тим десяткам тисяч українських козаків, які в надзвичайно тяжких умовах перебувають в таборах у польському полоні, а також на допомогу великій кількости інтернованих та увязнених громадян нашої Республіки в Польщі; крім того в статті видатків на господарські видатки внесена одноразова видача на купівлю меблю, пишучих машинок, обзаведення канцелярським майном і на придбання автомобіля для Місії 100.000 марок.

Решта окладів на утримання Місії пристосована до звичайних штатів Місій з тими лише змінами, які Міністерством внесені і в штати Місій та Посольств і які вимагаються все зростаючою дорожнечою.

КЕРУЮЧИЙ МІНІСТЕРСТВОМ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ Підписав Д[окто]р В.Старосольський
В[иконуючий] об[ов'язки] Директора
Департаменту Загальних справ Підписав В. Дьяконенко
Оригінал за належними підписами
З оригіналом згідно:
Начальник Першого Відділу К. Ніщеменко

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.1, арк.121-122. Машинопис. Засвідчена копія

№ 58 Штати Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Польській Речі Посполитій

[Не раніше листопада 1919 р.]

Назва посад	Кількість осіб	Утримання в польських марках		
		одному	всім	
		на 1 місяць	на 1 місяць	на 3 місяці
1. Голова Місії	1.	6.000	6.000	18.000
2. Заступник Голови Місії	2.	4.500	9.000	27.000
3. Політичні Радники	6.	3.750	22.500	67.500
4. Радники Фаховці	4.	3.000	12.000	36.000
5. Юрисконсульт	1.	3.000	3.000	9.000
6. Урядовець для доручень	1.	2.625	2.625	7.875
7. Секретар	1.	3.000	3.000	9.000
8. Помішник Секретаря	1.	2.250	2.250	6.750
9. Бухгальтер	1.	2.250	2.250	6.750
10. Скарбник екзекутор	1.	1.875	1.875	5.625
11. Діловод	2.	1.875	3.750	11.250
12. Канцелярські урядовці	2.	1.500	3.000	9.000
13. Дипльоматичні Гонці	3.	1.875	5.625	16.875
14. Переписчики з ріжних чужоземних мов	3.	1.875	5.625	16.875
15. Служники	2.	900	1.800	5.400
РАЗОМ	31.		84.300	252.900

ПРИМІТКА 1. На інформаційні і непередбачені видатки асігнується в роспорядження Голови Місії особистий фонд в розмірі пятьсот тисяч марок 500.000 марок.

ПРИМІТКА 2. Урядові особи Місії при службових роз'їздах одержують роз'їздні гроші по дійсній вартости подорожі, а ті особи зі складу Місії, які не одержують коштів на представництво одержують добові за кожну добу подорожі в розмірі, від[...]ному окладу місячного утримання, поділеному на 30.

ПРИМІТКА 3. На видатки по представництву видається що місячно Голові Місії по 7.500 марок; заступникам Голови Місії по 3.750 марок; політичним Радникам – по 1.875 марок; Радникам-фаховцям по 750 марок.

Всім разом на три місяці 29.250 марок.

ПРИМІТКА 4. На екіпіровку одноразово видається: Голові та Заступникам Голови Місії по 7.500 марок; Політичним Радникам по 5.650 марок; Радникам Фаховцям та Юрисконсульту по 3.750 марок; урядовцю для особливих доручень, Секретарю[,] Помішнику Секретаря по 2.250 марок; решті урядовців по 1.500 марок і служникам по 750 марок кожному.

На всіх одноразово 101.400 марок.

ПРИМІТКА 5. На допомогу українським громадянам перебуваючим за кордоном в роспоряджения Голови Місії асигнується 200.000 марок.

ПРИМІТКА 6. На найом помешкання Голови Місії та під Місію, на канцелярські та господарські, а також на автомобільні видатки відпускається щомісячно по 50.000 марок і одноразово 100.000 марок.

Разом на весь час 250.000 марок.

ПРИМІТКА 7. Замість Радників Фаховців можуть бути призначені референти у відповідній кількости на оклад утримання 2.250 марок на місяць з правом на екіпіровочні гроші в розмірі 2.250 марок.

ПРИМІТКА 8. Особи, які входять в склад Місії і займають посади на Державній службі, за час перебування в Місії не одержують утримання, відсоткових добавок і добових грошей по постійних посадах.

На всю Місію разом на три місяці один міліон триста тридцять три тисячі пятсот пятьдесять марок (1.333.550).

КЕРУЮЧИЙ МІНІСТЕРСТВОМ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ Підписав Старосол[ьський]
В[иконуючий] об[ов'зки] Директора
Департаменту Загальних Справ Підписав Дьяконенко.
Оригінал за належними підписами
З оригіналом згідно:
Начальник Першого відділу: К. Ніщеменко

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.1, арк.120-120 зв. Машинопис. Засвідчена копія.

У документах збережена граматика та стилістика тогочасної доби.

---

[1] Виділене курсивом у документі підкреслене синім олівцем. Прізвища Рейзе і Рафальського підкреслено двічі.

[2] Дата встановлена на основі аналізу тексту документу та нанесеної резолюції.

[3] Так у документі.

Наш ARSENALE

Перша Київська бієнале сучасного мистецтва ARSENALE стала без перебільшення справжнім проривом, наймасштабнішою мистецькою подією в культурному житті нашої країни, яка вперше презентувала твори провідних художників сучасності в Україні та продемонструвала творчість українських митців світові.

Девід Елліотт, куратор Головного проекту бієнале:

«Найкращі часи, найгірші часи», Перша Київська міжнародна бієнале сучасного мистецтва стала гучним успіхом. Серед 220 робіт 100 митців на виставці було 40 цілком нових творів, і всі вони віддзеркалювали тему, що навряд чи краще пасуватиме до історичного поворотного моменту, який світ переживає саме тепер. Усе це також докладно виписано на більш ніж 400 сторінках виставкового каталогу. Крім того, виставка зібрала низку зразків сучасного мистецтва з України, Китаю, колишнього Радянського Союзу, багатьох інших країн – і це показує, як багато митців найвищого ґатунку критично розглядають сучасну реальність, при цьому залишаючись майже непоміченими арт-ринком. Однак, найбільш вражаючим мотивом виставки є те, що творчість учасників бієнале ми розглядаємо з точки зору єдиних стандартів, незалежно від того наскільки широко відомий їхній доробок. Це фантастичний дебют і міцна основа для майбутніх Київських бієнале».

Наталія Заболотна, Комісар бієнале та генеральний директор НКММК «Мистецький Арсенал»:

Ми, як організатори ARSENALE 2012, приємно вражені великим позитивним резонансом Першої Київської бієнале серед української публіки та світової спільноти. Дуже важливо, що вона увійшла в календар найгучніших мистецьких подій світу, стала хорошою нагодою для того, щоб Київ відвідали впливові фахівці світової арт-сцени, і саме завдяки бієнале багато з них відкрили для себе українських художників і українську арт-сцену, яка тепер розглядається в контексті світового мистецтва.

Бієнале має на меті актуалізувати концепцію Девіда Елліотта «Найкращі часи, найгірші часи», що досліджує принцип використання сучасним мистецтвом ідей минулого, аби зробити спробу висловити майбутнє. Виставку організовано довкола ключових ідей, кожна з яких досліджує окрему тему. «Неспокійний Дух» вивчає спосіб, у який ми набираємося сили від переконань, не обтяжених матеріальними потребами. «В Ім'я Порядку» інтерпретує привід раціоналізму культури, що наповнюється домінантними ієрархіями, які слугують виключно собі. «Плоть» розглядає вразливість і апетити тіла. А «Неспокійний Сон» фокусується на мареннях і передчуттях, без яких ми неспроможні розвиватися чи змінюватися.

Презентуючи список художників Головного проекту ARSENALE 2012, куратор **Девід Елліотт** зазначив:

«Більшість виставок, що влаштовуються сьогодні, євроцентричні у своїх припущеннях і ставленні до арт-ринку. Не відкидаючи цього, експозиція «Найкращі часи, найгірші часи» намагається представити іншу картину, яка бере до уваги політичні та естетичні зміни, що сформували так багато зразків сучасного мистецтва. При цьому впливи культурної політики Йосифа Сталіна

та Мао Цзедуна, які усе ще живі, нехтуються не більше, ніж набагато давніші естетичні традиції, що живуть і перебувають у постійному розвитку – Азії, ісламського світу, Африки, самої Європи (і Північної Америки), та інших країв – і які піддаються прямій дії сучасного життя. Впливи, подібні до цих, як і багато інших, впадають в однорівневе плато, яке ми і називаємо сучасним мистецтвом!

Наталія Заболотна також підкреслила:

«ARSENALE 2012 дасть можливість українському глядачеві вперше в такому обсязі побачити сучасне мистецтво світового рівня. Головна експозиція міститиме твори найвідоміших митців XX та XXI століть, що добре відомі у світі, але ніколи раніше не експонувалися в Україні. Сьогодні це вкрай необхідно, адже за останні роки Україна змінилася – перш за все тому, що змінилася свідомість українців. Люди в нашій країні, і перш за все молодь, відчувають себе інтегрованими у глобальну спільноту, живуть на одній хвилі з сучасним світом і потребують сучасного, актуального міжнародного мистецтва.

Окрім того, ARSENALE 2012 – це наша оптимістична відповідь на похмурі прогнози кінця світу і наближення апокаліпсису. Ми віримо, що енергія та натхнення зірок світового мистецтва потрібні Східній Європі саме зараз, у часи непевності й економічних негараздів».

За матеріалами інформаційних агентств

